VII. FEJEZET.

Iskolaügy.

I. A r. kath. népiskola.

1. A r. kath. egyház iskolaállitási joga. Egyházközségi tanács.

(1869. évi 1318. sz. kápt. helynöki utasitás az 1868: XXXVIII. tc. tárgyában. Circ. 1861—9. 308.)

A hazai törvényhozás legközelebb egyik feladatául tüzte ki a népiskolai oktatásügy szabályozását is, és e célra törvényt alkotott, mely az apostoli kir. felség legmagasabb szentesitésével ellátva, életbe léptettetik már.

Minthogy e törvény mikénti végrehajtásától függ népiskoláink kath. jellegének megőrzése, kötelezve vagyunk a leglelkiismeretesebb buzgósággal, a tehetségünkben álló minden erkölcsi, és anyagi eszközöket felhasználni, hogy egyrészről a törvény értelmében az állam kivánalmainak amiben és ahol lehet, eleget tegyünk, másrészről pedig kezeink között megőrizzük népiskoláink kath. jellegét és azok felett intézkedési jogunkat, melyet a kath. Egyház ki nem bocsáthat kezeiből.

E célból szükséges gondoskodnunk, hogy addig is, mig a kath. autonomia létre jövend, legyenek közegeink, melyek hivatva legyenek iskoláinkat egyrészt ugyan a törvény értelmében, de másrészt szent hitünk szellemében is vezetni s minden ügyeiket kezelni.

Ily közegek, melyek által a népoktatási törvény is a községi iskolák ügyeit vezettetni rendeli, a községi iskolai székek, melyeknek életbeléptetését minden egyes kath. községben ezennel elrendelendőknek s mielőbb minden halasztás nélkül, mint önként értetik, egyedül kath. férfiakból összeállitva, eszközlésbe veendőknek véltük és rendelünk is ezennel.

Szükségesnek látjuk mindenekelőtt némely fontosabb dolgokban az uj népoktatási törvényre nézve ugy a lelkipásztorkodó papságnak, mint általuk a hivő nép tájékoztatására a következőket közleni:

I. Az uj törvény szerint köteles minden fi- és leánygyermek, ha magánuton nem nyer oktatást, a nyilvános iskolákat életidejének 6-ik évétől a 12-ig, illetőleg a 15-ig látogatni.

Miután a törvény (4. §.) pénzbeli és sulyos büntetéseket szab azon szülőkre, kik a törvény ezen rendeletének eleget nem tesznek,

sőt az iskolától elfogott gyermekeket gondnokság alá is helyeztetni rendeli: a szülők komolyan figyelmeztetendők a törvény rendeletének teljesitésére, ha a kiszabott büntetéseket magokra vonni nem akarják.

II. A törvény megengedi a szülőknek, hogy gyermekeiket bármily hitfelekezeti iskolába járathassák. (6. §.)

Igy az állam rendelkezik ugyan; de az Isten és az ő egyházának törvényei nem szüntek meg tovább is a kath. hiveket lelkiismeretökben szigoruan kötelezni, hogy gyermekeiknek katholikus szellembeni oktatásáról és neveléséről gondoskodjanak. És azért:

a) a kath. hiveknek szoros kötelelességeül marad, a legnagyobb és érzékenyebb áldozatokkal is azon lenni, hogy legyen oly katholikus iskolájuk, mely a törvény követelményeinek megfelel;

b) minek folytán az ily kath. iskolába, és nem más hitfelekezetü, vagy semleges községi iskolába járassák gyermekeiket; ha pedig,

c) teljességgel lehetetlen volna saját katholikus iskoláról gondoskodniok, és olynemü iskolára szorulnának, amilyen imént emlittetett, akkor a lelkipásztor kettőztetett buzgalommal teljesitse hittanitói kötelmét, a szülők pedig oktatásaik, jó példáik és valódi katholikus házi nevelés és oktatás által törekedjenek pótolni azt, mit gyermekeiknek az iskola nem adhat.

III. A törvény 11. §-a szerint minden hitfelekezet, tehát a kath. egyház hivei is, mindazon községekben, melyekben laknak, saját erejökből tarthatnak fön és állithatnak nyilvános népoktatási tanintézeteket. Oly községekben azonban, hol a hitfelekezetek nem tartanak fön a törvény rendeleteinek megfelelő népiskolákat, a törvény 23-ik §-a szerint, a község köteles a szükséges népoktatási tanintézeteket fölállitani, mely iskolák, a község által ekként föllállitva, a törvény 24-ik §-a szerint, hitfelekezeti különbség nélkül, a község gyermekei számára közös községi tanintézetekül tekintendők.

Már hogy a kath. hivek a dolgot odáig menni ne engedjék, miszerint ily semleges iskolák keletkezzenek náluk, melyekben a tanitó nemcsak katholikus hitü, hanem bármely más hitfelekezetü, vagy mózesvallásu is lehet — sőt inkább törekedjenek, miszerint községükben gyermekeik számárà a törvény követelményeinek megfelelő kath. iskola legyen, egynél több ok van reá; ugyanis:

Követeli ezt tőlünk katholikusoktól a vallásos nevelésnek szükségessége, mely a gyermekkorral veszi kezdetét, és mely az üdvözitő hitnek elterjesztését, magának az egyháznak erősbülését és fönállásának biztositékait adja és eszközli. — Amely egyház a hitigazságok birtokának öntudatában él, az a népiskolák iránt közömbös nem lehet, hanem ugy tekinti azokat, mint hitfelekezeti állásának egyik legerősebb alapját, ugyanis az iskolák növendékei-

nek szivében a hit gyökeret vervén, — ezuton maga az egyház fentartja, táplálja magát és terjeszkedik is egyuttal.

Midőn az uj népiskolai törvény, még mint javaslat tárgyaltatott a honatyák által, a legszabadelvübb körökből emelkedtek szózatok az iránt: hogy mielőtt e javaslat törvényerőre emeltetnék, hallgattassanak meg az országban levő különböző hifelekezetek tanszakférfiai, kiknek nézeteik azután a törvény alkotásánál figyelembe vétessenek. Tudva van, hogy a kihallgatott szakférfiak hitfelekezeti különbség nélkül azon egy pontban mindnyájan megegyeztek, miszerint a hitfelekezeteknek fön kell tartaniok azon jogot, hogy saját hitfelekezeti jelleggel biró népiskolákat állithassanak. A magyarországi törvényhozás ezen nézetnek kifejezését adta, épen a 11. §-ban, ahol a hitfelekezetek jogát, népiskolákat felállithatni — határozottan biztositotta. Nem sértünk meg tehát senkit, sem nem bizalmatlankodunk, a szeretetlenségnek pedig éppen semmi jelét nem adjuk más felekezetü honfitársaink irányában, midőn mi katholikusok épen ugy óvakódunk a semleges iskoláktól, miként óvakódnak azoktól a többi hitfelekezetekhez tartozó hazánkfiai.

Ezen legfontosabb vallás-erkölcsi okokon kivül, még más erkölcsi indokok is indithatják katholikus hiveinket a hitfelekezeti népiskolák fentartására és felállitására. Mert mit nyernénk a községi semleges népiskolák fölállitásával? — Ha nincs kellőleg szervezett katholikus népiskola a községben, akkor közös iskola állittatik, és ha kath. népiskolára költeni nem akartunk, kényszeritve leszünk — a közös iskolára fizetni, most ugyancsak a törvény 35. §-a szerint az egyenes adó 5%-kát, de ha ez nem leszen elég, jövőben talán többet is. Ha pedig saját kath. népiskolát állitunk a 11. §. szerint, avval és abban magunk fogunk rendelkezni, magunk választjuk a tanitókat, elbocsátjuk azokat, ha arra fontos okot szolgáltatnának, magunk határozzuk meg fizetéseiket, magunk szabjuk meg benne a tanmódszert, a tankönyveket; mig ellenben, ha közös iskola van, melyet talán legnagyobb részben mi tartunk fön, melynek vagyonalapjához be fog olvasztatni a mi kath. iskolavagyonunk is, más vallásbeliek is beleszólnak a mi ügyeinkbe, anélkül, hogy jogot engednének beszólani az ő ügyeikbe, mit igen helyesen cselekesznek, jó példát adván nekünk, hogy mi is ugy cselekedjünk. — De továbbá, kevesebb költséggel állithatjuk ki saját kath. népiskoláinkat, mint amennyi reánk fog nehezedni, ha közös népiskolánk lesz, mert hiszen nemcsak tanitóra, hanem kántorra is van szükségünk, és a mi kath. népiskolánk tanitója a törvény 141-ik §-a szerint egyszersmind viselheti a kántori hivatalt is, ellenben nem katholikus tanitó kántorunk nem lehet. Ki nem veszi itt észre, hogy ez esetben a tanitót is, a kántort is külön kellend fizetni?

A törvény világosan megengedi, hogy amit a községi iskolára okvetlenül kellene adnunk, azt saját katholikus iskoláinkra is fordithassuk. A 40-ik §. azt látszik ugyan biztositani, mintha az egyenes adó után a 35-ik §. szerint fizetendő százalék, és az iskola javára

a 38-ik §. szerint alkotott és a 39-ik §. gyarapitott iskolavagyon jövedelme csak községi iskola állitására és föntartására fordittathatnék; de vele ellenkezőleg a 44-ik §. világosan kimondja, hogy azon községi tagok és birtokosok, kik a törvényben kijelölt kellékeknek megfelelő hitfelekezeti népiskolát tartanak fön, csak annyiban kötelezhetnek a községi — semleges — iskola föntartásához járulni, amennyiben azon összeg, amellyel saját hitfelekezeti iskolájuk fentartásához pénzben, vagy terményben járulnak, nem meriti ki egyenes adójuk 5%-kát; és hogy az iskola alapvagyonának, melyről föntebb volt szó, jövedelme is, ahol községi iskola jelenleg nem létezik, a törvény kellékeinek megfelelő hitfelekezeti (tehát kath.) iskola, vagy iskolák segélyezésére fordittathatik. (41. §.)

IV. A törvény nem köti meg kezeinket saját szent hitünk szellemében vezetendő bármely népoktatási tanintézetek felállitásában és fenntartásában, legyenek ezek bár elemi, vagy felsőbb népiskolák, tanitóképezdék, vagy polgári iskolák. És ha név szerint ez utóbbiakról a 67-ik §.-ban az áll is, hogy nagyobb községek, melyeknek anyagi ereje engedi, kötelesek felső népiskolák helyett polgári iskolákat állitani és fönntartani a községek lakósai számára felekezeti különbség nélkül, ezt kétségkivül azon esetre kell alkalmaznunk, ha nem egy felekezetü, hanem valamely semleges szellemü község hozná létre a polgári iskolát. Mert, hogy a hitfelekezeteknek szabadságukban áll, nyilvános népoktatási tanintézeteket és köztük, nekünk katholikusoknak saját szent hitünk szellemében vezetendő iskolákat is állitani, a napfénynél világosabban kitünik a törvény 11. és 12. §§.-ból, és nem lehet föltennünk, hogy a törvény az e szakaszokban megadott jogot egy más szakaszban (67. §.) megvonni akarta volna.

Használjuk tehát a törvény engedményét saját javunkra. Gondoskodjunk a szükséges iskolákról, ugy, hogy azok hitbeli meggyőződésünkkel és azon Isten előtti sulyos felelősséggel, mely gyermekeink oktatása és nevelésére terhel, megegyeztethetők legyenek.

V. Különös gondoskodásunk tárgyát képezze azon hitközségbeli iskolák jellegének megmentése, melyek a fiókegyházakban léteznek. Már azon körülmény, hogy a lelkipásztor nem lakik helyben és csak időről-időre látogatja meg a fiókegyházak népiskoláit, nem csekély hátrányára van a népiskolában a lelkész által tartatni szokott hittanitásnak és csak is az enyhitette a bajt, hogy a fiókegyházban próbált és biztos érzelmü kath. tanitók adták elő a vallástant az illető plebánosok felügyelete és vezetése mellett.

De ha az uj törvény értelmében, a kath. népiskolák netalán semlegesekké fognak válni és azokba nem kath. tanitók helyeztetnek be, nem világos-e a veszély, nem szembetünő-e a baj és nehézség, mely ezen körülménynél fogva támadni fog a fiókegyházakban semleges iskolákba járó kath. gyermekek vallásos oktatására nézve? A törvény ugyan utasitja a lelkipásztorokat a hitoktatásra

a népiskolákban. Ezt rendeli az egyház is. De mit fog tenni az a lelkipásztor, kinek 12, 6, 5 fiókegyháza van, ha azokban, vagy részben, vagy mindannyiban semleges iskolák állittatnak fel? Lesz-e annyi ideje, lesz-e annyi módja folytonosan látogatni azokat és a vallástant azokban előadni? Miután ily körülmények közt a lelkipásztorok majdnem a lehetetlenséggel fognának küzdeni, nehogy a lelkek üdvössége kárt szenvedjen, sulyos felelősség terheli lelkismeretöket, miszerint kitelhető igyekezettel, melyet Isten kegyelme mindig segiteni szokott, oda hassanak hiveik körében, hogy a népiskolák, főleg a fiókegyházakban, tartsák meg katholikus jellegüket. Az iskola, a templom előcsarnoka, valamint nem kivánhatunk egy templomba járni, különben szeretett más vallásu honfitársainkkal, ugy ne járassuk gyermekeinket az övéikkel közös iskolába, nehogy a hitben, mely alapja a szeretetnek és az örök üdvnek nélkülözhetetlen feltétele, — megfogyatkozzunk.

De továbbá a közös iskolákat egy vallásfelekezet, egyik egyház sem nevezhetvén sajátjának, azok minden vallási meggyőződést kiirtván, a jövő nemzedéknek katholikus életét elfojtani és az anyaszentegyház szent ügyét lassanként aláásni fogják. Ne engedje az Úr — a jövő mutatja meg, s sokkal világosabb, mintsem fejtegetni szükség volna, hogy mily szomoru következményeket fognak a közös iskolák eredményezni. A kor törekvéseit világosan látjuk, ébredjünk! Fájdalommal tapasztaljuk, hogy ezen apostoli országban is találkoztak már községek, melyek katholikus iskoláikat hitfelekezeti jellegöktől az uj törvény alapján megfosztván, azokat közöseknek nyilvániták, s hogy ez nálunk ezután ne történjék, szent és mulaszthatatlan kötelességünk ez iránt előreláthatólag gondoskodni.

Minthogy pedig iskoláinknak közös iskolákká való átalakitása a törvény értelmében csak akkor történhetik meg, ha 1) a törvény által az iskolákat illetőleg meghatározott követelményekben hiány mutatkoznék, vagy 2) a katholikus községek hitfelekezeti iskoláiknak közös iskolákká való átalakitására magokat hajlandók — és készeknek mutatnák, ez okból felhivom a tisztelendő lelkészeket, hogy hiveiket, kiket az Úr gondozásukra bizott, s kiknek lelkeit egykoron kezeikből fogja kivánni, katholikus iskoláik hitfelekezeti jellegök fentartása szükségéről alapos oktatás, s minden ajánlkozó alkalom felhasználása mellett, meggyőzni, buzditani, s rábirni törekedjenek. Mely buzditás azonban, hogy a törvény vagy más vallásfelekezetüek elleni kifakadás nélkül, a tárgyhoz illő és meggyőződés sugallta komolyság és szeretetteljes szelidséggel történjék, mondanom sem kell. Mindenesetre és legelőször is a népben felekezeti iskoláik iránti érdekeltség ébresztendő fel, miért is arra kell törekedni, hogy az iskolák igazgatása katholikus egyénnek kezében maradjon. A törvény a népoktatási intézetek vezetését az evégre minden községben alakitandó iskolai székre bizza,

melynek legalább kilenc[1]) lehetőleg az oktatás ügyhöz értő egyénekből kell állania. Okvetlenül szükséges tehát, hogy egyházmegyénk hitközségeiben katholikus iskolaszékek s egyházközségi tanácsok hova hamarább megalakuljanak, melyek feladata lesz, valamint a templom és iskola vagyonát a lelkészkedő papsággal vállvetve kellőkép kezelni, ugy az iskolaügyben teljesiteni mindazt, ami annak vezetéséhez és jórendben tartásához tartozik. Ezen egyházközségi tanács lesz arra hivatva, hogy mint községi iskolaszék müködjék, s mindazt teljesitse, mi ennek hatásköréhez a törvény értelmében tartozik. Ezen egyházközségi tanácsok felállitása és szervezése a következőkben állapittatik meg:[2])

1. §. Az egyház-tanácsok tagjai, mint ilyenek, nem jutalomért, hanem magasztosabb indoknál fogva, az egyház felvirágoztatásáért ajánlják fel fáradozásaikat.

2. §. Minden plébániában rendesen külön egyházközségi tanács alakittatik.

3. §. Amely városokban több plebánia ügyei külön kezeltettek, ott azok ezután is külön egyházközségi tanács által kezeltethetnek.

4. §. A fiókegyházak az anyaegyházi községtanácshoz tartozhatnak.

5. §. Amennyiben a fiókegyházak magánérdekei forognának fenn, ezeket a fiókegyházi tanácstagok a rendes elnök vezetése alatt önállólag kezelhetik.

6. §. Az egyházközségi tanács tagjai:

A) Állásuknál fogva az illető kegyurak, vagy ezeknek képviselői. Hol a kegyuraságot többen gyakorolják, ezek egy képviselőt választanak.

B) Hivatásuknál fogva a plebánosok és káplánok, a katholikus iskolák rendes tanitói.

C) Választás által: falukon és nem királyi városokban 9—12 és legfölebb 36 tag, és pedig a község lélekszámához képest 6000 lélekszámig 12; 6000—12000-ig 18. — Hol pedig régibb gyakorlat szerint a tanácstagok száma az imént emlitett számoktól különbözik, ott az egyházközség a régi gyakorlat mellett is maradhat.

7. §. Választói képességgel bir minden nagykoru, önálló tisztességes keresetmódu keresztény katholikus férfiu, ki az egyház és iskola iránti tartozásait teljesiti.

8. §. Ki atyai, gyámi, gondnoki vagy gazdai hatalom vagy bárminemü bűnvádi kereset alatt áll; birói itélet által becsületvesztett, katholikus választó nem lehet; igy az elmebetegek sem.

---

[1]) Az 1911. évi Rendszabályok szerint: öt.

[2]) Ezen szervezeti szabályzat-minta a mai viszonyoknak alig felel már meg, azonkivül nem egy pontját, különösen a vagyonkezelésre vonatkozót, későbbi egyhm. törvényhozás, nevezetesen az 1893. évi vagyonkezelési szabályzat, hatályon kivül helyezte, de mivel mindamellett sok tekintetben ma is irányt mutathat, jónak láttam közölni.

9. §. Tanácstagokul választhatók azon köztiszteletben álló helyi választók, kik 30 évet meghaladván, irni és olvasni tudnak.

10. §. A választás napját a plébános nyolc nappal előbb hirdeti ki. A hirdetmény a templom előtt felolvastatik, azután mind a templom, mind az iskola ajtajára kifüggesztetik. A hirdetményben a választás helye és módja is meghatároztatik.

11. §. A választást a plébános, mint az egyházközség elnöke vezeti, az első választás alkalmával két megbizott segédletével. E megbizottakat a plebános jelölheti ki, de a jelenlevők helyeslésével.

12. §. A választás szavazás által történik, vagy élő szóban vagy irásban. A szavazó személyesen tartozik átadni a szavazatszedőknek azon irást, mely az általa óhajtott tagok neveit tartalmazza.

13. §. A szavazatokat az elnök és az ideiglenes bizottmány szedi, számba veszi s az eredményt kihirdeti.

14. §. A megválasztásra egyszerü szavazattöbbség kivántatik. Egyenlő szavazatszámnál a kor határoz.

15. §. A megválasztott tanácstag ellen, a választás után 8 napig kifogást tenni szabad. A vádat az uj egyházközségi tanács vizsgálja meg és alaposnak találván, a választást megsemmisiti, ellenkező esetben a választást megerősiti. A kitörölt tanácstag helyét azon póttag foglalja el, ki legtöbb szavazatot kapott.

16. §. A tagok három évre választatnak, de ugy, hogy az összes választott tagok egyharmada minden évben ujra választatik. Az első két alkalommal a tagok egyharmada sorshuzás által lép ki. E szerint évenkint történvén a választás, ez alkalommal a halálozás, vagy elköltözés, vagy egyéb módon megürült helyek is uj választások által töltendők be. Az előbbi tagok ismét megválaszthatók.

17. §. Az egyházi községtanács elnöke a plebános. Ha a plebános betegség vagy hasonló ok által akadályoztatik az elnöki tiszt vitelében, a kerületi esperes ideiglenesen más áldozárt nevez ki.

18. §. Az egyházközségi tanácsnak szabadságában áll a világi tagok közül egy vagy két alelnököt választani; ezenkivül saját kebeléből megválasztja a jegyzőt; és a pénzkezelésből eredő felelősség miatt, tekintettel a vagyoni állásra, a fő és algondnokot; e két utóbbit megerősités végett az esperesi hivatalnak felterjeszti, s ha a felterjesztés kézbejutása napjától számitott tiz nap alatt az esperes kifogást nem tesz a választás ellen, a plebános a gondnokot az egyházközségi tanács előtt fölesketheti és hivatalába igtathatja.

19. §. Az egyházközségi tanács gyülést tart minden évben a templom számadása megvizsgálása végett, azonkivül minden hóban, s valahányszor az elnök vagy a tanácstagok fele kivánja.

20. §. Az egyházközségi tanács hatásköre az egyházközség templomi, kegyes alapitványi és iskolai vagyonára s a tanügyre terjed ki: mégis a püspöki joghatóság, a kegyuri és rendes tanhatósági jogok sértetlen föntartása mellett.

Az egyházközségi tanács főbb teendői a következő pontokban állapittatnak meg:

A) Az egyházközség vagyonára nézve.

a) Az egyházközség vagyonát s annak jövedelmeit, ugyszintén az egyházközség javára tett alapitványokat rendeltetésökhöz hiven s azokra vonatkozólag fönnálló szabványok pontos megtartásával, az egyházmegyei hatóság felügyelete alatt és rendelete szerint kezeli. Amennyiben pedig az ily alapitványok kezelését az alapitó kifejezett akarata szerint másra bizta volna, azoknak szabályszerü s rendeltetésükhöz mért kezelését ellenőrzi.

b) Ügyel a templom és iskola épületeinek jó karban tartására s illetőleg — amennyiben ez nem a kegyur teendője volna — arról rendelkezik.

c) Egyházi és iskolai nagyobb épitkezések iránt az egyházmegyei hatóságnak jelentést tesz, attól az engedélyt s rendelés szerint az épitést eszközli. Halasztást nem szenvedő javitásokat pedig utólagos feljelentés mellett rögtön eszközöltet.

d) Az egyházközség tőkésithető pénzeit 100 forintig bezárólag kikölcsönzi s földjeit, ha célszerünek látja, bérbeadja, arra figyelmezni tartozván, hogy a kölcsönvevő legalább 200 forint értékü biztositékot nyujtson. A kötelezvények és biztositások másolatai utólagosan az egyházmegyei hatósághoz felterjesztendök, s a kikölcsönzött összegért a tanácsnak minden tagja, az elnökkel együttesen s egyenkint felelős. Száz forintnál nagyobb összegek, valamint a földek bérbeadása, az egyházmegyei hatóságnak előlegesen, a kötelezvények, szerződések és biztositékok felmutatása mellett bejelentendő ugy, hogy az illető kikölcsönzés, vagy bérlet, csak az egyházmegyei hatóság jóváhagyása után s rendelése szerint érvényesithető. Az elnök és gondnok müködésök tartama alatt az egyház pénztárából kölcsönt nem vehetnek.

e) A kisebb, valamint nagyobb összegeket is (az utóbbiakat t. i. mig azok elhelyezéséről az egyházmegyei hatóság engedélyével és intézkedése szerint rendelkezhetik) takarékpénztárba adhatja.

f) A szükséges évi kiadások fedezéséről gondoskodik. De ha a rendes kiadásokon felül 50 forintnál nagyobb kiadások szükségeltetnek, ezekre az egyházmegyei hatóságtól az esperesi hivatal utján kér engedélyt.

g) Ha ájtatos alapitványok tétetnek, minthogy azok az egyházmegyei hatóság jóváhagyásától függnek, a község tanács az azokról szóló, három példányban kiállitott, szabályszerü alapitványi leveleket, s egyébb hozzátartozó okmányokat megerősités végett ugyanazon egyházmegyei hatósághoz felterjeszti. A szentmisékre továbbá a keresztek, kápolnák, szobrok, stb. jókarban tartására teendő alapitványok tőkéinek nagyságát az egyházmegyei szabályok határozzák meg valamint a mise-alapitványok kamatainak aránylagos felosztását is.

h) A plébániai, templomi, iskolai leltározást elkésziti s rendben tartja.

i) A templomi s iskolai számadásokat megvizsgálja.

B) Az iskolaügyre nézve.

a) Az iskolatanitókat az e hivatalra képesitett egyének közül megválasztja. De amely községekben az iskolatanitó választásához többen is hozzájárultak, ezek eddigi jogaikban ezentul is meghagyandók. A választásnál jelen legyen az esperes is. A választás eredménye megerősités illetőleg kinevezés végett az egyházmegyei hatósághoz küldendő.

b) A rendes segédtanitók fizetését a helyi körülmények szerint megállapitja. Az egyházközségi tanács által megállapitott tanitói dijlevél az egyházmegyei hatóságnak előlegesen felterjesztendő, s csak ennek jóváhagyása után érvényes.

c) Szigoruan felügyel, hogy a tanköteles gyermekek az iskolába rendesen eljárjanak, a hanyagoknak szüleit s gondviselőit meginti, s kellő orvoslásról gondoskodik.

d) Gondoskodik az iskolának szükséges tanszerekkel ellátásáról a törvények értelmében.

e) Kiküldöttei által az iskolát hetenkint meglátogattatja. E küldöttek a tanitásba bele nem szólhatnak, hanem csak az iskolát, és a tanitás menetét szemlélik meg, a tanitót a netaláni iskolai szükségletek felől megkérdezik, és a tapasztalatokról az egyházközségi tanácsnak jelentést tesznek.

f) A hanyag, vagy rosszmagaviseletü tanitót az esperesnek följelenti; ellenben a szorgalmas és kitünő tanitó igyekezetének jutalmazása felől gondoskodik.

g) Iskolai fegyelmi ügyekben, ugyszintén a szülék és tanitók közti perekben intézkedik, és első folyamodásilag itél.

h) Az iskolai szünidők mikor tartását, a törvények korlátai közt, meghatározza.

i) A kitünő tanulók megjutalmazása felől gondoskodik.

k) A helységben az igen kivánatos kisdedóvoda vagy elemi- és felsőbb népiskola fölállitásáról gondoskodik. Az iskolában tapasztalt nevezetesebb hiányokat vagy szükséges javitásokat az esperesnél mint iskolafelügyelőnél feljelenti.

21. §. A gondnok:

a) az egyházi és iskolai épületek jó karban tartására ügyel, az épületek tisztitásáról gondoskodik, a szükséges javitásokat az egyházközségi tanácsnak bejelenti, s annak rendelete folytán eszközli;

b) a templom és iskola bevételeit és kiadásait kezeli. Azonban mind a bevételekre vonatkozó ellennyugtákat, mind a kiadási nyugtákat a plebános ellenjegyzi, melyek csakis igy érvényesek. Mindamellett az évi rendes kiadásokon felül rendkivüli szükségekre az egyházközségi tanács előleges jóváhagyása vagy utasitása nélkül 10ftnál nagyobb összeget nem adhat ki;

c) a kiadásokról és bevételekről hiteles, a plebános által ellenjegyzett okiratokkal ellátott számadását pedig az év végével az egyházközségi tanács elé terjeszti.

22. §. Az iskola és az alapitványok pénzei biztos szekrényben legalább két zár alatt tartassanak; a kulcsok egyikét a plebános, másikát azon gondnok őrizze, ki számadásra köteles.

23. §. A pénzszekrény rendesen a plébánialakban helyeztessék el.

24. §. Az egyházközségi tanács gyüléséről a rendes jegyző vezeti a jegyzőkönyvet, mely minden a fenálló szabályok szerint püspöki elintézést, vagy helybenhagyást igénylő ügyben, s különben is, valahányszor fölkivántatik, az egyházmegyei hatósághoz terjesztetik föl.

E szabályok értelmében minden haladék nélkül felállittatván az iskolai székek, illetőleg egyházközségi tanácsok, az eredményről az egyházmegyei hatóságot a kerületi esperesek értesitendik, kiknek szorgos figyelmét a fentebbiek mielőbbi életbeléptetése végett különösen felhivjuk.

2. A r. kath. népiskolák közigazgatása.

a) (1911. évi 4617. sz. püsp. rend. Circ. XIV. 111.)

A nm. püspöki kar f. é. április 28-án tartott tanácskozmányán jóváhagyta a róm. kath. népiskolák közigazgatásának rendszabályát.[1]) Az országos kath. közoktatásügyi tanács elnöksége pedig megkapta az utasitást, hogy eme rendszabályok kinyomatásáról gondoskodjék. Ez intézkedések folyománya hogy a szóban forgó rendszabály már elhagyta a sajtót s a Szent-István-Társulat könyvkiadóhivatalában példányonként négy (4) koronáért megszerezhető. Tekintettel ama körülményre, hogy a szóban forgó rendszabály az összes érvényben levő magyar népoktatási törvények, rendeletek és utasitások felölelésével s a kath. népoktatásügy 40 éves fejlődésének figyelembevételével szövegeztetett, lehetetlen a jövőben valamely magyar róm. kath. iskola ügyeit anélkül vezetni, hogy ezt az érdekeltek ne használják, miért is jelen sorok erejével rendelem, hogy a szóban forgó uj rendszabályok az összes hatóságom alá tartozó elemi népiskolák, polgári iskolák- és tanitó- és tanitónőképző-intézetek részére legalább egy példányban beszereztessenek. Az iskolaszéki elnökségek és iskolaigazgatóságok saját használatukra iskolai pénztár terhére vehetik meg. Ha azonban e források mellőzése célszerünek

[1]) E *Rendszabályok* I. R. 3—16. §-ai hatályon kivül helyezik a nm. püspöki karnak 1876. évi Utasitását az egyházmegyei tanfelügyelők számára, és az egyházmegyei tanfelügyelői hivatal szervezetére vonatkozó Rendszabályokat; 17—39. §-ai (VI. Fej. Az egyházkerületi tanfelügyelők) az egyházkerületi tanfelügyelők számára ugyanakkor kiadott Utasitást; II. R. V. és VI. Fejezete (127—161. §§.) pedig a plebánosok részére a népiskolai ügyben közzétett Utasitást. (Mindezen Utasitások megtalálhatók az 1896. évi Tanitói Névtárban. Az egyházmegyében közzététtettek a 698/1877. sz. körrendelettel.)

mutatkozik, ugy a szóban forgó rendszabályok az 50 filléres beiratási dijakból az iskolai könyvtár részére okvetlen beszerzendők s megőrzés végett az illető könyvtárosnak átadandók. Nincs kifogásom az ellen, hogy ahol megtehető, ott egy példány az iskolaszéki elnökségek s egy példány az iskolai könyvtár részére szereztessék be. Azt azonban ismételten rendelem, hogy ez vagy ama forrásból egy példány rendszabállyal minden iskola rendelkezzék.

b) Az 1911. évi püsp. Rendszabályok s az egyhm. tanügyi rendeletek.

(1912. évi 374. sz. püsp. rend. Circ. III. 27.)

A nm. püspöki kar által 1911. évi április 28-án jóváhagyott rendszabályokat a magyarországi róm. kath. népiskolák számára 4617/1911. sz. rendeletemmel[1]) már kihirdettem s életbe léptettem egyházmegyémben. A rendszabályoknak a gyakorlatban való megvalósitása tekintetében ezuttal a következő intézkedések megtételét látom szükségesnek.

1 Az iskolák közigazgatásának mindazon mozzanatai, melyeket eddig egyházi eredetü országos jogszabályok irányitottak, ezentul az 1911. évi Rendszabályok uralma alatt állnak.

Eszerint a nm püspöki kar által 1876. évben kibocsájtott s egyházmegyémben a 698/1877. sz. rendelettel közzétett Utasitást az egyházmegyei tanfelügyelők, Utasitást az egyházkerületi tanfelügyelők és plébánosok részére és az iskolaszékek szervezetéről és hatásköréről szóló ugyanazon évi Rendszabályokat hatályon kivül helyezik az uj Rendszabályok vonatkozó szakaszai.

Az uj jog több tekintetben mélyreható ujitásokat és módositásokat tartalmaz a régivel szemben. Különösen az iskolaszékek szervezetéről és hatásköréről szóló §-aiban. Azonban az eltéréseket az uj és régi jog között pontonként felsorolni messze vezetne. Felhivom az iskolai közigazgatás funkcionáriusait, hogy a Rendszabályokat gondosan tanulmányozzák s eljárásukat azokhoz alkalmazzák.

II. Az uj Rendszabályok s az egyházmegyei partikuláris jog: az általam és elődeim által kiadott iskolai rendeletek összeegyeztetése érdekében a következőket rendelem:

1. A Rendszabályok 2. §. 3.) pontjával s a 79. §. 7. bekezdésével szemben fentartom 3305/1907. és 1062/1910.[2]) sz. rendeleteimet, melyek szerint államsegély iránti kérvényezéshez szükséges ugyan az egyhm. hatóság előzetes engedélyét kieszközölni, de magát a kellően felszerelt kérvényt az iskolaszékek terjesztik a vármegyei közigazgatási bizottsághoz.

A 75. §. 3. bekezdése helyett (egyházhatósági jóváhagyást igénylő iskolaszéki jegyzőkönyveknek vagy azok kivonatainak az egyhm. hatósághoz terjesztendő példányszámáról) továbbra is kime-

[1]) L. az előző pontot.
[2]) L. alább II. 8. alatt.

ritőbb s minden eshetőségre kiterjeszkedő 420/1909. sz. rendeletem marad érvényben.[1])

A 78. §. és 173. §. (a megüresedett tanitói állások jövedelmének megosztásáról) érvényteleniti az 1839/1860. sz. püspöki rendeletet, mely a plébániai jövedelmek felosztásáról szóló 391/1855. sz. püspöki rendeletet a tanitói javadalmakra is kiterjesztette, s ezen ügyben ezentul kizárólag az idézett §-ok irányadók.[2])

A 84. és 85. §. alapján az iskolaszék is bérbadhatja ugyan a tanitói földeket, de ha a tanitók maguk adják ki, továbbra is érvényben van 3012/1911. sz. rendeletem.[3])

A 86. §. szerint az iskolaszék állapitja meg a szorgalmi idő tartamát, de mindig 4661/1909. sz. rendeletem figyelembevételével.[4])

A 89. és 90. §-oknak (a tantermek gondozásáról és rendeltetésökön kivül eső felhasználásáról) továbbra is érvényben levő kiegészitéséül tekintendők 748/1909. és 612/1910. sz. rendeleteim, épen ezért be is tartandók.[5])

A 113. §. (és 33. §. k), 10. §. a) az iskolai költségvetésekről és számadásokról az eddigi egyházmegyei jogot érintetlenül hagyja.[6])

A 139. §. (és 104. §. 1) pontja) szerint a tanitói személyzetben történt bármiféle változást tartozik az iskolaszék, illetve elnöke, a plebános 15 napon belül a kir. tanfelügyelőnek bejelenti. Ezen rendelkezés kapcsán 3305/107. sz. rendeletem 4) pontját[7]) akkép egészitem ki, hogy a mondott bejelentés a törvényes 15 napon belül mind az egyházmegyei, mind a kir. tanfelügyelőséghez megteendő. Ennek pontos megtartására külön is utasitom az iskolaszéki elnökségeket. Elhanyagolása esetén az általam is elfogadott 76000/1907. sz. vkm. rendeletben megállapitott büntetések fogják őket sujtani.

A 143. §. az évközi szüneteket állapitja meg. Mind a kisebb, mind a nagyobb szünetek ugyszólván teljesen megegyeznek a 4661/1909. sz. rendeletemben[8]) foglaltakkal. Épen ezért és különösen a rendelet többi intézkedéseinek fontossága és célszerüsége miatt ezt egész terjedelmében fentartom.

A 156. §. (és 30. §.) rendeli, hogy az iskolai évi zárójelentések julius 31-ig az egyházmegyei főtanfelügyelőséghez beküldessenek. Egybehangzik evvel 4364/1903. sz. rendeletem, amelyben előirt formula ezentul is használandó.[9])

A 153. §. azon előirása, hogy a tanitók husvétkor a sz. áldozáshoz a tanulókkal együtt járuljanak, megegyezik 4870/1910. sz. rendeletemmel és igy semmi változást nem idéz elő.[10])

---

[1]) L. alább IV. 4. alatt.
[2]) L. fönt a 495. l.
[3]) L. fönt a 468. l.
[4]) L. III. 11. a) alatt.
[5]) L. alább 5. pont alatt.
[6]) L. az előző Fej. III. részét.
[7]) L. alább II. 8. alatt.
[8]) L. alább III. 11. a) alatt.
[9]) L. alább IV. 7. alatt.
[10]) L. a 107. l. s alább II. 4. alatt.

A 175. §. második bekezdése előirja, hogy a tanitók minden év junius végéig részletes tantervet és órarendet készitsenek. Tekintettel arra a nagyarányu tantervakcióra, mely egyházmegyémben a közelmultban lefolyt s az annak folyamán kiadott minta-tantervekre, 3014/1911. sz.,[1]) a tantervek ügyében kiadott utasitásomat egész terjedelmében fentartom s a tantervek bemutatására ott megállapitott időpontok ezentul is érvényesek, ellenben az órarendeket illetőleg rendelem, hogy azok a Rendszabályok 145. §. b) pontja értelmében évenként elkészittessenek s felterjesztessenek.

Ugyanezen 175. §. 5. bekezdése a használandó tankönyvek tekintetében ugy intézkedik, hogy a tanitói testület az orsz. kath. tankönyvbiráló bizottság részéről jóváhagyott és iskolai használatra engedélyezett könyvek közül szabadon választhat. A 2. §. 11. pontja kifejezetten emliti azonban, hogy a püspök rendelkezik minden fokozatu iskolák tankönyveire vonatkozólag. Rendelem tehát, hogy ezentul is 3045/1909. sz. utasitásom legyen irányadó, mely szerint csakis a Szent-István-Társulat kiadványai használtassanak.[2])

A szolgálatképtelenség miatt szabadságolt tanitók helyettesitésére vonatkozó 4720/1903. sz. rendeletemet egész terjedelmében visszavonom[3]) s a Rendszabályok 177. §-át ismerem el kötelezőnek. Ugyanott megtudható az is, ki illetékes szabadságot engedélyezni.

A 135. §. szól a kántori teendők végzéséről. Részletesebb ennél 4137/1910. sz. rendeletem, mely azért követendő a jövőben is.[4])

A 133. §. 2. pontjának azon rendelkezése, hogy az ott megjelölt időpontig a beiratkozott tanulók száma s az iskola befogadó képessége a kir. tanfelügyelőnél bejelentendő s a beiratkozott tanulók névjegyzéke utcák és házszámok szerint rendezve, a községi előljáróságnak átadandó, nem érinti 1003/1910. sz. rendeletemet, mely szerint a beiratás eredményéről az egyházmegyei főtanfelügyelőségnek is küldendő jelentés.[5])

A 190—192. §-ok intézkednek a tanitótestületi értekezletekről. Ennek kapcsán hatályon kivül helyezem a 2150/1900 .sz. tanfelügyelői rendeletet, kivéve annak utolsó előtti bekezdését: „Mivel magam is meg akarok győződni, hogy eme tanácskozmányok megtartattak, sőt azok menetét is ismerni óhajtom, ez okból felkérem Esperes

[1]) L. alább a III. Részben.
[2]) L. alább III. 12. a) alatt.
[3]) E hatályon kivül helyezett rendelet intézkedő része igy szólt:
. . . Ha valamely egyházmegyém kötelékébe tartozó népiskolai tanitó oly betegségbe esik, mely miatt egészsége komoly veszélyeztetése nélkül tanitó kötelességét bizonyos ideig nem teljesitheti, igénye van arra, hogy őt az iskolaszék a tiszti orvos, vagy az egyházmegyei hatóság által kijelölendő orvos bizonyitványa alapján az iskolában való tanitás alól felmentse; ily esetben helyettesitése az illető elemi iskolai pénztár terhére történik. Ha a tanitó betegsége miatt való szabadságolása egy esztendőt kitesz és egészsége helyre nem állott, az iskolaszék kötelessége a tanitó nyugdijazását illetve végellátását az egyházmegyei főhatóság utján kérelmezni. A tanitó a fentiekben körvonalazott indokok alapján nyert szabadságának idejére teljes fizetésének élvezetében marad.
[4]) L. alább II. 2. alatt.
[5]) L. alább IV. 1. alatt.

Urat, hogy a tanácskozmányok jegyzőkönyvei közül azt, mely a tanév elejére vonatkozó programmot, a karácsonyi, husvéti és tanévvégi osztályozást tartalmazza, okvetlen bekérni és hivatalomhoz beküldeni sziveskedjék. A többi jegyzőkönyvek beküldését szintén óhajtom s azt az emlitett négyhez csatolva meg is lehet tenni, de legalább egyelőre s mintegy átmenetileg megelégszem, ha Esperes Ur a többi konferencia megtartását tudomásul veszi és azt az iskolai évi jelentésben feltünteti."

A Rendszabályok más, érvényben levő egyházmegyei iskolai jogszabályokkal nem érintkeznek, miért is azok a jövőben is kötelezők.

3. Az iskolaszékek megalakitása.[1])

a) (1888. évi 2436. sz. püsp. rend. Circ. XI. 54.)

E nonnullis casibus concretis intellexi circa reorganisationem sedium scholarium data occasione non observari ea, vel saltem non omnia, quae observanda in hoc merito per „Statuta" Chori Episcoporum Hung. praescribuntur, signanter negligi nonnunquam praesriptas formalitates, factam electionem membrorum sedium scholarium fine ratihabititionis Ordinariatui non substerni, reorganisationem sedis scholaris licet termino triennii legitimae activitatis elapso praetermitti. Ne ob tales defectus circa actus iuridicos sedium scholarium, quod occasione electionum ludirectoralium invaluisse experior, movendarum, ob dubium ius inutilium quaestionum, litium ansa ultro perseveret, vel ob ius evidenter nullum invalidandi actus iuridicos sedium scholarium suboriatur necessitas, unde magna passim rerum in communitatibus perturbatio, ingens rei scholari imminet detrimentum, parochos, ceu scholarium sedium praesides monitos esse volo:

1) Ut reorganisationem sedium scholarium, quarum praesides agunt, ubi legitimum activitatis triennium elapsum fuerit, curent praesuscipi et quantocyus perfici.

2) In reorganisatione sedium scholarium omnia et singula, quae signanter §§. 6—14. Cap. I. „Statutorum" supralaudatorum praescribuntur, ad amussim etiam eo in casu, ubi in communitate respectivorum animum a capienda in exercendis huiuscemodi iuribus parte alienum noverint, quo formalitatibus iuridicis satisfiat, observent; in protocollo autem super electione membrorum sedis scholaris, quod fine sortiendae ratihabitionis Ordinariatui substernendum est, semper **Expressam Mentionem** *iniiciant §§-is 6—14. cap. I. Statutorum factum esse satis.*

[1]) Az iskolaszékek szervezetéről és hatásköréről az 1911. évi Rendszabályok II. Része (I—IV. Fej.) szól, hatályon kivül helyezve az 1876. évi Rendszabályokat (1896. évi Tanitói Névtár 74. l. s kk.). Elavult ennek következtében a 170/1877. sz. egyházhatósági rendelet is, mely „a kath. oskolaügy ujabb szervezéséről", nevezetesen az iskolaszékek megalakitásáról intézkedett. A fenti rendelet ugyan a régibb Rendszabályok uralma alatt adatott ki, de a benne foglalt figyelmeztetések most is időszerüek. Természetes, hogy az idézett régi Rendszabályok §-ai helyett a megfelelő ujabbak értendők.

3) Parochorum pariter esse volo, ut docentes pro aliqua statione competentes moneant, quo frustrata adipiscendi stationem spe ab inutilibus et futilibus reclamationibus, a commovendis electione peracta in suam partem in plebe animis abstineant.

Quorum omnium accuratiori implemento adhibendam vigilantiam Vice-Archi-Diaconorum, respective inspectorum scholarum districtualium maiorem in modum provoco.

b) (1899. évi 1247. sz. püsp. rend. Circ. V. 62.)

A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter ur által hozott és az 1898. évi VIII. sz. körlevélben 1937/1898. sz. a. közölt 17717. számu döntvény alapján, mely kimondja, hogy a katholikusoknál ott, hol a helyi autonomia még szervezve nincs, az iskolaszék a hitközség szervezetéül elfogadtatik, tekintettel az egyházmegyei hatóságnak még 1869. évi julius hó 16-án 1318. sz. a. az egyházközségi tanácsok és iskolaszékek felállitására kiadott rendeletére, mely kimondja, hogy az alakuló hitközségi tanácsok és iskolaszékek tagjai A) állásuknál fogva a kegyurak, — tekintettel továbbá ama körülményre, hogy az 1892. évi 4763. sz. a. kelt vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendelet alapján iskolai adó fizetésének kötelezettsége alól kegyuri tartozások teljesitése nem ment fel; tekintettel végül ama viszonyra, melyben az egyházlátogatási okmányok alapján a kegyurak az iskolaszékekkel állanak: szükségesnek tartom felhivni a kegyurasági plebános urakat, hogy az isolaszékek ujjáalakitásánál ezekre figyelemmel legyenek s az iskolaszékbe meghivják és beválasszák vagy magát a kegyurat, ha az a plébánia területén lakik, — vagy annak képviseletében az ő tisztjét, esetleg a központi főtisztet, mert ezzel elejét veszik sok félreértés és surlódásnak, mi az iskolaügy békés fejlődésének csak hátrányára van.[1])

4. Utasitás az iskolák kibővitése tárgyában.

a) (1882. évi 1275. sz. püsp. rend. Circ. VIII. 47.)

Mind a baranyamegyei, mind a tolnamegyei közigazgatási bizottságnak átirata értelmében, több helyütt az 1868. évi 38. t. c. 34. §-ának szemmel tartásával az iskolák kibővitése, illetőleg állomások szervezése válván szükségessé: a járási szolgabirák utasittattak ugyan, hogy az illető esperes és plébánosokat ebbeli eljárásaikban támogassák; mégis e támogatás nem olyképen értendő, hogy a tervkészittetés és költségvetés gondjait és terheit is a szolgabirák vállalják magukra, mint ezt több esperes és plebános értelmezte; hanem mindenekelőtt szükséges, hogy ott, hol a hitközségek az épitést teljesiteni vonakodnak, az illető esperes és plébános, a hit-

[1]) Az 1911. évi Rendszabályok szerint (II. R. 43. §.) az egyházi főhatóság a ker. tanfelügyelő javaslatára kinevezheti az iskolaföntartásnak akár dologi, akár személyzeti költségeihez tekintélyesebb összeggel állandóan hozzájáruló földes- avagy kegyuraság képviselőjét is. Az e tekintetben már fennálló régebbi megállapodások, amennyiben az illető kegy- vagy földesuraságra nézve a fenti intézkedésnél kedvezőbbek, továbbra is fenntartandók.

község terhére készittesse el az épités tervét, annak költségvetését s ez utóbbinak viselésére határozza meg az adókulcsot; azaz határozza meg, hogy akár az egyenes adó, akár a Visita Canonica alapján minden egyes házaspár, telekbirtokos vagy ház, mily arányban járul a költség viseléséhez; s az ekként megállapitott ügyet terjessze elém jóváhagyás végett; mely jóváhagyás után kérendő fel csak a ker. szolgabiró a kellő támogatásra, illetőleg végrehajtásra.[1])

b) Segélyek kérvényezése iskolai dologi kiadásokra.

(1910. évi 3131. sz. püsp. rend. Circ. XII. 77.)

Segélyforrásaim, melyekből egyházmegyém iskolafentartóit leginkább uj iskolaépületek épitése, avagy a régi iskolaépületek rendbehozatala, kibővitése és felszerelése alkalmával szoktam segélyezni, szerfelett igénybe vannak véve s az utóbbi időben annyira kimerittettek, hogy jelentékeny számu folyamódot voltam kénytelen elutasitani. Nehogy jövőben az aránytalan elosztásból támadó ilyen visszautasitások történhessenek, továbbá tekintettel arra, hogy az 1907. évi XXVII. t. c.-nek 1910. október 1-én történő végleges életbelépése az iskolai hiányok pótlását lényegesen fogja felidézni, ez okból segélyforrások felhasználása, a segélyek iránti folyamodványok benyujtása iránt a következőket látom szükségesnek elrendelni:

1. Iskolaépités, átalakitás, javitás, rendbentartás és felszerelés iránti segélyek jelen rendeletem megjelenése után többé külön-külön nem utalványoztatnak, hanem csak a beérkezett összes kérvények együttes tárgyalása eredményeként fognak arányos elosztás elve alapján egyszer, minden év december havában megajánltatni.

2. Csak azon segélykérvények fognak figyelembe vétetni, amelyek minden polgári év november 15-ig kellően felszerelve hozzám beterjesztettek. Kellő felszerelés alatt mindig azon, az iskolaszék által megállapitott költségvetés és épitési, avagy javitási, rendbentartási és átalakitási terv értendő, amely az egyházmegyei mérnök által szabályszerüen felülvizsgáltatott és az egyházmegyei főtanfelügyelő által jóváhagyatott. Amennyiben iskolai felszerelésről van szó, amire azonban segélyt csak a legritkább esetben utalványozok, mert minden iskolafentartótól elvárható, hogy gyermekeinek tanitására a szükséges eszközöket beszerezze, a felszerelés alatt ama 2 példányban beterjesztett felszerelési jegyzék értendő, amelyet a törvény alapján az iskolaszék állapitott meg. Ilyen esetekben azonban szegénységi bizonyitvány is melléklendő arra nézve, hogy a község a szükséges összeg előteremtésére csakugyan képtelen. A szegénységi bizonyitvány hiteles okmányokkal támogatandó a község teherviselési képességének megállapithatása céljából.

3. Az a körülmény, hogy a segély csak minden polgári év december havában fog kiutalványoztatni, az iskolai hiányok pótlását semmiképen sem befolyásolhatja, mert az iskolai hiányok pótlása az

[1]) L. az 1911. évi Rendszabályok 58, 92 s kk. §-ait.

iskolafentartó kötelessége s az általam utalványozandó segély mindig csak eme kötelesség teljesitésének némi könnyitésére szolgál, de a segély elmaradása nem szolgálhat okul arra, hogy a község az iskolai hiányok pótlása és iskola fejlesztése körül való törvényes kötelességének eleget ne tegyen. Tehát nem jogszerü igények megállapitásáról, hanem tisztán az igazolt szegénység alapján adományozott pillanatnyi segélyről van szó, minek folytán kivánatos, hogy jobbmódu községek folyamodásukkal a szegénysorsu községek helyzetét ne nehezitsék, hanem önerejükből igyekezzenek iskolájuk fejlesztését keresztül vinni. Az iskolaszéki elnök uraktól elvárom, hogy ezen óhajtást ugy tekintsék, mint a közérdek védelmét s nekem lehetővé tegyék, hogy a szegényebb községek iskoláinak megmentésén e segélyek utján minél hathatósabban munkálhassak.

4. Segélyforrásaimból, tekintettel a dologi kiadások rohamos emelkedésére, személyi kiadásokra többé segélyt utalványozni nem fogok. Tehát sem a tanitók fizetésének elmaradt részeit, sem esetleg felmerülhető rendkivüli személyi szükségleteket a szóban forgó segélyforrásokból ki nem utalványozok s épen ezért ilyen kérvények elő sem terjesztendők.

Felhivom ennélfogva mindazokat, akik a fent megjelölt célokból segély iránti kérvényeket akarnak elém terjeszteni, hogy ilyen irányu kérvényeiket minden polgári év második felében, legkésőbb november hó 15-ig nálam nyujtsák be, mert az elkésett, vagy rosszul felszerelt kérvények tárgyalás alapját nem is képezhetik, egyszerüen vissza fognak utasittatni.

5. Tantermek és szerek gondozása, rendeltetésükön kivül eső felhasználása. Fütés. Tisztogatás.[1])

a) (1909. évi 748. sz. püsp. rend. Circ. IV. 22.)

A tantermek és tanszerek rendben- és tisztántartása, fütése, nyári gondozása és egyéb rendtartási felügyelete tekintetében egyházmegyém iskoláiban többféle szabálytalanság észleltetett és pedig olyan arányokban, hogy némely helyen a közigazgatási hatóságok beavatkozása is előfordult, különösen arra nézve, hogy a tisztogatást és befütést a gyermekek végezték. Előfordult, sőt sok helyen állandó gyakorlatban van továbbá az is, hogy az iskola fütésére szolgáló fát hasábok alakjában reggelenkint a gyermekek viszik az iskolába. Az iskolai egészségügy és iskolai fegyelem, továbbá a tanszerek rendbentartása s a tantermek tisztaságának és épségének megóvása szükségessé teszi, hogy a következőket elrendeljem:

1. Az iskola fütéséhez szükséges fát olyan helyeken, ahol akár a tanitó dijlevelében, akár más módon erről gondoskodás nem történt, a jövőben az iskolaszék tartozik az iskolába szállittatni s a fütés céljaira alkalmas módon felapróztatni. Gyermekeknek fát az iskolába magukkal hordani szigoruan tilos s ha netán ilyesmi még előfordulna, az iskolai igazgatóságok a tanitóval egyetértőleg tartoznak azt haladéktalanul beszüntetni.

[1]) L. az 1911. évi Rendszbályok 89. és 90. §-ait.

2. Az iskola befütése és tisztántartása egy e célból felfogadott alkalmazottnak kötelessége s ilyen cseléd felfogadásáról, bérének meghatározásáról az iskolaszék az iskolai költségvetés megállapitásának keretében gondoskodik.

3. Az iskola seprése és szellőztetése, tekintettel az ugyis évről-évre fellépő s a tanitást sok helyen akadályozó sokféle járványos betegségre, a tanitás befejezte utáni órákban naponkint s pontosan teljesitendő. Ebbe nem értendők bele az óraközökben való szellőztetések, melyek mint a tanulók egészségének és testi nevelésének paedagogiai feltételei minden tanitó előtt ismeretes követelmények s amelyek legalább minden 2 órai tanitás után foganatositandók. Ennek szigoru ellenőrzése első sorban az iskolaigazgatónak, másodsorban és főképen az illető tanteremben müködő tanitónak kötelessége.

4. Minden tantermet a szükséghez mérten, de legalább évenkint és pedig a nyári szünnapok alatt fel kell surolni, a festetlen padokat luggal, a festett padokat tiszta vizzel le kell mosni s a falakat és butorokat le kell porolni. Ugyanekkor minden tanterem alaposan kimeszelendő.

5. Mivel olyan esetek is előfordultak, hogy a tantermek a nagy szünidő alatt vagy lakásul, vagy más célra (pl. takarmány, sőt apró majorság elhelyezésére) használtattak, ami természetszerüleg a tanterem és iskolai butorok, különösen pedig az iskola padlózatának nagymérvü rongálásával jár, ez okból szigoruan utasitom az iskolaszékeket, hogy az ilyen eseteket az egyhm. főtanfelügyelői hivatalnak haladéktalanul jelentsék be, még pedig akként, hogy az okozott kár nyomban jegyzőkönyvileg megállapittassék s az iskolaszék nevezze meg azt, aki a kárt okozta, hogy a kártérités iránt azonnal intézkedni is lehessen. Ebből természteszerüleg folyik, hogy a tantermeknek ilynemü felhasználását a legszigorubban eltiltom s az okozott kár megtéritésén kivül a kár okozójával szemben ugy a fegyelmi, valamint a büntetőjogi szempontok érvényben maradnak. Az iskolai évi jelentések kapcsán az iskolaigazgatóság a 13. rovatban jelenti ugyan, hogy az iskolaépület milyen karban van, de ezenkivül az „Egyéb megjegyzések“ rovatában, valamint az esperes-ker. tanfelügyelő urak is a 26. rovatban az észlelt kivételes állapotokról esetről-esetre tegyenek jelentést.

6. A tantermekben gyülések tartása, adószedés, mulatságok rendezése és más olyan összejövetelek tartása, melyek alkalmasak arra, hogy a tantermek tisztaságát és az egészségügyet veszélyeztessék, nincs megengedve. Ha az iskolaszék mégis indokolt esetekben valamely gyülést vagy más összejövetelt a tanteremben akarna engedélyezni vagy megtartani, tartozik ezt minden alkalommal az egyházmegyei főtanfelügyelőnek bejelenteni s az összejövetel vagy gyülés a tanteremben csak az egyházmegye főtanfelügyelő jóváhagyása után tartható meg.

7. Az esperes-ker. tanfelügyelő urak iskolalátogatásaik alkalmával külön figyelmet forditsanak arra, hogy az 1907. évi XVII. sz.

körlevelemben elrendelt iskolai tanszerek beszereztettek-e, megfelelő módon és helyen rendben tartattak-e s feljogosittatnak, hogy amennyiben a fizikai és kémiai eszközök a használat folytán megrongálódtak, vagy kiselejtittettek, utasithassák az isk. igazgatóságokat az ilyen eszközöknek azonnali kijavitására vagy ujakkal való pótlására. Az emlitett tanszerek tisztán és rendbentartásáért a kezelő tanitó anyagilag felelős.

b) A „Baranyavármegyei Gazdasági Egyesület"-nek az iskolatermek átengedhetők.

(1910. évi 612. sz. püsp. intézv. Circ. II. 9.)

Mult évi IV. sz. körlevelemben 748/1909. sz. alatt a 6. pontban akként intézkedtem, hogy a ‚tantermekben gyülések, adószedés, mulatságok rendezése és más olyan összejövetelek tartása, melyek alkalmasak arra, hogy a tantermek tisztaságát és az egészségügyet veszélyeztessék, nincs megengedve." E rendeletemet most annyiban módositom, hogy ha a „Baranyavármegyei Gazdasági Egyesület" fordulna az iskolaigazgatósághoz oly értelmü engedély iránt, miszerint nevezett egyesület a tantermekben gazdasági előadásokat óhajt tartani s azokat alkalmas helyiség hiányában máshol megtartani nem lehet, a tantermek e célra kért külön egyházmegyei főtanfelügyelői engedély nélkül is átengedhetők. Megjegyezni kivánom azonban, hogy ha a községben vagy a környéken valami járványos betegség fordulna elő, a tantermek átengedése meg is tagadható. Egyben az iskolaszékek tetszésük szerint határozhatnak arra nézve, hogy az ilyen nagyobb összejövetelek után a tisztogatás az iskolai pénztárt terhelje, vagy a tisztogatás diját az előadást tartó egyesülettől előre követeljék.

6. Szerzetesrendek iskoláinak tandijkárpótlása. Az 50 fillérnyi beiratási dij hováforditása.

(1910. évi 4196. sz. püsp. rend. Circ. XIX. 167.)

A népoktatás ingyenességéről szóló 1908. évi 46. t. c.-nek a községi és hitfelekezeti iskolákat érintő rendelkezései végrehajtása tárgyában a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur 1910. évi 100600. sz. rendeletével utasitást adott ki, mely utasitás két részből áll. Az egyik rész, mely 110000/1910. sz. alatt küldetett meg a vármegyei közigazgatási bizottságoknak s ezekkel egyidejüleg az egyházmegyei főhatóságoknak, a szerzetesrendi tanitók vagy tanitónők által vezetett hitfelekezeti elemi népiskolák tandijkárpótlásával foglalkozik s ezen rendeletet alábbiakban szoros miheztartás és további intézkedés céljából egész terjedelmében közzé teszem.[1])

A többi iskolákra vonatkozó rendelet a „Néptanitók Lapja" 1910. évi 7. számában október hó 15-én jelent meg, de egyuttal intézkedtem aziránt is, hogy a nekem megküldött példányok az espe-

[1]) L. Circ. 1910. XIX. 169 s kk. l.

resi hivatalok utján az érdekeltekkel való közlés céljából köröztessenek, minek folytán nem forog fen annak szüksége, hogy azt e helyen egész terjedelmében közreadjam s csupán utalok a „Néptanitók Lapja“ fenthivatkozott számára, ahol eme rendeletek és utasitások egész terjedelmükben olvashatók, minélfogva rendelem, hogy az összes érdekeltek ama rendeletek és utasitások értelmében járjanak el.

Különlegesen mégis szükségesnek látom a könyvtárak számára szedhető 50 fillérnyi dijak kezelése és felhasználása tárgyában a következőképen rendelkezni:

1. Fel akarom menteni a tanitóságot az 50 fillérnyi dijak beszedésének kellemetlensége alól, miért is akkép intézkedem, hogy 1910. szeptember hó 1-től számitva eme beiratási dijakat ne a tanitó, hanem az iskolaszéki gondnok szedje be. A beszedés foganatositható ugyis, hogy az iskolaszéki gondnok a beiratás három napján a beiratásnál jelen van, vagy pedig akként, hogy az iskolaszéki gondnok ezen 50 filléreket a többi iskolai adókkal egyszerre szedi be s erről külön könyvet vezet, valamint az iskolai pénztárban a beiratási dijakat külön könyvtári alapnak tekinti s azokról ilyen módon is számol el. A beszedés módozatai tekintetében mindig a helyi viszonyok irányadók.

2. Szegénységüket bejelentő s a beiratási dijak fizetése alól ezen a cimen felmentést kérő gyermekek nevei az iskolaszéki elnökséghez tétetnek át s a felmentést mindig az iskolaszék adhatja meg.

3. Amennyiben a beiratási dijak beszedését nem a beiratás alkalmával foganatositanák, hanem az egészen külön az iskolagondnokra bizatnék azon célból, hogy az iskolagondnok e feladatának megfelelhessen az iskola tanitója azon osztályról, vagy osztályokról, amelyekben tanit, tartozik a beiratást követő 15 napon belül a beirt gyermekek névsorát az iskolaszéki gondnoknak megküldeni, jelezve azt is, hogy kiket tart szegénység cimen a beiratási dijak fizetése alól felmentendőnek.

4. A beiratási dijak a törvény intencióinak megfelelőleg minden iskolánál kivétel nélkül könyvtár beszerzésére forditandók. A könyvtár berendezését minden iskolánál legelőször egy alkalmas szekrény beszerzésével kell kezdeni s addig könyvek be nem vásárolhatók, valameddig ezeknek biztos elhelyezéséről gondoskodás nem történt. Ugy a szekrény, valamint a beszerzett könyvek árát a meglevő könyvtári pénzkészlet erejéig az iskolaigazgató által ellenjegyzett számla ellenében az iskolagondnok kifizetni tartozik.

5. A beszerzendő könyvek jegyzékét a tantestület vagy ahol csak egy tanitó van, ez állitja össze. A megállapitott jegyzék jóváhagyás céljából a plebános-iskolaigazgató elé terjesztendő, aki jogosult arra, hogy határozzon afölött, hogy mely könyvek és minő rendben hozattassanak meg. E jegyzéket az esperesi hivatal által az egyházmegyei főtanfelügyelőségnek felülbirálás céljából beterjeszti. A beiratási dijak részben tanitói könyvtárak, részben ifjusági könyvtárak beszerzésére fordithatók.

6. Ahol tantestület van, ez saját kebeléből egy könyvtárost választ, kinek megbizatása egy évre szól, de az év leteltével ujból megválasztható. Ahol két tanitó van, ezek maguk közt állapitják meg, hogy ki kezelje a könyvtárat. Ahol egy tanitó van, ott mindig ő a könyvtáros is.

7. A könyvtár kezelése megfelelő leltár és tankönyvjegyzék segélyével történik s a könyvek jókarban tartásáért, valamint a leltári készletért könyvtáros anyagilag felelős. Az esperes-ker. tanfelügyelő urakat felkérem, hogy iskolalátogatásaik alkalmával a könyvtárt mindig vizsgálják meg s annak állapotáról az iskolai évi jelentésekben tegyenek jelentést.[1])

7. A r. kath. iskolák jellegének megváltoztatása.

a) (1893. évi 1779. sz. püsp. rend. Circ. XI. 82.)

Nem csekélyszámu iskolaszék elnökeitől oly jelentés érkezett, hogy a kir. tanfelügyelő felszólitotta a kath. iskolaszékeket, valljon nem óhajtanák-e iskolájokat államositani, esetleg nem kivánnák-e, hogy állami segéllyel rendezhessék iskolájukat. Többen helyes eljárásukról értesitették a püspöki hatóságot, mások, szinte helyesen utasitást kértek, minő eljárást kövessenek, nehogy az elemi csapások által sok helyütt elszegényedett nép a teher megkönnyebitése csábjainak kitéve oly határozatokat hozzon, melyeket utóbb — miként a tapasztalás bizonyitja — megbánnia kell, mert a könnyelmüség okozta baj elháritása nagy fáradságba s áldozatba kerül.

Hogy a kir. tanfelügyelő a püspöki hatóság megkerülésével egyenesen az iskolaszékekhez intézett felhivást, onnan eredhetett, mert, miként sajnosan értesültem, több lelkipásztor, nem véve figyelembe a püspöki rendszabályok utasitásait, melyek pedig minden plebánia számára megküldettek, ügyei könnyebb elintézhetése végett szinte egyenesen hozzá fordult, ki a közigazgatási bizottság előadója s ép azért gyorsabban és sikeresebben járhatott el, mint a püspöki hatóság, mely néha sok akadállyal kénytelen küzdeni. Nem vették tekintetbe, hogy ezáltal a kath. egyházi hatáskörön, mely a felekezetek részéről is oly féltékenyen őriztetik, minő csorbát ejtenek.

Jelen körülmények között, midőn hazánkban minden felekezet erejének legnagyobb megfeszitésével igyekszik iskoláit megtartani, Egyházunknak legkevésbé szabad áldozatkészségben visszamaradni s kilencszázados jogait vétkes mulasztással feladni, jól tudva azt, hogy a keresztény neveléstől, melyet a kora ifjuságtól kezdve a teljes korig s azután is csak az Egyház vezethet sikeresen, függ az Egyház és állam boldog jövője; igen fontos lelkiismereti kötelessége tehát a lelkipásztoroknak, hogy iskoláink oly helyzetbe jussanak, miszerint azok ellen semmi jogos kifogást emelni ne lehessen. Ismételten felhivom tehát az iskolaszékek elnökeit és a kerületi tanfelügyelőket, hogy fokozott buzgósággal igyekezzenek iskoláinkat gondozni, hogy nemcsak az Egyháznak buzgó hiveket, hanem egy-

[1]) Ifjusági könyvtárt sürget a 2603/1905. sz. egyhm. tanfelügyelői rendelet is, mely egyben szétküldi és ajánlja a Sz.-István-Társulat által kiadott s Döbrössy Alajos pécsi kanonok, akkor egym. főtanfelügyelő által készitett rk. ifjusági könyvjegyzéket és utasitást.

szersmind a Hazának értelmes polgárokat nevelhessenek, s azért iskoláink a törvényszabta kellékeknek is mindenkép megfeleljenek; mit a püspöki rendszabályok által előirt kötelmek pontos teljesitése által eszközlendnek; melyek értelmében az egyházmegyei felügyelet hatályosabb eszközölhetése céljából legközelebb magam is rendelkezni fogok.

Most, midőn nagy fáradság s áldozattal sikerült néhány elközösitett iskolát az Egyháznak visszaszerezni, másokat feladni vétkes mulasztás lenne.

Az 1876. XXVIII. tv.-cikk 5. §. 1. pontja a tanfelügyelőknek kötelességévé teszi, a népoktatási törvény pontos végrehajtására felügyelni, s *e célból* a hitfelekezeti iskolaszékkel is *közvetlenül* érintkezhetik. Az iskolák elközösitésének módozatát ugyanazon tv.-cikk 6. §-nak 4. pontja határozza meg, mely szerint háromszori megintésnek kell azt megelőznie az egyházmegyei hatóság közbejöttével: tehát e főhatóság mellőzésével alkuba bocsájtkozni bárkivel, árulása a szent ügynek. Ily jogkörrel az egyházi hatóság tudomására a kir. tanfelügyelők felruházva nincsenek és azt a baranyamegyei tanfelügyelő kivételével, egyéb tanfelügyelők eddigelé megsem is kisérlették.

Ennélfogva a kir. tanfelügyelőnek ilybeli semmiképen nem igazolható felszólitására a kath. iskolaszékek részéről egyszerüen azon válasz adandó, hogy forduljon a törvény értelmében a püspöki hatósághoz. Felszólitására az iskolaszéket összehivni nem szükséges, hogy előterjesztése vele közöltessék, ha ez mégis avval közölve lett, figyelmeztessenek annak tagjai és a község, hogy kétes igéretek által magát eltántoritani ne engedje, s iskolája önállóságát fel ne adja, hanem várja be az egyházmegyei hatóság intézkedéseit, mely mindazt, mit érdekök javasol, egész erejével előmozditani törekszik.

Részletesb utasitásra a magyar püspöki kar határozmányai bevárandók.

b) (1893. évi 3580. sz. püsp. intézv. Circ. XXII. 184.)

Örvendetes tudomásul közlöm a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter urnak az egyházmegyém népiskolái kath. jellegének megóvása érdemében folyó évi julius hó 1-én 1779. sz. alatt közrebocsátott körintézvényem alkalmából hozzám intézett nagybecsü leiratát, mely a benne foglalt kijelentések irányánál és sulyánál fogva amint bátoritásul szolgál iskoláink kath. jellegének az illetéktelen beavatkozások ellen való megvédelmezésében ugy másrészt buzditásul is kell, hogy szolgáljon, miszerint ezek szinvonalát ugy culturalis, mint nemzeti szempontból minél magasabbra emeljük. A magas leirat egész terjedelmében imigyen szól:

Vallás- és közoktatásügyi magyar kir. minister. 51998. szám. Nagyméltóságu Püspök Ur! Nagyméltóságodnak a „Religio" cimü folyóirat f. hó 4-én megjelent számában közzétett főpásztori körleveléből tudomásomra jutott, hogy Baranyavármegye kir. tanfelügyelője a pécsi egyházmegyei főhatóság mellőzésével több róm. kath. iskolaszéket fölszólitott, hogy iskolájuk államositása iránt vele köz-

vetlenül tárgyalásokba bocsátkozzanak. Nehogy ezen helytelen eljárást Nagyméltóságod az én utasitásom kifolyásának vélje, s ily módon keletkező félreértés által megzavartassék azon annyira kivánatos és nagyjelentőségü egyetértés, melynek az iskolaügy fejlesztése körül az állam-, kormány- és egyházi hatóságok közt fenn kell maradnia, s melyre én mindenkor kiváló sulyt helyezek: ezennel van szerencsém tisztelettel értesiteni Nagyméltóságodat, hogy meggyőződésem szerint is a létező felekezeti iskolák jellegének változtatása csakis az illetékes egyházi főhatóság engedélyével lehetséges. De sőt ott, hol a felekezeti iskolák kulturális és nemzeti feladatuknak megfelelnek, nem azok megszüntetésére, hanem ellenkezőleg támogatásukra törekedem, a mire immár a f. évi 26. t.-c. az anyagi eszközöket is megadja. Meggyőződésem az, hogy Nagyméltóságod hazafiassága a hatósága alatt álló iskolákat magyar nemzeti szempontból is kifogástalanokká teszi s igy állami elemi iskolákkal leendő helyettesitése csakis azon iskoláknál jöhet szóba, melyeknek felekezeti uton való kifogástalan rendezését anyagi eszközök hiánya miatt vagy egyéb okokból Nagyméltóságod maga kivihetetlennek ismeri el.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánitását. Budapesten, 1893. december hó 11-én. Gróf Csáky, s. k.

c) Az államositás módja és feltételei.

(1905. évi 653. sz. püsp. intézv. Circ. III. 17.)

A kath. elemi népiskolák és kisdedóvók államositása iránt elég gyakran észlelhető mozgalom. Hogy az államositás módja és feltételei felől még az illetékes körökben sem volt teljes a tájékozottság, azt bizonyitja a vallás- és közoktatásügyi m. kir. nmélt. miniszter urnak az államositás körül követendő eljárás tárgyában a kir. tanfelügyelőkhöz intézett, alább egész terjedelmében közölt rendelete, mely az államositás módját és feltételeit részletesen felsorolja s melyet épen azért a *kerületi esperes, tanfelügyelő és iskolaigazgató plebános uraknak* kiváló figyelmébe ajánlok:

E rendeletből meggyőződhetik mindenki, hogy

1. kath. elemi népiskola vagy kisdedóvó az *illetékes egyházi főhatóság jóváhagyása nélkül* nem államositható;

2. az elemi népiskola vagy kisdedóvó államositása által a község nem szabadul fel minden iskolai tehertől, mert az állam is igénybe veszi az iskola-fentartás összes eszközeit. Pedig egyházmegyénkben, — hol Istennek hála nemzetiségi kérdés nincs és a tanitók hazafiassága kiállja a tüzpróbát is, rendesen csak az iskolafentartással járó terhektől való szabadulás reménye inditó oka az államositási törekvéseknek;

3. az állam azon felül, hogy az eddigi terhek viselését meghagyja a község vállain, sőt a fejlesztéssel járó ujabb költségek állandó kiszolgáltatását a községre rója, még nagy *joglemondást* követel, mert megkivánja, hogy az eddigi iskolavagyon, telek, épületek, szerelvények tulajdon- és birtokjoga neki engedtessék át; lemondást igényel a kántori teendők teljesitésére is hivatott tanitó s a többi tanerők választásának, müködésük, szellemük, viselkedésük

ellenőrzésének hatalmas előnyéről. — Már pedig ezt nemcsak kath. lelkipásztornak, hanem kath. hivőnek, szülőnek annyival kevésbbé szabad cselekedni, mert legszentebb kötelességünk biztositani a *hazafias érzéssel párosult egyházias szellemnek* ápolását az iskolánkban, amely szellem ugy a haza, mint az egyesek boldogulásának legmegbizhatóbb eszköze;

4. fentjelzett lemondás következtében megtörténhetik, hogy az állam oly tanitót nevez ki, aki egyházi szemontból kántori teendőkkel nem bizható meg s önálló kántori állást kell szervezni a hitközségnek. Igaz, hogy a kántori illetményekről való lemondást nem követel az állam, de ezen illetmények rendesen nem elégségesek önálló kántor fizetésére.

Világositsák fel a ker. esperes tanfelügyelők s az iskolaigazgató plebánosok ezen körülményekről azon iskolaszékeket, melyekben az államositási törekvések kisértenek, adják az iskolaszéknek vagy egyéb illetékes tényezőknek tudomására, hogy ugyanazon áldozatokat, melyeket a hitvallásos iskoláért hoznak, az állam az állami iskola céljaira is megköveteli. Azért ha másként nem képesek, igyekezzenek inkább állami segély igénybevétele mellett a törvényeknek megfelelő rendben fentartani és fejleszteni iskoláikat. . . . .[1])

II. A tanító.

1. A tanitó alkalmazása.

a) A pályázat közzététele a Népnevelőben és Pécsi Ujlapban.

(1910. évi 604. sz. püsp. rend. Circ. II. 6.)

A f. évi november hó 17-én tartott püspökkari tanácskozmány határozatából kifolyólag értesitem a tdő lelkészkedő papságot és különösen az iskolaszéki elnök urakat, hogy az összes kath. népiskolák és hasonló tanintézetek hivatalos lapja a Szent-István-Társulat kiadásában megjelenő „Népnevelő". A nevezett Társulat ezen folyóiratát ezentul is dijtalanul megküldi minden magyarországi katholikus iskolának s ezért az iskoláktól csak annyi viszontszolgálatot kér, hogy *minden tanitói állásra a pályázat a Népnevelőben* hirdettessék. Ezt tehát az egész egyházmegyére kötelezőleg elrendelem s ennek folyományaként csak oly tanitói választást fogok megerősiteni, mely a *Népnevelőben* közzétett pályázat alapján lett megejtve. Az iskolaszéki elnök uraknak szabadságában áll, a pályázatot a *Pécsi Ujlapban* is hirdettetni, de ezen hirdetés a Népnevelőben közzéteendőt nem pótolhatja.

---

[1]) Magát a tárgyalt 99.275/1904. sz. min. rendeletet l. Circ. III. 18. s kk. l.

b) Pályázatnál közjegyzőileg hitelesitett oklevél-másolat kell.
(1901. évi 3582. sz. püsp. rend. Circ. XI. 147.)

Előfordult eset kapcsán a n. t. esperes-ker. tanfelügyelők, — és a plébánosok mint iskolaszéki elnökök felhivatnak, hogy ugy a kántortanitói, mint osztálytanitói állások betöltésénél, ha a pályázók részéről nem az eredeti tanképesitő okmányok, hanem csak ezeknek másolatai mutattatnak be, ezen okmány másolatokat csak akkor fogadják el hiteles okmányok gyanánt, ha azok kir. közjegyző által vannak hitelesitve, — mert az egyházmegyei főtanhatóság csak az ily okmánnyal megválasztottakat fogja kinevezni.

2.A tanitók egyházi ténykedései.

a) A kántori teendők végzésének ideje.
(1910. évi 4137. sz. püsp. rend. Circ. XVIII. 163.)

A mindennapi tanitás egyöntetüsége, illetőleg egy időben való, fokozatos végrehajtása érdekében az egyházmegyém kötelékébe tartozó elemi népiskolai igazgatóságok és néptanitók részére olyan esetekre vonatkozólag, amikor a tanitó egyuttal kántor is, avagy kántori teendők végzésére van kötelezve, a vallás- és közoktatásügyi nm. m. kir. miniszterium 111202/1910. megkeresésének megfelelőleg a következőket rendelem:

1. A kántori teendők mindig olyan időben végzendők, amikor azok a tanórarenddel s igy a tanitással összeütközésbe nem kerülnek, vagy reggel 8 óra előtt, vagy 10 és 11 óra után délelőtt vagy pedig a délutáni órákban tanitás után.

2. Ezen általános elv szempontjából kell esetről-esetre a temetéseket és esketéseket, valamint egyéb kántori teendőket kivánó egyházi szertartásokat elhelyezni. Amennyiben a temetés után Requiem, vagy mise kivántatik, a temetést lehet elvégezni a délutáni órákban s a misét vagy Requiemet meglehet tartani a következő napon délelőtt tanitás előtt, vagy tanitás után. Ugyanezen elv tartandó szem előtt olyan esetekben is, amikor házasságok alkalmával az érdekeltek az esküvőt misével kapcsolatban akarják megtartani, mikor is nyári időben a reggeli, téli időben pedig délelőtt 10, vagy 11 órai időt lehet erre a célra felhasználni.

3. Kisebb szertartásoknál, amennyiben a helyi szokások avagy egyéb körülmények a kántor jelenlétét kivánják, mindig olyan órában tartandók, hogy a kántortanitónak a tanitást félbeszakitania ne kellessék.[1])

b) Ostyasütés.
(1910. évi 4625. sz. püsp. rend. Circ. XXI. 207.)

A pécsegyházmegyei tanitóegyesület baranyavári esperesi kerületi köre f. évi okt. 6-ikán Baranyabánban tartott őszi tanácskoz-

[1]) L. az 1911. évi Rendszabályok 185. §-át, s e Fej. I. Részének 2. b. pontját.

mányából azon kérelmet terjesztette elém, hogy a kántortanitókat az ostyasütés alól mentsem fel, mert már idejét multa ezen kötelezettség, de meg nem állhatnak jót a lisztnek tiszta voltáért, mivel a legtöbben kereskedőtől veszik.

Meghallgatván püspöki szentszékem véleményét is ezen ügyben, megfontolás tárgyává tettem a kérelmet. Bár szomoru jelenségnek tartom a tanitóknak ezen mozgalmát, mely egy ősi, még szent királyok által is méltóságukkal összeférőnek tartott szokást akar a betegesen nagyralátó korszellem hatása alatt eltörölni, mégis hasonló törekvéseknek és inditványoknak elejét óhajtván venni, elhatároztam, hogy a pécsegyházmegyei tanitóságot az ostyasütés kötelezettsége alól 1911. január elsejétől számitva felmentem azon hozzáadással, hogy akinek közülök e cimen külön javadalmazása volt, az most ezt elveszti. Ez azonban nem zárja ki, hogy aki önszántából tovább is akarja e tisztet vállalni, azt tehesse, megmaradván az érte járó dijazás, ha a plébános elfogadhatónak találja. Az ostyaszükségletet az ostyasütésért járó külön illetmény értékén, vagy ahol ilyen megállapitva nem volt, a templompénztár terhére engedélyezem beszerezni. Megrendeléseket elfogad a *Szentségimádó Mária Reparatrix apácák kolostora* Budapest, IX., Üllői-ut 75. sz., mint ezt f. évi XVI. sz. körlevelemben 3591/1910. sz. a. jeleztem, az *Irgalmas nővérek* Immaculata Intézete Bonyhádon (Tolna m.), valamint néhány plébánia részéről az Irgalmas nővérek intézete Nagymányokon (Tolna m.)

Figyelmeztetem azonban a tiszt. egyházmegyei papságot, hogy egy alkalommal csak annyi ostyát rendeljen, amennyi a használhatóságra megállapitott időn belül elfogy, nehogy meg nem felelő, régi anyagot használjanak, tehát legfeljebb egy hónapi időtartamra és ezt is száraz helyen tartsák.

3. A r. kath. tanitók fegyelmi szabályzata.

(1909. évi 3644. sz. püsp. rend. Circ. XII. 98.)

A nm. püspöki kar a latin szert. r. kath. elemi iskoláknál alkalmazott tanitók uj fegyelmi szabályzatát még 1908. ápr. 23-ikán tartott tanácskozmányában megállapitotta. E fegyelmi szabályzatot a nm. vall. és közokt. m. kir. miniszterium f. évi március 22-ikén 37177 sz. a. a szabályzat gyakorlati alkalmazására vonatkozó észrevételekkel tudomásul vette. Eme szabályzatot egyházmegyém r. kath. iskoláiban müködő összes tanitók és tanitónők részére ezennel életbe léptetem s a fegyelmi szabályzat II. fejezet 8. §-ában jelzett fegyelmi tanács tagjaivá Hanny Gábor pápai praelatus, apát-kanonok elnöklete alatt három évre kinevezem: Frantich Ágoston pécsszékesegyházi kanonok plébánost, Schell Antal egerági esperes plébánost, Dr. Gyömörey Zsigmond pápai t. káplánt, tanitóképzőintézeti igazgatót és Kisszély Andor mohácsi igazgatótanitót. A fegyelmi

tanácsnak hivatalból tagja az ehm. tanfelügyelő és az egyházmegyei ügyész.

4. A tanitók hit-erkölcsi élete.

Sz. gyónás és áldozás.

(1862. évi 590. sz. püsp. rend.)[1])

Az iskolai s kereszténvi nevelésnek főcélja lévén, hogy a kisdedek szivei vallásos szellemmel eltelvén, jámbor, istenfélő, erkölcsös életre, melytől nem csak a földi élet boldogsága, hanem a jövendő életnek reménye is függ, vezéreltessenek, buzdittassanak; minthogy a tanitók, kik hivataluk s állásuknál fogva nem csak szóbeli tanitás, hanem leginkább példás, erényes élet által tanoncaik szivében a vallásos érzelmet éleszteni s nevelni kötelesek, hivatásuknak csak akkor felelendnek meg kellőleg, ha a nyilvános ájtatosságban példás részvétet mutatni fognak; ugyanazért elvárom, hogy ezentul minden tanitó s segédtanitó szent gyónás s áldozási ájtatosságát szinte az nap végezze, midőn az iskolás gyermekek az oltári szentséghez járulnak; miért is félbe szakitván az éneklést, orgonálást, legelsők legyenek ők, kik a mennyei eledelnek buzgó vételére az Ur asztalához közelitenek; s igy valamint mindenben, ugy a keresztény katholikus embernek eme felsőbb kötelességében is kisded tanoncaiknak jámbor példával előlépjenek. Rendelem, hogy eme levelem a tanitókkal miheztartás végett közöltessék.

5. A tanitók továbbképzése.

a) A tanitói tétlek kidolgozása.

α) (1900. évi 997. sz. püsp. rend. Circ. VI. 37.)

. . . Az egyházmegyei tanfelügyelőség fennebb közölt jelentéséből kitünik, hogy egyházmegyém 586 katholikus jellegü iskolájában müködő tanerők közül csak harmincnégyen dolgozták ki a mult évben kitüzött gyakorlati jelentőségü tételeket. Ez a kis szám nem ejtene gondolkodóba, ha elvont, akademikus kérdések fejtegetéséről volna szó, melyek csak másodrendü előnyök megszerzésére alkalmasak és az életre mi kihatással sincsenek. De mint az eddig kitüzött tételek igazolják, a háttérben mindig egy fontos cél lebegett, mely célnak neve önképzés. Nem szükséges az önképzés jelentőségét bővebben fejtegetni, — az élet elég meggyőzően mutatja be áldásos hatását, hiszen müveltségünk, gyakorlati nézeteink öntudatossága és

[1]) Az 1910. évi 4876. sz. rend. (l. a 107. l.) kifejezetten a husvéti gyónásról s áldozásról szól. A gyónás végezhető bárhol, a sz. áldozás feltétlenül a hivek jelenlétében. Fenti rendelet inkább csak az áldozás módjának szabályozása miatt vétetett fel. A tanulókkal együtt végzett husvéti áldozást az 1911. Rendszabályok II. R. 158. §-a is elrendeli. L. a 374/1912. sz. püsp. rendeletet az előző Részben 2. b. alatt.

minden körülmények közt hajthatatlan elveink ezen épülnek fel. Az iskola csak alapot adott, a többit kiki az önképzés iskolájából meritette. Viszont ha a bárdolatlanság, ingadozás, anyagias felfogás és a legfontosabb kérdésekben való járatlanság okait kutatjuk, ezen okok ismét csak az önképzés hiányában találhatók. Már pedig a tanügy nem holt rendszer, melynek csapásán gépiesen lehetne haladni hosszu éveken át, hanem élő, fejlődő, a kor viszonyaival változó intézmény, melynek hasznos munkása csak az leend, ki szinvonalon marad.

Nem lehetek közönyös az emlitett jelenséggel szemben, mert óhajtanom kell, hogy a tanitói kar intelligenciájával csakugyan megfeleljen hivatásának; ezt az intelligenciát pedig nem érheti el máskép, mintha szabad idejét szellemi foglalkozással önmagára és községére nézve hasznosan tölti el. Azért rendelem, hogy a jelen évtől kezdve minden állásában megerősitett tanitó és tanitónő — kivéve ha 50 éven felül vannak — a kijelölendő tételeket kidolgozza és a ker. tanfelügyelő esperes utján az egyházmegyei tanfelügyelőségnek megküldje. — A nt. ker. espereseket és plébánosokat pedig bizalommal kérem, hogy a Troll-féle alap kamatainak évenkinti odaitélésénél ezentul ne azt tekintsék, ki nem kapott még, hanem szegénysége mellett ki teljesiti leghivebben kath. tanitói kötelmeit és ki dolgozza ki szorgalmasan a tételeket; figyelemmel legyenek erre a tanitók kérelmeinek pártoló felterjesztéseinél.

β) (1910. évi 1061. sz. püsp. rend. Circ. III. 16.)

Mióta a pécsegyházmegyei rk. tanitóegyesüet megalakult, kedves tanitóimnak nem tüztem ki tételeket kidolgozásra, mert reméltem, hogy a tanitóegyesület által hirdetett pályázati tételeket kidolgozzák és ekként az önmüvelés ezen eszközét felhasználják. Az eredmény azonban azt igazolja, hogy kedves tanitóim közül alig egynehány pályázik a tételre kitüzött jutalomért, a többi pedig nem dolgozik.

Nem akarván elmulasztani semmiféle alkalmat arra, hogy kedvelt tanitóimat az önmüvelődésre ösztönözzem s ez által saját jól felfogott érdekét előmozditsam, szellemi értékét növeljem, elhatároztam, hogy az Egyházmegyei rk. Tanitóegyesület választmánya vagy az *Orsz. Kath. Közoktatásügyi Tanács* által kitüzött pályatételek kidolgozására buzditom szeretettel az egyházmegyei tanitói kart, kijelentvén, hogy a Troll-féle tanitói segélyt 1911. évtől kezdve csak oly rk. tanitóknak fogom adományozni, akik az Egyházmegyei rk. Tanitóegyesület választmánya által vagy az Országos Kath. Közoktatásügyi Tanács által évenkint kitüzendő tételek közül egyet kidolgoznak. . . .

E kérdések közül ki-ki tetszése szerint azt választhatja, amelyiket akarja s egy tanitóra csak egy kérdés kidolgozása kötelező... Nincs kifogásom az ellen, hogy a tételek feldolgozói munkálataikat

akár beküldés előtt, akár beküldés után azon tanitókörökben, amelyekbe tartoznak, felolvassák, sőt azt vita tárgyává is tegyék, mert ezáltal az orsz. kath. közoktatásügyi tanács szándékának felelnek meg. Egyes jobban sikerült dolgozatok a birálók javaslata alapján a közgyülés szakosztályainak ülésein is felolvashatók és megvitathatók lesznek. . . .

Ugy az Egyházmegyei Főtanfelügyelőséget, mint az Egyházmegyei rk. Tanitóegyesület Elnökségét pedig ezennel felkérem, hogy minden év december 15-ikéig bemutassák azon tanitók névsorát, akik dolgozatot nyujtottak be, mert csak ekként nyilik alkalom elbirálni, vajjon részesithetők-e a Troll-féle segélyre javaslatba hozottak ezen jutalomban.

A tisztelendő plébános-iskolaigazgató urakat pedig megbizom, hogy jelen intézkedésemet haladéktalanul nagy ügybuzgósággal és szeretettel adják tudomására kedvelt tanitóimnak és a jövőben olyan tanitót ne is hozzanak a koronai ülésen javaslatba, aki tételt nem dolgozott ki.

Jelen rendelkezésem tulajdonképen csak az 1868. XXXVIII. t.-cikk keretében készült püspöki rendtartáson alapszik, mely többek közt arról is intézkedik, hogy az egyházmegyei tanhatóság megvitatás céljából korszerü tételeket tüzzön ki, mellyel kedvező alkalom nyujtassék az önképzésre s a kölcsönös érintkezés kapcsán az egyleti szellem ápolására s a kath. tanügy minden irányu fejlesztésére. Épen azért joggal elvárom, hogy kedves tanitóim buzgalmat tanusitsanak a kitüzött és kitüzendő tételek kidolgozásában, az iskolaigazgató plébánosok pedig ne késsenek erre őket serkenteni.

γ) (1911. évi 721. sz. püsp. rend. Circ. II. 15.)

Mult évi III. sz. körlevelemben a pályatételek kitüzése alkalmával a következőket rendeltem: „A fentjelzett tételekről készitett dolgozatok f. évi május 31-ig az egyházmegyei főtanfelügyelői hivatalhoz névaláirással ellátva küldendők.“ Továbbá: „Ugy az egyházmegyei főtanfelügyelőséget, mint az egyházmegyei rk. tanitóegyesület elnökségét felkértem, hogy minden év december 15-ig mutassák be azon tanitók névsorát, akik dolgozatot nyujtottak be, mert csak ekként nyilik alkalom elbirálni, vajjon részesithetők-e a Troll-féle segélyre javaslatba hozottak ezen jutalomban.“ E rendelet további bekezdése a következőkép záródik: „A tiszt. plébános-iskolaigazgató urakat pedig megbizom, hogy jelen intézkedésemet haladéktalanul nagy ügybuzgósággal és szeretettel adják tudomására kedvelt tanitóimnak és a jövőben olyan tanitót ne is hozzanak a koronai ülésen javaslatba, aki tételt nem dolgozott ki.“ Az elvi szempontok érvényben tartása mellett hivatkozott rendeletemnek e részét a „Pécsegyházmegyei Róm. Kath. Tanitóegyesület“ igazgatóságának 1910. évi október hó 27-én kelt jegyzőkönyvi javaslata alapján a gyakorlati kivitel szempontjából a jövőre nézve a következőképen módositom:

A kitüzött tételek dolgozatai *augusztus végeig a körök elnökeihez küldendők.* A körök birálóbizottságai által e dolgozatok átvizsgáltatnak s csak irodalmi szinvonalon álló dolgozatok terjesztetnek az egyházmegyei főtanfelügyelőséghez. Azon tanitók, akik 50-ik életévüket meghaladták s akik kiválóbb irodalmi munkásságot fejtenek ki, valamint azok, akik mint köri előadók, vagy a köri gyülléseken gyakorlati tanitók müködnek, a tételek kidolgozásának kötelezettsége alól fementetnek anélkül, hogy ez a Troll-féle ösztöndij elnyerését bármily irányban befolyásolná. Akik az egyházmegyei rk. tanitóegyesület pályatételeire pályáznak, akár nyertesek, akár nem, szintén ugy tekintendők, mintha az általam alább kitüzött tételeket dolgozták volna ki, de e célból tartoznak azok, kiknek jeligés levélkéje fel nem nyittatott, dolgozataikat most már saját nevük alatt az esperesi hivatalnak bemutatni. Az esperes-ker. tanfelügyelő urakat pedig kérem, hogy mind e követelményekről az egyhm. főtanfelügyelői hivatalnak a tanévvégi iskolai jelentésekben azoknak 22. és 28. rovatában tegyenek rövid jelentést. Megemlitendő a jelentésben, hogy az illető tanitó a körben felolvasott, vagy köri gyülés alkalmából tanitott, vagy valamelyes előadást tartott, avagy az egyesületi pályatételre szóló s végül a kitüzött tételek egyikére vonatkozó dolgozatát bemutatta, illetőleg benyujtotta.

b) Tanitói könyvtár.

(1897. évi 3431. sz. kápt. helynöki rend. Circ. XVI. 145.)

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter „A népiskolai tanitók könyvtárának jegyzéké"-ből elegendő számu példányt bocsátott az egyházm. Hatóság rendelkezésére azzal, hogy 1—1 példány az iskolai könyvtárakba helyeztessék tekintettel arra, hogy e füzet a tanitók gyakorlati irányban való tovább képzéséhez szükséges müveket fogalja magában és azért közhasznu tájékozást nyujt.

E füzetekből megfelelő számu példány azon felhivással küldetik ki a nt. ker. tanfelügyelői hivatalokhoz, hogy azokat szétosztani sziveskedjenek, utasitván a tanitókat, hogy e füzeteket az iskolai könyvtárban elhelyezni és megőrizni kötelességüknek ismerjék.

c) Szünidei tanfolyamok.

(1911. évi 774. sz. püsp. rend. Circ. III. 17.)

Alább[1]) közlöm a m. kir. nm. vall. és közoktatásügyi miniszter ur f. é. febr. 4-én 15510. sz. alatt kelt átiratának s valamennyi kir. tanfelügyelőséghez és a tanfelügyelői kirendeltséghez intézett rendeletének másolatát, s megbizom a tiszt. plébános-iskolaigazgató urakat, hogy ezt a plébániájuk területén müködő kedves tanitóimmal, tekintettel *az idő rövidségére, haladéktalanul* közöljék. E rende-

[1]) Circ. 1911. III. 18. l.

let a népiskolai tanitóság számára rendezendő szünidei továbbképző tanfolyamról intézkedik. A továbbképző tanfolyamok az egész müvelt világon igen elterjedt intézmények. Rendeztetnek ilyenek orvosok, mérnökök, katonák, de mindenekfölött tanárok és tanitók számára. Céljuk az, hogy a tudomány és a módszerek haladását közvetitsék azok számára is, akik nem lakván központokban, a haladást kellőképen figyelemmel nem kisérhetik. Minél müveltebb valamely testület, annál többször igyekeznek annak tagjai ilyen továbbképző tanfolyamokon részt venni, sőt Angliában a továbbképzés ügye épen a tanitóságra nézve annyira fontosnak tartatik, hogy a népiskolai tanitók 10 évről 10 évre ismételten tartoznak magukat ujabb és ujabb vizsgálatoknak alávetni. Ezen okok alapján nemcsak óhajtom, de várom is, hogy kedvelt tanitóim a szóban forgó miniszteri intézkedést ugy értelmezzék, mint amely az ő továbbképzésük szempontjából mellőzhetetlen s ezért minden lehetőt megtettem, hogy egész évi munkásság utján kedves tanitóim saját magukat szakjukban s az önképzés révén egymást tovább fejlesszék, mindazonáltal örömmel fogadom azt is, amit e tekintetben az állam nyujt s hiszem és remélem, hogy kedves tanitóim ebben velem egyetértve, megfogják ragadni az alkalmat, hogy a nevelés és oktatás terén történt ujabb fejleményeket az arra hivatott és szakavatott előadoktól hallhassák.

6. A tanitók egyleti ügyei.

a) A „Pécsegyházmegyei Róm. Kath. Tanitóegyesület" alapszabályai.[1])

I. FEJEZET.

1. §.

Az egyesület cime: „Pécsegyházmegyei Róm. Kath. Tanitó-Egyesület." Az egyesület pecsétjén és 1907. évszámmal e cim használandó.

Az egyesület célja:

2. §.

a) A pécsegyházmegyei tanitók szellemi, erkölcsi és anyagi erejének katholikus magyar nevelés és tanitás ügyi célra egységes szervezetbe való foglalása.

b) Pályadijak kitüzése által a tanitók szellemi és szakszerü tökéletesedésének ügyét szolgálni.

[1]) Ezt megelőzőleg a kerületi tanitói tanácskozmányokra nézve a 450/1857 1072/1863, 698/1877, — a R. kath. Néptanitó Egyletekre nézve a 6981/1883. sz. ren,-deletek voltak irányadók.

II. FEJEZET.

Az egyesület tagjai:

3. §.

Az egyesület tagjai ötfélék u. m.:
a) Rendes,
b) Pártoló,
c) Alapitó,
d) Tiszteletbeli és
e) Disztagok.

4. §.

Rendes tagokul fölvétetnek a Pécsegyházmegye hatósága alá tartozó összes esperes-ker. tanfelügyelők, iskolaigazgatók, hitoktatók, elemi és polgári iskolai tanitók, világi óvónők, tanitónők és a pécsi püspöki tanitóképző intézet tanárai, kik az egyesületbe való belépésüket önként bejelentik.

5. §.

Önként jelentkező pécsegyházmegyei felszentelt papokat, továbbá az egyház kötelékébe nem tartozó r. kath. vallásu óvónőket, tanitókat, tanitónőket, tanárokat és tanügy barátokat az igazgatóság rendes tagokul titkos szavazás utján felvehet.

6. §.

a) Pártoló tag az, ki az egyesület segélyalapja javára akár egyszerre, akár egymásután 5 évi részletben 50 koronát, azaz ötven koronát lefizet.

b) Alapitó tag az, ki az egyesület segélyalapja javára egyszer és mindenkorra, akár kötvény utján biztositott évi 20 koronás részletekben 100 kor. azaz száz korona összeget fizet.

c) Pártoló és alapitó tagok lehetnek: az állam, egyházmegyék, vármegyék, városok, községek, társaságok, egyesületek és bárminemü testület, melyek a r. kath. anyaszentegyház törvényeivel ellentétben nem állanak.

d) Valláserkölcsi tekintetben kifogás alá nem eső bel- vagy külföldi, főképen a keresztény nevelés és tanügy terén kitünt róm. kath. férfiakat vagy nőket 10 rendes tag irásbeli inditványára az igazgatóság és választmány egyetértelmü javaslata alapján a közgyülés tiszteletbeli, esetleg disztagokul választhat. Ily választás fölött a közgyülésen tanácskozásnak helye nincs. A választás titkos szavazás utján történik. Külföldi egyén tiszteletbeli v. disztagságának érvényessége a miniszterium jóváhagyásától függ.

e) A pártoló és alapitó tag jogai élvezetébe akkor lép, ha akár

összes tagsági díját, akár a hátralékban levő részletek 5%-os kamatját lefizette.

f) A tagok felvételéről s létszámáról az igazgatóság a közgyülésnek minden évben jelentést tesz.

III. FEJEZET.

Tagság megszünik.

7. §.

a) A tag halálával.

b) A rendes tagságot megszünteti az egyházmegye kötelékéből való avagy az igazgatóságnál a ciklus vége előtt $^1/_4$ évvel előre bejelentett önkéntes kilépés.

c) A pártoló és alapitó tagságot megszünteti egy évi részlet meg nem fizetése. A c) pont tekintetében az igazgatóság esetről-esetre határoz.

8. §.

Az egyesületnek nem lehet tagja:

a) Aki gyámság, gondnokság, csőd alatt áll, avagy jogerős fegyelmi itélet által állásából elmozdittatott és aki az egyház által kárhoztatott valamely társulatnak tagja.

b) Aki büntett, nyereségvágyból elkövetett vétség, vallás és közszemérem elleni bünös cselekmény miatt biróilag vagy fegyelmi uton jogérvényesen elitéltetett.

c) Ha valakit a közgyülés az igazgatóság inditványára titkos szavazás utján a tagok sorából töröl. A c) pont alapján kimondott határozat csak a megyéspüspöknek, illetőleg széküresedés esetében a káptalani helynöknek, az egyesület védnökének, a felterjesztett jegyzőkönyvre vonatkozó leirata után foganatositható.

IV. FEJEZET.

A tagok jogai.

9. §.

a) Minden rendes tag cselekvő és szenvedő választói s a közgyülésen tanácskozási és szavazati joggal bir.

b) A tagok mindazon kedvezményekben részesülnek, amelyeket az egyesület nyujthat.

c) Az alapitó és tiszteletbeli tagok a rendes tagok jogait élvezik, s ha az alapitó tag valamely testület, akkor jogait egy igazolt képviselője által gyakorolja.

d) A pártoló tag, ha a 10. §. értelmében az elnöktől arra engedélyt nyer, a közgyüléseken tanácskozási joggal bir, de szavazati joga nincs.

e) Az 5. §-ban meghatározott rendes tagok továbbá a pártoló és alapitó tagok azon esperesi körben gyakorolják az ott őket megillető jogaikat, a mely körnek területén laknak. Az egyházmegye területén kivül lakó egyesületi tagoknak tetszésükre bizatik, hogy melyik körhöz tartozzanak, de egy cikluson át más körbe át nem léphetnek.

10. §.

A pártoló tag azt, hogy a tanácskozásban részt akar venni, az elnöknél köteles előre bejelenteni, aki az igazgatóság meghallgatásával a részvételre engedélyt ad, de azt meg is tagadhatja.

V. FEJEZET.

A tagok kötelességei.

11. §.

A rendes tagok kötelesek évi 3 kor. tagsági dijat minden év utolsó negyedében, okt.-decemberben a köri pénztárosnál lefizetni. A tagdijak közigazgatási birói uton is behajthatók.

12. §.

Az egyesület nem a képviselet, hanem a személyes részvétel elve szerint alakul meg. A gyülésen való megjelenés azonban mindaddig, mig a tanitóság anyagi helyzete és a közlekedés meg nem javul, továbbá, mig a gyülések fuvarügye véglegesen nem rendeztetik, minden ciklusban, tehát 5 évben csak egyszer kötelező. A körök minden ciklus első évében tagjaikat 5 csoportba osztják és sorshuzás utján előre kijelölik, hogy mely csoport, a ciklus mely évében tartozik a közgyülésen megjelenni. A közgyülésen azonban minden rendes tagnak akár a kör által kiküldött csoportba tartozik, akár önszántából jelent meg, összes, tehát tanácskozási s szavazati, valamint egyéb jogai fenállanak, s a csoportok kiküldése csupán azon célt szolgálja, hogy a közgyülés eredménnyel legyen megtartható, de a tagok jogait nem érinti.

VI. FEJEZET.

Az egyesület müködő szervei.

13. §.

a) Közgyülés.
b) Választmány.
c) Igazgatóság.
d) Esperesi körök.

e) Szakosztályok.
f) Védő bizottság.

14. §.

Az egyesület minden évben egyszer rendes közgyülést tart.

15. §.

Rendkivüli esetekben, avagy 50 rendes tag kivánságára az igazgatóság rendkivüli közgyülést hiv össze.

16. §.

Nagyobb egyházi vagy magyar történelmi események alkalmára az igazgatóság és választmány egyetértő határozata értelmében diszközgyülés hivható össze.

17. §.

a) A közgyülés mindig maga határoz a felett, hogy következő ülését hol tartja.
b) Bármely közgyülésre a meghivók a közgyülés napját megelőzőleg 30 nappal szétküldendők. — A közgyülés idejéről a kir. tanfelügyelő, kinek kerületébe esik a gyülés helye, kellő időben értesitendő.
c) Rendkivüli és diszközgyülések rendesen Pécsett, de kivételesen másutt is tarthatók.
d) A meghivón a közgyülés programmja mindig közzé teendő.

18. §.

A választmány tagjai:

1. Az egyházmegyei főtanfelügyelő, a menyiben e tisztet vállalja és a kerületi esperes tanfelügyelők hivatalból tagjai e választmánynak.
2. Az egyesület világi elnöke.
3. Az egyesület két alelnöke.
4. Az egyesület titkára.
5. Az egyesület két jegyzője.
6. A főpénztárnok.
7. Az esperesi körök világi elnökei.
8. A pécsi püspöki férfi tanitó-képző intézet igazgatója.

19. §.

A választmány évenkint legalább 2-szer gyülést tart.

20. §.

Az igazgatóság tagjai:

1. Az egyházmegyei főtanfelügyelő a mennyiben e tisztet vállalja, hivatalból tagja az igazgatóságnak.
2. Az egyesület világi elnöke.
3. A két alelnök.
4. A titkár.
5. A két jegyző.
6. A főpénztárnok.
7. Négy, a közgyülés által választott világi igazgatósági tag.
8. A pécsi püspöki férfi tanitó-képző intézet igazgatója.

21. §.

Az igazgatóság és választmány elnöke a mindenkori egyházmegyei főtanfelügyelő, akadályoztatása estén az egyesület világi elnöke, avagy korban idősebb alelnöke. Az igazgatóság székhelye: Pécs.

22. §.

Vidéki igazgatósági és tanitó-választmányi tagok az egyesület pénztárából számla szerint, nyugta ellenében vasuti vagy más fuvardijaikat az igazgatósági vagy választmányi gyülésen való megjelenésért felvehetik.

23. §.

Az egyesület annyi esperesi körre oszlik, ahány esperesi kerület van az egyházmegyében.

24. §.

Szakosztályok a szükséghez és viszonyokhoz képest minden ciklusra a ciklus első közgyülése által alakittatnak.

25. §.

A szakosztályok következők:

a) Hit- és erkölcstani.
b) Neveléstudományi, módszertani és gazdasági.
c) Irodalmi és történelmi.
d) Mennyiség- és természettudományi.
e) Zenei.
f) Képzőmüvészeti és
g) Társadalomtudományi.

VII. FEJEZET.

A közgyülés hatásköre.

26. §.

a) Megválasztja a XV. és XVI. fejezetben foglalt tisztviselőket.
b) Megválasztja a 20. §-ban előirt 4 világi igazgatósági tagot.
c) Megalakitja a szakosztályokat.
d) Meghallgatja az igazgatóság, választmány, körök és szakosztályok müködéséről szóló jelentéseket s azoknak tudomásul vétele fölött dönt.
e) Az évi költségvetést megállapitja, a számadásokat átvizsgálja s a felmentést a választmány véleménye kapcsán vagy megadja, vagy pedig megtagadja.
f) A közgyülésről jegyzőkönyv vezetendő, melyet a közgyülés által kiküldött két tag hitelesit és aláirják: egyházi elnök, világi elnök, titkár. A hitelesitett jegyzőkönyv a megyéspüspök, védő elnökhöz, szék üresedés esetében a káptalani helynökhöz fölterjesztendő és a hozott határozatok csak a védnök jóváhagyó leirata után foganatosithatók.
g) Az igazgatóság és választmány által a közgyülési tárgysorozatba felvett ügyeket tárgyalja.
h) A tagok inditványait és interpellációit, melyek a közgyülést megelőzőleg 8 nappal az elnöknél irásban bejelentendők, nemcsak meghallgatja, hanem azok felett szótöbbséggel határoz is.
i) A közgyülés határozatképességéhez első esetben legalább a 12. §. által megjelenésre kötelezettek felének jelenléte szükséges; ha azonban a közgyülés határozatképesség hiányában szétoszlik, ugyanezen közgyülés másodszori összehivása esetén a tagok számára való tekintet nélkül határozatképes. Ez alól kivételt képeznek a XVIII. fejezet esetei, mikor az alapszabályok módositásáról s az egyesület feloszlatásáról hozatnak határozatok, mely esetekben első izben az összes tagok $^2/_3$-ának, másodizben legalább $^1/_5$-ének jelenléte kivántatik. A közgyülés mindenkor szótöbbséggel határoz; egyenlő szavazat esetén az elnök dönt. Kivánatra a kisebbségi vélemény is jegyzőkönyvbe foglalandó.

VIII. FEJEZET.

A választmány teendői.

27. §.

a) Jelöli a közgyülés által választandó tisztviselőket és 4 igazgatósági tagot és 3 tagu számvizsgáló bizottságot.
b) A közgyülés tárgysorozatát megállapitja.
c) Határoz egyesek, körök, szakosztályok és igazgatóság in-

ditványa fölött s ezeket, valamint a bejelentett interpellációkat a közgyülés elé terjeszti.

d) Más testületek inditványait, átiratait és egyéb megkereséseit tanulmányozza és a közgyülés elé terjeszti.

e) Pályatételeket tüz ki és a beérkezett pályamunkákat az illetékes szakosztályok véleménye alapján elbirálja s véglegesen dönt a pályadijak odaitélése iránt.

f) Az esperes kerületi körök előterjesztéseit felülvizsgája s a közgyülés elé terjesztendőket előkésziti.

g) A zárszámadásokat megvizsgálja s az évi költségvetésre az előmunkálatokat teljesiti.

h) Az igazgatóságban többséget kapott tiszteletbeli tag megválasztása ügyében titkos szavazással dönt.

i) Az egyesület müködéséről minden ciklus végén a közgyülés számára kimeritő jelentést készit.

j) A választmány tagjai közül a köri elnökök a választmány határozatairól a körnek időszakonkint jelentést tesznek.

k) A választmány határozat képességéhez az elnökön kivül a választmányi tagok $^1/_4$ részének jelenléte szükséges. Határozatát szótöbbséggel hozza és egyenlő szavazat esetén a gyülést vezető elnök dönt, kivánatra a kisebbség véleménye jegyzőkönyvbe foglalandó.

l) Az elnök köteles a választmányi ülés meghivóját és tárgyát a választmány tagjainak, az ülés napját megelőző 14 nappal megküldeni.

m) A választmány határozatai ellen a közgyüléshez kell fölebbezni.

IX. FEJEZET.

Az igazgatóság teendői.

28. §.

a) Az igazgatóság a közgyülés, választmány, szakosztályok és körök határozatainak végrehajtó közege.

b) Ez okból az igazgatóság igazolja, vagy szükség esetén meginti a köz- és köri gyülésekről elfogadható ok nélkül távolmaradottakat.

c) Behajtja vagy behajtatja a hátralékban levő tagdijakat.

d) A választmány számára a költségvetési adatokat beszerzi s hozzá az előmunkálatok teljesitése végett átteszi.

e) Kezeli az egyesület irattárát.

f) Érintkezik egyesekkel és testületekkel.

g) Elsősorban szavaz a tiszteletbeli tag választása fölött.

h) Rendes pártoló és alapitó tagokat fölvesz.

i) Tudomásul veszi a szabályszerü kilépéseket.

j) Törli az önként megszünt tagokat.

k) Inditványozza a tagok kizárását.

l) Az évi költségvetés keretében kiadásokat és bevételeket eszközöl. Sürgős szükség esetén a választmány és közgyülés utólagos jóváhagyása reményében fontos indokok alapján az igazgatóság az évi költségvetést 100 koronáig tul is lépheti, de ez a választmány és közgyülés legközelebbi ülésén bejelentendő.

m) Önállóan inditványoz a közgyülés, a választmány, a körök és szakosztályok számára.

n) A segélyalapoknak segélyezésére szorultakat ajánl, miért is a segélyért folyamodók folyamodványaikat az igazgatósághoz intézik.

o) Az igazgatóság annyi ülést tart, amennyit szükségesnek lát, de évenkint legalább 2 ülést köteles tartani.

p) Az igazgatóság határozatképességéhez az elnökön kivül 5 igazgatósági tagnak jelenléte szükséges és a határozat hozatalnál szótöbbség dönt. A kisebbségi vélemény kivánatra jegyzőkönyvbe veendő.

q) A szavazat egyenlősége esetén az elnök dönt.

r) Az igazgatóság határozatai ellen a választmányhoz lehet felebbezni.

Az igazgatósági ülésekről jegyzőkönyv vezetendő, melyet az ülésből kiküldött két tag hitelesit és aláirják: egyházi elnök, világi elnök és a titkár, illetőleg a jegyző. Az igazgatóság hitelesitett jegyzőkönyvei a választmány elé terjesztendők, a választmány dönt a jegyzőkönyvbe foglalt kisebbségi vélemények fölött.

29. §.

Ugy a közgyülés, mint a választmány és igazgatóság, valamint a körök és szakosztályok jegyzőkönyveinek hitelesitésére az illető elnök az ülés elején két jegyzőkönyvi hitelesitőt jelöl ki.

X. FEJEZET.

Az esperesi körök és teendőik.

30. §.

a) A kerületi esperes tanfelügyelők a hatóságok alá tartozó esperesi köröknek egyházi elnökei s az elnöklést a b) pont értelmében választott világi körelnökökkel együttesen teljesitik.

b) Minden kör saját kebeléből kizárólag és mindenkor titkos szavazás utján 5 évi megbizatással világi elnököt, alelnököt, jegyzőt, pénztárnokot és három tagból álló pénztárvizsgáló bizottságot választ.

c) A kör egyházi elnöke a világi elnökkel egyetértőleg évenkint egy köri ülés összehivására van feljogositva, de kör határozatából kétszer is (ősszel és tavasszal) hivhat össze köri gyülést.

d) A kör mindig maga határozza meg, hogy a következő ülését hol tartsa meg.

e) A közgyülések tárgysorozatának szigoruan a helyiérdekü nevelés és tanitás kérdéseit kell felölelnie. Minta tanitások s ezek megbirálása a közgyülés tárgysorozatából sohasem hiányozhatnak.

f) Inditványok a körelnöknek irásban beadatnak, aki azokat a köri üléseken tárgyaltatja és a kör határozatához képest mint előadó a központi választmány elé terjeszti.

g) Ugyancsak joga van a körnek az orsz. tanterv keretén belül a részletes tanterv minimuma tekintetében elvileg megállapodni.

h) A köri ülés jegyzőkönyvének egy példánya az igazgatóságnak megküldetik.

i) A kör pénztárnoka kezeli az egyesületi tagsági dijakat és számadás kiséretében az egyesület főpénztárnokához annak $^2/_3$-át beküldi.

j) A körök a segélyalap javára igyekezzenek évenkint legalább egy jótékonycélu mérsékelt belépődijas mükedvelői előadást rendezni, lehetőleg változtatva az előadások helyét és idejét a kör területén levő városok és községek szerint. Az előadások tárgyát mindig a katholikus vallásosság és közerkölcsiség emelését célzó felolvasások, szavalatok, szinielőadások és hangversenyek képezzék.

k) A körök kötelessége a legmesszebbmenő intézkedéseket tenni, hogy a nép minden rétegében a katholikus iskolaügy és katholikus nevelés iránt az érdeklődés felélesztessék. A körök igyekezzenek alapitó és pártoló tagokat gyüjteni.

XI. FEJEZET.

A szakosztályok teendői.

31. §.

a) A szakosztályok feladata a tudományos, vallásos és népies irodalmat, valamint a művészet minden ágát szakadatlanul figyelemmel kisérni, ezeknek a népre való hatását ellesve és önálló feldogozás által odahatni, hogy a népben egyház és haza, vallás- és tudomány, irodalom és művészet, valamint a gazdálkodás és társadalmi tevékenység iránt meleg érdeklődés támadjon, ébren tartassék és fejlesztessék. Előadásaik nyomtatásban is megjelenhetnek és müködésük a helybeli vagy környéki kath. körök és más kath. szervezetek munkájában való részvételre is kiterjedhet.

Viszont figyelemmel kisérendő a nép vallásos, hazafias, gazdasági és más szellemi élete, az ekképen létesült szellemi termékek gondosan összegyüjtendők és a közjó számára nyomtatásban is értékesitendők.

b) A szakosztáynak minden tagja, saját tehetsége szerint egészen önálló munkásságot fejt ki, munkásságának eredményeiről elő-

adások, felolvasások, szavalatok, zenedarabok által s egyéb szakmájához illő módon számol be.

c) A szakosztályok mindenike egy elnököt, egy alelnököt, egy jegyzőt és egy aljegyzőt választ.

d) A hittudományi szakosztályban nemcsak lelkészek, hanem világiak is helyet foglalhatnak, főleg azon tanitók, kik hivatásszerüleg hitoktatással is foglalkoznak.

e) A szakosztályok évenkint saját tetszésük szerint annyi ülést tartanak, amennyit akarnak, mégis tekintettel kell lenniök a hozzájuk utalt szakkérdések tömegére, vagy fontosságára s ezért az elnökök a szükség szerint többször is összehivhatják a szakosztályokat. Az ülések nem kötelezők, mert a tagok munkássága inkább azok egyéniségéhez füződik.

f) A közgyülést megelőző napon azonban minden szakosztály ott, ahol a közgyülés tartatik, egy rendes ülést tart, meyre az egyesület igazgatósága a gyülés helyének szakok szerint való pontos megjelölésével az érdeklődő közönséget meghivja.

g) A szakosztályok tisztviselőiket egy évre választják és ezen választás közfelkiáltással is történhetik.

XII. FEJEZET.

A tisztviselők megbizatásának és az egyesület müködő szerveinek időtartama.

32. §.

A pécsegyházmegyei rk. tanitó-egyesület a közgyülések, körök és szakosztályok müködési idejét, valamint az igazgatóság, választmány és tisztviselők megbizatásának tartamát ciklusba foglalja; egy ciklus alatt öt esztendő értendő, mely azon év január 1-én veszi kezdetét, melyben az egyesület végleges megalakulását kijelenti.

33. §.

A szakosztályok tisztviselőit kivéve minden más egyesületi tisztviselő a körök tisztviselőit sem véve ki, egy ciklusra választatik.

XIII. FEJEZET.

A választás módja.

34. §.

A pécsegyházmegyei róm. kath. tanitó-egyesületben minden tisztviselő s az igazgatóság négy választott tagja mindenkor kizárólag titkos szavazás utján választatik, ezen egyesületben a szakosztályok tisztviselőit kivéve, soha semmiféle tisztviselő közfelkiáltás utján meg nem választható.

35. §.

A minden ötödik évben tartandó tisztujitó közgyülés programmja ugy állitandó össze, hogy a közgyülésnek bőséges ideje legyen a választás nyugodt keresztülvitelére.

36. §.

A szavazatszedő bizottságokat az elnök, vagy akadályoztatása esetén az egyik lelépő alelnök nevezi ki. A szavazatszedő bizottságok az egyes körök tagjai közül állitandók össze. Kisebb szomszédos körök tagjai közül egy közös szavazatszedő bizottság alakitható.

37. §.

A szavazatszedő bizottságok az összegyüjtött szavazatokat még a közgyülés folyamán össze számlálják s a közgyülést vezető elnöknek összesités és kihirdetés céljából átadják. A választások eredménye még a közgyülésen kihirdetendő.

XIV. FEJEZET.

Az egyesület védnöke.

38. §.

A mindenkori megyéspüspök, vagy széküresedés esetén a káptalani helynök az egyesület védnöke, amennyiben e tisztet vállalja, aki egyuttal az egyesület diszelnöke is, ki ha az egyesületnek akár közgyülését, akár igazgatóságát, akár választmányát, vagy szakosztályát magas megjelenésével kitünteti, ott az elnöklést tetszés szerint átveheti. A közgyülés hitelesitett jegyzőkönyve a megyéspüspök, széküresedés esetén a káptalani helynökhöz, az egyesület védnökéhez felterjesztendő és a határozatok a védnök jóváhagyó leiratával jogerőssé válnak.

XV. FEJEZET.

Tisztviselők.

39. §.

Az egyesületnek mindenkori egyházi elnöke a pécsegyházmegyei főtanfelügyelő, a mennyiben e tisztet vállalja.

40. §.

Az egyházi elnök képviseli az egyesületet a hatóságokkal, testületekkel, magánosokkal szemben és az egyesület pénztárából 100 koronáig utalványozási jog biztosittatik részére.

41. §.

A közgyülés világi elnököt, két alelnököt, egy titkárt, két jegyzőt és egy főpénztárnokot választ. A közgyüléseket az egyházi és világi elnök együttesen vezetik.

42. §.

A titkár legfontosabb feladata, hogy az egyesület összes szerveinek müködéséről nyomtatásban is megjelenő jelentést készitsen. A jelentés jelesebb az egyesületi tagok által készitett dolgozatokat részben vagy egészben is magában foglalhat. Ezenkivül a két jegyzővel együtt vagy felváltva vezeti a közgyülés és választmány jegyzőkönyvét. Az igazgatóságban a jegyzői teendők végzése s az irattár kezelése a titkár hivatalához tartozik. A titkár számára a közgyülésen dijazás állapittatik meg.

43. §.

A főpénztárnoknak, ki az igazgatóságnak és választmánynak rendes tagja, kötelessége oda hatni, hogy a tagsági és elmaradási dijak, — miután az, ki a közgyülésről előzetes bejelentés, avagy utólagos kimentés nélkül elmarad, 1 kor. elmaradási dijat fizet a pécsegyházmegyei kath. tanitók háza javára, — minden év első negyedében befolyjanak; joga van a körök pénztárnokainak számadásait bármikor felülvizsgálni és intézkedni, hogy ez évenkint legalább egyszer megtörténjék és eljárásának eredményéről a választmányt kellőképpen tájékozza. Továbbá gondoskodik arról, hogy akár ő hozzá egyenesen, akár a köri pénztárnokok utján a hátralékos tagdijak befizettessenek, esetleg közigazgatási vagy birói uton behajtassanak. Az egyesület jövedelmeiről és kiadásairól rendes naplót vezet és ennek alapján elkésziti az évi költségvetést, valamint a közgyülésen teendő pénztári jelentést is. Csak elnöki utalványra fizethet. Gondoskodik az egyesület pénzkészleteinek gyümölcsöző elhelyezéséről. A folyó kiadások fedezésére legfölebb 100 koronát tarthat magánál.

XVI. FEJEZET.

A számvizsgáló- és védő-bizottság.

44. §.

A választmány jelölése alapján a közgyülés három tagból álló számvizsgáló bizottságot választ.

45. §.

Ennek feladata a pénztárnok évi számadásait bármikor, de az évi közgyülést megelőző napon okvetlenül fölülvizsgálni, s erről a közgyülésnek jelentést tenni. Ugyanezen szakasz értelmében járnak

el a köri pénztárnokokkal szemben a körök számvizsgáló bizottságai is.

46. §.

A számvizsgáló bizottság hatáskörébe tartozik az elnök és igazgatóság utalványozásait is figyelemmel kisérni s ha a szükség ugy kivánná ezekről a közgyülésen véleményes jelentést tenni.

47. §.

a) Az egyesület világi elnöke, titkára és az összes tanitói körök egy-egy tagja önálló védő bizottságot képez olyan képpen, hogy előforduló esetekben ezek közül mindig csak az elnök, titkár, a 4 igazgatósági tag* és az érdekelt tanitó körének tagja foglalkozik a benyujtott üggyel.

b) Egyesületi tag vagy hozzátartozói (özvegyek és árvák) bármi viszonyokban jogos érdekeik megóvása, vagy annak keresése körül támogatásra szorulnak. A védőbizottság semmiféle joghatósági jelleggel nem bir s müködési köre az egyesület tagjainak és hozzátartozóinak szükségszerü gyámolitásában áll. Tevékenységéről a titkár a közgyülésnek évről-évre jelentést tesz, de e fölött a közgyülésen tanácskozásnak helye nincs.

c) A védőbizottság a hozzá irásban előterjesztett ügyeket tanulmányozza és az ügy természete szerint esetről-esetre elhatározza, hogy a hozzáfordultak ügyében miként érvényesiti nemes missióját.

d) A védő bizottság üléseit az igazgatósági ülésekkel egyidejüleg, lehetőleg azokat megelőzőleg tartja.

e) A beérkezett panaszok természete szerint a bizottság elnöke önállóan is intézkedhetik, de ehhez utólagos jóváhagyást kér a bizottságtól.

XVII. FEJEZET.

Az egyesület vagyona és segélyalapja.

48. §.

Az egyesület vagyonát képezik: az alapitó tőkék, ezek utáni kamatok, a tag és pártolási dijak s a kegyes adományok, valamint az elmaradási dijak.

49. §.

A tagsági dijak kétharmad részben az egyházmegyei egyesület céljaira, $^1/_3$ részben a körök adminisztrációjára fordithatók. Ami ebből megmarad, az minden év végén a segélyalap vagyonához csatolandó.

* Lásd a 20. §. 7-ik pontját.

50. §.

Az egyesület egy segélyalap, egy pécsi tanitók háza és egy kántori nyugdijalap létrehozását elvben már ezen alapszabályok keretében elhatározza, s annak gyakorlati megvalósitása iránt a szükséges mozgalmat megindítja.

XVIII. FEJEZET.

Az alapszabályok megváltoztatásáról és az egyesület feloszlásáról.

51. §.

Az egyesület alapszabályai s minđazon közgyülési határozatok, melyek az alapszabályok módositását célozzák, életbelépés, illetve foganatositás előtt az egyházmegyei hatóság utján a vall. és közokt.-ügyi magy. kir. miniszteriumhoz felterjesztendők.

52. §.

Az egyesület felosztása esetén annak minden vagyona a pécsi püspöki egyházmegye területén müködő munkaképtelen róm. kath. tanitók vagy azok özvegyeinek és árváinak segélyezésére fordittatik, mely vagyonnak miként leendő elhelyezéséről és kezeléséről az utolsó közgyülés határoz és határozatát az egyházmegyei hatósághoz további szabályszerü intézkedés végett felterjeszti.

XIX. FEJEZET.

Záradék az alapszabályok megtartásáról.

Az esteben, ha az egyesület az alapszabályokban meghatározott célt és eljárást, illetőleg hatáskörét meg nem tartja, az egyházmegyei hatóság és a nm. vall. és közoktatásügyi m. kir. miniszter által, amennyiben további müködésével az állam, az egyház vagy egyesületi tagok érdeke veszélyeztetnék: haladéktalanul felfüggesztetik s felfüggesztés után elrendelendő szabályszerü vizsgálat eredményéhez képest végleg fel is oszlattatik, vagy estleg az alapszabályok megtartására különbeni feloszlatás terhe alatt kötelezteték.

Pécsett, 1908. évi julius hó 1-én, a közgyülés napján.

Wajdits Gyula,
egyhm. tanfelügyelő, egyes. elnök.

Báter János,
egyesületi titkár.

(P. H.)

Jóváhagyom.

2770/1908. isk. sz. Pécs, 1908. évi augusztus hó 1-én.

Gróf Zichy Gyula,
püspök.

111701. sz.

Jóváhagyom

Budapesten, 1908. évi október hó 7-én.

A miniszter meghagyásából:

Dr. Várady A.
miniszteri tanácsos.

(P. H.)

b) Egyházmegyei papok belépése a tanitó-egyletbe.

(1907. évi 1873. sz. püsp. intézv. Circ. VIII. 53.)

Azon lelkesedés, mellyel a t. lelkészkedő papság már alakulásában felkarolta a „pécsegyházmegyei róm. kath. tanitóegyesületet" őszinte örömmel töltött el, mert annak zálogát és biztositékát láttam ezen eljárasban, hogy teljesen átérzi azon magasztos feladatot és hivatást, mely reá, — különösen a t. plébános és h. plébános urakra mint állásukból kifolyólag iskola igazgatókra vár. Nincs semmi kétségem ezek után aziránt, hogy az összes t. egyházmegyei papság, ugy a t. plébános, h. plébános, mint a segédlelkész és hitoktató urak a pécsegyházmegyei róm. kath. tanitóegyesületbe kivétel nélkül nemcsak belépnek, hanem annak müködésében oly nemes tevékenységet fejtenek ki, amely nemcsak a tanitás ügyének váland nagy előnyére, hanem egyuttal kedves tanitóimnak épülésére és fölbuzdulására. Csak ily karöltött, együttes müködés mellett termi meg a „pécsegyházmegyei róm. kath. tanitóegyesület" azon örvendetes gyümölcsöket, melyeket tőle joggal és méltán reméltek. Elvárom azért a t. lelkészkedő papságtól, hogy a pécsegyházmegyei róm. kath. tanitóegyesületbe mint egy ember, kivétel nélkül sorakozik és ennek gyüléseiről nemcsak el nem marad, hanem ennek müködésében oly tevékeny részt vesz, amely ugy kath. iskoláinknak és t. lelkészkedő papságnak becsülését, tiszteletét fogja kivivni, mint kedves tanitóimnak ügybuzgóságát és lelkesedését jelentékenyen fokozni.

c) Uj tanitók kötelesek belépni az Egyhm. Tanitóegyletbe.

(1908. évi 1513. sz. püsp. rend. Circ. VI. 71.)

A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter urnak 17468/1908. sz. intézvénye alapján elrendelem, hogy jelen rendelvényem vételétől kezdve midazon tanitóknak, akik az egyházmegye kötelékébe lépnek, vagy valamely körülmény folytán uj dijlevél kiállitását kérelmezik, dijevelébe a következő határozmány is bevétessék: „Köteles a „Pécsegyházmegyei Róm. Kath. Tanitóegyesület"-be mint rendestag belépni s az egyesület alapszabályainak magát alávetni". Egyben közlöm, hogy az egyházmegyei tanfelügyelőséget utasitottam, miszerint olyan dijlevelet, melyben az emlitett határozmány benne nem foglaltatnék, jóváhagyásra elém ne terjesszen s illetőleg pótlás céljából azt az iskolaszéki elnökségnek minden egyes esetben küldje vissza. A hatóságom alá tartozó iskolaszékeket utasitom és kötelezem, hogy valahányszor tanitói állás betöltése céljából pályázatot hirdetnek, a pályázati feltételek közé eme határozmányt is minden egyes esetben vegyék be.

d) Tanitói tanácskozmányra menő tanitók napidija .

(1896. évi 948. sz. püsp. intézv. Circ. VIII. 44.)

Az egyházmegye legtöbb helyén fennálván a gyakorlat, hogy hitközségi iskolaszékek a kerületi tanácskozmányra menő kath. ta-

nitóknak fuvaron kivül 1 frt napidijat is adnak, minthogy a kerületi tanácskozmányok célja az iskolai tanitás és valláserkölcsös nevelés fejlesztése, ezen hozzájárulást mindazon hitközségi iskolaszékeknek, hol a fent jelzett szokás addig bármely okból behozva nincs, melegen figyelmökbe ajánlom.[1])

7. A tanitók segélyezési ügye.

a) Troll-alapitvány.

α) (1880. evi 2198. sz. püsp. intézv. Circ. XIV. 311.)

Praesentibus cum Ven. Clero Dioecesano per extensum communico tenorem decreti coordinatae novae fundationis Rssmi *Francisci Troll* pro praemiandis docentibus factae, provocando DD. Vice-Archi-Diaconos, ut quae ex eo ad suas partes spectare noverint, fideliter et conscientiose impleant.

Memoriae commendamus, quibus expedit, tenore praesentium, universis, quod Rssimus *Franciscus Troll*, Abbas S. Stanislai de Sáros et Canonicus Cantor Cathedralis Ecclesiae Quinque Ecclesiensis, laudabili in rem institutionis catholicae zelo ductus, ad nobilitandum naturalem, qui inter Ecclesiam et Scholam intercedit, nexum, adque agglutinanda corda docentium Matri Ecclesiae, quae salutis eorum temporalis etiam sicut promotrix, ita benevola semper et inexhauribilis benefactrix est: ad Manus Nostras 20.000 flnos a. v. numeraverit, ut summa haec constituat capitale perpetuae fundationis, ad praemiandos annue viginti duos Almae Dioecesis Nostrae docentes, singuli Districtus uno, scholae catholicae sive parochialis sive filialis, docente, praemium percepturo.

Nos, liberalitatem hanc plane magnanimem, nec prima tantum vice manifestatam, condigno prosequentes aestimio, ipsam fundationem, auctoritate Nostra ordinaria ratihabemus, acceptamus et coordinamus, intentioni Rssmi fundatoris conformiter statuentes, ut sequitur:

1. Fratres Districtuales omni anno in corona autumnali in Domino congregati, votorum pluralitate designent tres docentes in suo Districto laudabiliter servientes, quos praemio hoc dignos censent, horumque nomina cum brevi informatione curent in protocollo ad Ordinariatum promovendo describi.

2. Ordinarius, vel Sede Episcopali vacante Vicarius Capitularis, e propositis sic tribus docentibus uni, pro suo beneplacito conferet praemium, quod in vigesima secunda parte censuum totius capitalis fundationalis constabit.

3. Si aliquis Districtus aliquo anno praescriptam puncto 1. propositionem non faceret: casu hoc Ordinarius vel Sede Episcopali vacante Vicarius Capitularis, libere poterit, proemium illius anni et

[1]) A kerületi tanácskozmányokra menő tanitókat legalább fuvarral ellátni a községek tartoznak a nekik adott ministeri utasitás (1876. szept. 2.) 26. §-a szerint.

illius Districtus cuicunque docenti dioecesano, vel etiam magistrae puellari, pro suo beneplacito addicere et conferre.

4. Si numerus districtuum defluxu temporis seu augeretur seu minueretur; Ordinarius, vel Sede Episcopali vacanteVicarius Capitularis iure gaudeat annua praemia numero districtuum conformiter defigendi.

5. Si ea tristia temporum adiuncta subsequerentur, ut Ecclesia a Schola separaretur aut plane e scholis excluderetur, adeoque fratres districtuales propositionem puncto primo praescriptam facere nec possent: casu hoc Ordinarius vel Sede Episcopali Vacante Vicarius Capitularis libere poterit cum fructu fundationis pro tempore turbatae concordiae disponere, prout ei in Domino visum fuerit; suapte intellecto eo, quod cessante discordia normalis ordo fundationis denuo reviviscere debeat.

6. Primus annus, quo praescripta puncto 1. propositio facienda est, adeoque praemia distribuenda sunt, erit annus 1881-us.

7. Quovis anno ad finem vergente, nomina docentium, quibus praemia adiudicata sunt, in circularibus publicabuntur et DD. V A Diaconi eosdem monebunt, ut apochas legali tymbro provisas adornent et fine levandi praemii Rssmo Administratori fisci generalis fundationalis dioecesani (cui Capitale fundationale fructificationis fine illatum est) praesentent.

8. Idem Rssmus fisci fundationalis generalis Administrator, de nominibus et personis docentium praemiatorum item de quantitate praemii medio Circularium certior redditus iisdem praemium erga apocham tymbratam extradabit, et desuper Ordinariatui penes acclusionem apocharum relationem praestabit.

β) (1897. évi 893. sz. kápt. helynöki intézv. Circ. V. 27.)

Quum annui census fundationis meae pro remunerandis annue 22 docentibus Dioecesis Qu.-Ecclesiensis, ob mutationem in pede censuali ofiicii fund. doec., inde ab aliquot annis imminuti non iam illam, quam pro singulo docente annue dari intenderam, efficerent summam, necesse fuit dotem fundationis meae ad vires debitas augeri et elevari. In quem finem hodierna die unum frustum *„Pécsi Takarékpénztári részvény"* in valore nominali 2000 fl. (cum annua dividenda 140 fl.) fundationi isthuic meae cessi et penes officium fund. dioec. deposui.

Quod Ven. Clero, etam pro communicatione cum docentibus suis, hisce notifico.

γ) (1909. évi 942. sz. püsp. intézv. Circ. V. 36.)

I. b. Troll Ferenc v. püspök, káptalani nagyprépostnak az 1897. V. körlevelében 894. sz. közölt ujabb alapitványa,[1]) mely 8 darab Pécsi Takarékpénztári részvényből áll és amelynek célja megerősiteni és növelni előző ott felsorolt alapitványait, az elmult évben gyümölcsözött első alkalommal a fentjelzett körlevélben megnevezett

[1]) L. a 86. lapon.

3-as célra. Az e gyházmegyei kath. tanitók jutalmazására és segélyezésére szánt alapitványnak 880 K osztalék jutott belőle.

E 880 K-ból 8 egyházmegyei tanitónak még 100—100 K segélyt határoztunk kiadni főt. székeskáptalanunk javaslatához képest az alább felsorolt tanitóknak, 80 K-t pedig tőkésiteni rendelünk az alap gyarapitására.

Mivel eként évente nem 22, hanem 30 tanitó, illetve annyi fog segélyben részesülni, ahány 100 K-t az alapitvány gyümölcsöz, felhivom a t. egyházmegyei papságot, hogy minden őszi koronából *3—3 tanitót* hozzon javaslatba, mert nem egyszer megtörtént, hogy csak egyet, vagy feledékenységből egyet sem hoztak javaslatba.

ð) A gyakorló iskolai tanitó is részesülhet a Troll-segélyben.
(1893. évi 3177. sz. püsp. intézv. Circ. XX. 163.)

Ad perpetuam rei memoriam pro directivo statu notitiae, quorum interest, vigore praesentium publicatur resolutio appendicis instar ad coordinationales literas super egregia fundatione Illmi ac Rssmi Dni Francisci Troll, el. eppi Tribunicensis, Protonotarii ap., praelati pontificii, abbatis, canonici lectoris in emolumentum docentium dioecesanorum facta, ddto 19. Nov. 1880. sub. nr. 2198. emanatas in favorem docentis elementaris scholae, exercendis pro ludimagisterio candidatis, praeparandiae eppali Quinque-Ecclesiensi adnexae cum praetitulato fundatore cointelligenter lata per extensum, ut sequitur:

Reverendissime Domine Abbas, VADiacone et Paroche! Honorabilis districtus Quinque-Ecclesiensis in congregatione autumnali a. c. candidationi praemiandis e fundatione Illmi Francisci Troll docentibus districtualibus tertio loco inseruit Josephum Gergelics, docentem scholae elementaris praeparandiae adnexae, quamvis tenor fundationalium praefatae fundationjs in circularibus sub nro 2198/1880. publicatus praemia solummodo docentibus districtualibus decernat; antelatus autem docens ad gremium districtus Q.-Ecclesiensis haud pertineat, utpote extra omnem districtum constitutus.

Laudabili sane aequitati hon. districtus serviendum sibi esse existimavit, cum docentem elementarem inter pares facile principalem fructibus egregiae Trollianae fundationis diutius extorrem relinquere nollet.

Quamobrem ne dispositioni fundationalium ullatenus praejudicatum esse videatur, fundatorem Illmum requisivi, ut intuitu huius quaestionis mentem aperiendo interpretationi, seu modificationi fundationalium eo sensu praesuscipiendae consentiret, quatenus docens pro tempore scholae elementaris praeparandiae eppali adnexae, non obstante eo, quod ad districtum haud pertineat, possit et si dignus iudicetur, etiam debeat pro adjunctorum ratione inter docentes districtuales pro hoc praemio candidari, respective praemii huius particeps quoque fieri.

Cui propositioni praeveneratus fundator datis eatenus ad me litteris plene consentiendo eo magis accessit, cum ex una parte docentis huius in fundationalibus respectum habere ea de causa non potuerit, quoniam schola elementaris exercendis pro ludimagisterio candidatis praeparandiae eppali adjuncta tempore factae fundationis proprio docente caruit, ex altera vero parte scholae elementaris, quam inter pares principalem esse oportere autumat, docentem sive praemio pro meritis iam comparatis, sive incitamento pro comparandis privare in intentis habere nequaquam posset.

Quare praesentibus ad fundationales, de quibus hic sermo cum fundatore cointelligenter redintegrandas dispono, ut docens pro tempore scholae elementaris exercendis pro ludimagisterio candidatis praeparandiae episcopali meae adsociatae intuitu iuris, quoad participationem in fructibus huius fundationis, et solummodo ex hoc obtutu, ad districtum Quinque-Ecclesiensem pertinere reputetur, qui pro meritorum in fideli suae vocationis executione partorum ratione, quosuper praeparandiae directoris erit pro re nata fidem facere, et possit, et debeat stato tempore praemio Trolliano donandus designari. Praesentibus post factam in proxima congregatione publicationem protocollo per extensum in ferendis et pro evidentia in archivo V. A. Diaconali custodiendis.

b) Orsz. kath. tanitói segélyalap.

(1903. évi 3264. sz. püsp. intézv. Circ. XV. 159.)

Az országos kath. tanitói segélyalap uj alapszabályait[1]) a nm. püspöki kar nevében Ő Eminenciája a biboros hercegprimás ur és a nm. kultuszminiszter ur jóváhagyván, felhivom a nt. kerületi esperes-tanfelügyelő urakat, hogy a segélyalap tagjai részére a régi tagsági könyvecskéket az uj alapszabályokat tartalmzó uj tagsági könyvecskékkel kicserélni sziveskedjenek. Egy példány ára 10 fillér. Megrendelhetők dr. Walter Gyula, praelatus-kanonok, elnök urnál Esztergomban. Ez alkalommal felkérem a nt. ker. esperes urakat és t. lelkészkedő papságot, hogy az orsz. kath. tanitói segélyalapot, melynek üdvös célját eddigi eredményei is eléggé igazolják, hathatós támogatásukba vegyék.[2]) E célból a segélyalapot és annak alapszabályait ismertessék meg s buzditsák a tanitó urakat, hogy a segélyalap tagjai közé lépjenek be, mert csak igy lesz képes a segélyalap kitüzött nemes céljának megfelelni.

---

[1]) Az alapszabályok egész terjedelmökben megvannak az 1905. évi körlevelekben. Circ. II. 9. nr. 240.

[2]) Ugyanily értelmü felhivást tartalmaz Circ. 1899. X. 129. l. 2597/1899.

c) Tápintézeti alapitólevél.

(1901. évi 778. sz. püsp. intézv. Circ. IV. 62.)[1]

Az alábbiakban közlöm tisztelendő kedves papságom és tanitóim áldozatkész közbejöttével létesült Tápintézet javára tett örök alapitványom alapitólevelét:

Alapitó levél.

A teljes Szentháromságnak, az Atyának és Fiunak és Szentléleknek nevében Amen.

Jelen soraim erejénél fogva tudtára adom mindazoknak, akiket illet, hogy amióta Istennek végtelen irgalmából, az apostoli szentszéknek és I. Ferenc József császár és apostoli királyom ő Felségének kegyelméből a pécsi püspöki széket elfoglaltam, folytonos gondoskodással kerestem módot, mely szerint egyházmegyém római katholikus iskoláinak derék tanitósága iránt táplált nagyrabecsülésemet olyformán nyilvánithatnám, hogy némileg anyagi helyzetükön is segitsek.

Ezen fontolgatás között állott lelki szemeim elé azon intézmény, mely hivatva volna egyházmegyém róm. kath. tanitóságát anyagilag is felsegélyezni az által, hogy fiugyermekeiknek — ha különben tehetségesek — a középiskolák látogatását, a tanitóképző tanfolyamok nyilvános végzését csekélyebb költség vagy ingyenes kosztozás mellett lehetővé tegye.

Amit igy magamban tervezgettem, ft. papságom és magának az érdekelt tanitóságnak áldozatkész közbejöttével főkörvonalakban már kialakult: a Tápintézet a folyó iskola év elején Isten kegyelméből megnyillott és fentebb körülirt rendeltetésének — habár szükebb keretben — átadatott.

Nehogy azonban ez intézmény alap hiányában mindjárt első létében megbénuljon, vagy különösen, ha Isten az élők sorából hamarosan kiszóllitana, teljesen megszünjék: mai napon készpénzben örök alapitványként 50.000 irva: Ötvenezer koronát tettem le a pécsegyházmegyei alapitványi hivatalban kezelés és gyümölcsöztetés végett, kérvén a főtiszt. Székeskáptalant, hogy alapitványomat elfogadni, felelős gondossága alatt megtartani sziveskedjék.

Az alapitványra nézve a következőket határozom és rendelem:

1. Az alapitvány „Hetyei Hetyey Sámuel pécsi püspök alapitványa az általa létrehivott Tápintézet javára" nevet viselje.

2. Rendeltetése: az egyházmegye róm. kath. iskoláiban alkalmazott szegényebb javadalmazásu okleveles tanitók fiugyermekeinek, ha azok Pécsett valamely középiskolába (ginmázium, reáliskola) avagy a püspöki tanitóképzőbe járnak, a Tápintézetben ingyenes vagy félingyenes élelmezést biztositani, avagy ha a Tápintézet benn-

[1]) B. e. Troll Ferenc 24000 K. tápintézeti alapitványát l. Circ. 1905. XVI. 95. Nem biztosit előnyt a tanitók fiainak.

lakásra kibővittetik, ugyanott ingyenes vagy félingyenes helyet és ellátást nyujtani.[1])

3. Ha valamikor egyházmegyém róm. katholikus iskolái államositttatnának és igy szorosan vett „felekezeti“ tanitóink nem lennének: a Tápintézetet illetve Convictust akkor is fenntartandónak akarom és óhajom és ez esetben alapitványom kamatai a 2. pont értelmében az egyházmegye területén müködő oly római katholikus vallásu tanitók fiai javára fordittassanak: amely tanitó — szülők különösebben kitünnek egyházias és hazafias szellemük és a magyar nyelv terjesztése körül kifejtett buzgalmuk által.

4. Ha pedig a Tápintézet, vagy Convictus egyáltalán fenntartható nem lenne: alapitványom évi kamataiból 200—200 (kettőszáz) koronás ösztöndijak osztassanak ki egyházmegyém a 2. eshetőleg a 3. pontokban minősitett tanitói fiainak, akik itt Pécsett középiskolát avagy képezdét végeznek legalább elsőrendü osztályzattal.

5. Amig Isten életben tart, az alapitvány kamatait fentkörülirt keretben tetszésem szerint fogom felhasználni; halálom után püspök-utódom, széküresedés esetén a ft. székeskáptalan rendelkezik az alapitvány kamataival mondott célra és módon.

Ezekben foglaltam össze alapitó szándékomat és akaratomat, kérvén üdvözitő Jézusomat, hogy áldásával áldja meg azokat, akikről ezuton is, ugyan szerényen, de szeretettel gondoskodni óhajtottam: tanitóimat és azoknak tanuló fiait.

Jelen alapitó levelemet négy egyenlő eredeti példányban állittottam ki, az elsőt püspök-utódaim, a másodikat a főt. székeskáptalan, a harmadikat az egyházmegyei tanfelügyelőség, a negyediket a pécsegyházmegyei alapitványi hivatal részére.

Kelt Pécsett, az Ur 1901. esztendejében február hó 7-ik napján.

† *Sámuel s. k.* püspök

Kegyes parancsra

Dr. Igaz Béla s. k.
pápai t. kamarás, püspöki titkár.

P. H.

8. Tanitói fizetés.

a) Utasitás az 1907: XXVII. tc. végrehajtása tárgyában.

(1907. évi 3305. sz. püsp. rend. Circ. XIII. 111.)

A nm. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur az egyházi főhatóságokhoz intézett s alább[2]) egész terjedelmében közölt 76000/1907. sz. köriratával egyidejüleg megküldötte az 1907. évi XXVII. tc. vég-

[1]) Gr. Zichy Gyula megyéspüspök az általa emelendő pécsi középiskolai kath. „Pius“ internátust 4149/1908. sz. intézvénye szerint ugyanezen alapon fogja berendezni: „első sorban szegénysorsu kedvelt tanitóim tehetséges fiainak biztositok előnyt, ugy a hogy érdemlik.“ (Circ. XIV. 157.)

[2]) Magát a köriratot l. Circ. 1907. XIII. 114. s kk. Kiegészíti a v. és k. m. 137213/1908. sz. rendelete. Circ. 1908. II. 15. 350/1908.

rehajtása tárgyában kiadott utasitását is. Miután ezen utasitásban foglalt rendelkezések foganatositásától van függővé téve a szükségessé váló államsegélyek engedélyezése, ezennel elrendelem, hogy a hivatkozott utasitás az iskolai, vagy ahol ez ki volna meritve, a templompénztár terhére minden iskola számára a szükséghez mérten, egy-két, esetleg három példányban haladéktalanul beszereztessék. (A kérdéses utasitás kapható a magyar tudományegyetemi nyomdában Budapest, I. kerület Iskolatér 3. Ára 1 kor. 20 fill. Közvetlenül Lechner Kornél könyvkereskedéséből Pécs, Széchenyi-tér, ugyanazon áron rendelhető meg.) Miután ezen utasitás a hatóságom alatt álló róm. kath. iskolák elvi szempontjait egyáltalán nem, vagy csak előnyösen érinti, ennélfogva célszerünek látom, hogy ez utasitás egyházmegyém iskoláinak vezetése és müködése tekintetében vezérfonalul szolgáljon, miért is azt egész terjedelmében magamévá teszem.[1]) A pécsegyházmegyei róm. kath. tanitóegyesület igazgatósága f. é. szeptember hó 12-én tartott ülésében azon általam felette helyeselt határozatot hozta, hogy a szóban forgó utasitás az esperes-kerületi körök f. évi szeptember hónapban megtartandó ülésein ismertetés anyagát képezze. Az igazgatóság e helyes határozatát támogatni akarván, felhivom az esperes-kerületi tanfelügyelő urakat, mint a körök egyházi elnökeit, hogy a világi elnökökkel egyetértőleg intézkedjenek arra nézve, miszerint az utasitás hozzáértő előadónak tanulmányozás céljából azzal adassék ki, hogy ezen előadó a körök ülésein az utasitást egész terjedelmében a köri gyülésen ismertesse, ez lévén a legalkalmasabb mód arra, hogy az elágazó és sokoldalu munkálatra nézve az összes érdekeltek, ugy mint esperes kerületi tanfelügyelők, iskolaszéki elnökök, iskolaigazgatók és tanitók nézetegységre jussanak. Az igazgatóság egyuttal azt is kimondta, hogy f. évi október 4-én tartandó választmányi ülésen az utasitás hasonlóképen tárgyaltassék s itt kedvező alkalom nyilik arra, hogy az összes esperesi körök netán eltérő nézetei egységbe foglaltassanak. Szemelőtt tartandó, hogy amennyiben az utasitás és a püspöki kar által már régebben kiadott rendszabályok között itt-ott eltérések mutatkoznának eme különbözetek helyes értelmezéssel áthidaltassanak.

Mindezen intézkedések által ugyanazon célt kivánom előmozditani, melyet IX. számu pásztorlevelem 2138. sz. rendelkezésében kifejeztem, hogy t. i. az 1907. évi XXVII. t. c. 12. §-ában megjelölt három évi átmeneti idő mellőzésével a törvény 1907. julius hó 1-től számitott érvénnyel kedvelt tanitóim anyagi érdekeinek s a hatóságom alatt álló iskolák fejlődésének biztositására életbe léptettessék. Teszem továbbá azért is, mert bár igen óhajtom, hogy különösen azon iskolafentartók, melyek elegendő anyagi erővel rendelkeznek, függetlenségük és a katholikus iskola minden befolyástól ment megóvása céljából saját rejükből teljesitsék a törvényben megszabott

[1]) Eszerint ezen Utasitás tartalma is egyházmegyei jog, de mivel úgyis meg kell lennie minden plebánián, közlését mellőzöm.

föltételeket és adják meg tanitóiknak megjelölt fizetéseket, mégis a szegényebb hitközségeket, melyek amugyis eléggé meg vannak terhelve, megakarom kimélni az ujabb és sulyosabb iskolaterhektől és pedig azon tudatban, hogy ők erejükhöz képest az állami közterhekhez ugyis elég nagy mértékben hozzájárulnak s igy méltányos, hogy gyermekeik hithü nevelésében őket az államkincstár segélyezze. És itt kiemelem, hogy az államsegélyezés, mint ilyen az iskola jellegét semmiképen sem érinti, mely kedvező törvényes intézkedésnek ellenértékül viszont meleg szivvel és őszinte jóakarattal fogadom a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur önagyméltóságának abbeli kifejezett óhajtását, hogy az iskolák a magyar nemzeti nevelés terén tegyék meg mindazt, amit édes hazánk javának előmozditására megtehetnek.

Az utasitásnak az egyházmegyei tanügyi adminisztrációval összhangbahozatala céljából a következőket rendelem:

1. Utasitom az összes iskolaszékeket, hogy a nm. püspöki kar által kiadott rendszabályok II. fej. B. rész. 45. §-ában foglalt kötelezettségüknek eleget tegyenek és az iskolai és hitközségi költségvetést tekintet nélkül arra, vajjon a hitközség, avagy polgári község az iskolafentartó, az 1907. évi XXVII. t. c. 10. §-ára való hivatkozással az utasitás 25. §-ának a) pontja értelmében készitsék el s azt 3 egyenlő példányban jóváhagyás végett a kerületi tanfelügyelők utján terjesszék fel.[1]) Ahol a folyó évre jóváhagyott iskolai és hitközségi költségvetés van, ott annak hitelesitett másolata is használható, célszerü azonban a melléklendő példányokat eredetiben beküldeni, hogy azokra az egyházmegyei főtanfelügyelő a jóváhagyási záradékot rávezethesse és aláirásával elláthassa.

2. A törvény 10. §-ának megfelelően az utasitás 20. §-a értelmében a tanitók összes járadóságairól és az azokra teljesitett fizetésekről egyenkint nyilvántartást kell vezetni. Kérem az esperes-kerületi tanfelügyelő urakat, hogy e nyilvántartás pontos vezetéséről látogatásaik alkalmával személyes meggyőződést szerezzenek.[2])

3. Amennyiben a tanitók járandóságát szigoruan megállapitó dijlevele valamely államsegélyből javadalmazott tanitói állásnak nem lenne, rendelem, hogy az utasitás 19. §-ának 3-ik bekezdésében foglaltakra való tekintettel a tanitó számára, kántortanitói állásoknál az 1893. évi javadalmi jegyzőkönyv pontos szemelőtt tartásával 4 eredeti példányban uj dijlevél állittassék ki. Az osztálytanitói dijlevelek kiállitásánál a szóban forgó törvény 14. §-a szemelőtt tartásával kell eljárni. A mennyiben az 1893. évi javadalmi jegyzőkönyvektől való eltérés szüksége merülne föl, miután e jegyzőkönyv kétoldalu szerződés jellegével bir, a jegyzőkönyv ujrafelvételének van helye.

4. Utasitom az iskolaszéki elnököket, hogy a tanitói változásokat az egyházmegyei tanfelügyelői hivatalban levő tanitói törzs-

---

[1]) L. ezekre vonatkozólag a 469 s kk. lapokat, különösen a 471. lapon a 2. jegyzetet.

[2]) Mintáját l. az 1911. évi Rendszabályok 375. lapján.

könyv kiigazitása céljából az egyházm. főtanfelügyelőnek[1]) a szóban forgó törvény 30. §-a értelmében 8 nap alatt jelentsék be, hogy az egyházmegyei főtanfelügyelő a törvényes 15 napon belül a kir. tanfelügyelőnek azt bejelenthesse. Figyelmeztetem az érdekelteket, hogy a hivatkozott törvényszakasz értelmében a mulasztó ellen 20 koronáig terjedhető rendbirság fog alkalmaztatni.

5. A szóban forgó törvény 17. §-ára[2]) különösen felhivom az érdekeltek figyelmét s annak szigoru betartását külön is elrendelem, még pedig azon megjegyzéssel, hogy az ezen szakasz ellen vétők 500 koronáig terjedhető pénzbirsággal sujtatnak, miért is annak pontos betartása már a büntetésből származó erkölcsi hátrányok elkerülése céljából is indokolt.

6. Az államsegély iránti kérvények egyszerüség okából, akár átutalásról, akár engedélyezésről legyen szó, mindenkor a vármegyei közigazgatásibizottság utján terjesztendők föl.[3]) A egyházmegyei tanfelügyelői hivatalt utasitottam, hogy 1908. január hó 1-től kezdve az államsegélyek és ötödéves korpótlékok nyilvántartása céljából nyisson törzskönyvet, minek folytán rendelem, hogy mindazon iskolaszéki elnökök, akiknek hatáskörébe tartozó tanitói államsegélyben, vagy államsegélyből fedezett ötödéves korpótlékkal birnak, legyen az államsegély a multba visszamenő, avagy ujonnan keletkezett, az egyházmegyei tanfelügyelői hivatalnak az államsegélyes tanitó megnevezésével külön a fizetéskiegészitésre és külön az ötödéves korpótlék fedezésére szolgáló összeg feltüntetésével minden év január hó 31-ig azt, hogy a tanitók mennyi államsegélyt kapnak, évről-évre jelentsék be. Csak ismételem azon különben gyakorlatban levő s IX. körlevelemben 2137/1907. sz. alatt kiadott abbeli rendelkezésemet,[4]) hogy az államsegélyeket mindenkor csak előzetes egyházhatósági engedély alapján szabad igénybe venni.

7. Végül a jelen rendelet kapcsán hozzájárulok ahhoz, hogy a törvény által megállapitott összegig, a szerzetes elemi iskolai tanitók és tanitónők részére az utasitásban foglalt rendelkezések értelmében fizetéskiegészités cimén államsegély kérelmeztessék.

---

[1]) A Rendszabályok 139. §-a s a 374/1912. sz. püsp. rendelet szerint a tanitói személyzetben történt bármiféle változást a plebánosok, mint iskolaszéki elnökök 15 napon belül tartoznak a kir. tanfelügyelőnek is bejelenteni. L. az 507. l.

[2]) Az iskolaépületen és tantermekben elhelyezendő magyar cimerről, falitáblákról, jelvényekről stb. szól. A magyar cimer és a hymnus szövegeinek kifüggesztését rendeli el a v. és közokt. min. 20164/1908. sz. rendelete (Circ. 1908. VI. 72.)

[3]) E rendelkezést a pécsegyházmegyei Hatóság 374/1912. sz. rendeletében fentartotta az 1911. évi Rendszabályok 2. §. 3.) pontjával s a 79. §. 7. bekezdésével szemben is. L. az 506. l.

[4]) „Bármely államsegély iránti kérvény beterjesztéséről az egyházmegyei főhatóság is és pedig iskolaszéki jegyzőkönyv bemutatása mellett a kérendő államsegély összegének pontos megjelölésével értesitendő, hogy a szabályszerü engedélyt megadhassam.“ A rendelet többi része átmeneti természetü. Az 1908. okt. 1-én esedékes III. ötödéves korpótlék elnyeréséhez is az egyházmegyei főhatóság engedélye volt szükséges: 2937/1908. (Circ. IX. 101.) Igy lesz alkalmasint a következő korpótlék esedékességénél is. — A tanitói fizetés tételeként megállapitott tan- és felvételi dijaknak államsegéllyel való kárpótlásáról (az 1908: XLVI. tc. kapcsán) l. Circ. 1910. I. 2. 549/1910 és u. a. évi IV. Circ., 24. l. 1192/1910.

b) Államsegély iránti kérvény felterjesztésének módja.

(1910. évi 1062. sz. püsp. rend. Circ. III. 18.)

Félreértés elkerülése céljából értesitem a t. iskolaigazgató lelkész urakat, hogy a mult évi XIII. sz. körlevelemben 3646/1909.[1]) sz. a. közzétett rendelkezésem ezen kitétele: „okvetlenül nyujtsák *az egyházmegyei hatóság révén* a tanügyi kormányhoz" csak azt kivánta jelezni, hogy az államsegély iránti kérvényezéshez az iskolaszékek tartoznak az egyházmegyei hatóság előzetes engedélyét kieszközölni. Az egyházhatósági engedély iránti felterjesztések az Ehm. Főtanfelügyelőség cimére küldendők s a nyert engedélylyel felszerelt államsegély iránti kérvényeket, mint eddig, ezután is az iskolaszékek terjesztik a vármegyei közigazgatási bizottsághoz.[2])

c) A tanitói és kántori fizetés elkülönitése.

α) (1894. évi 3724. sz. püsp. rend. Circ. XVII. 100.)

. . . Ezen miniszteri leirat[3]) kapcsán utasitom a plébános, mint iskolaszéki elnök urakat, hogy a kántortanitói pályázatok hirdetésénél, szem előtt tartva a Visita Canonicát és a vegyes bizottság által megállapitott fizetést, elkülönitve irják ki, mi a kántori és mi a tanitói fizetés s ezt a dijlevélben is mindenkor elkülönitve tüntessék ki. Bonyolult esetekben a pályázati hirdetés terjesztessék előbb be az egyházi Hatósághoz.

β) (1908. évi 1512. sz. püsp. rend. Circ. VI. 70.)

Ez évi IV. körlevelemben közreadtam és pedig Tolna vm. közigazgatási bizottságának 879/1908. sz. határozata kapcsán a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumnak 1907. évi december hó 20-án kelt 144000. számu rendeletét, a mely az uj javadalmi jegyzőkönyvek felvétele iránt intézkedik. Ennek kiegészitéséül felmerült esetből kifolyólag a legszigorubb miheztartás céljából most a következőket rendelem. Azt tapasztalom ugyanis, hogy a javadalmi jegyzőkönyvek ujrafelvételénél a tisztán kántori javadalmak érdekeltek részéről akként idomittatnak, hogy azokból minél több a tisztán tanitói javadalomhoz számittassék, mi által a tisztán kántori javadalmak jelentékenyen megcsonkittatnak. Tudnivaló, hogy az 1893. évi XXVI. t.-c. akként intézkedett, hogy a kántori teendőkért járó jövedelem elkülönittessék, mert, s ezt a törvény is elismerte, épen az által, hogy az elkülönitést elrendeli, a tisztán kántori javadalom egyházi funkcióknak képezi ellenszolgáltatását s igy az a tanitói teendők dijazásába be nem számitható. Ennek alapján felhivom az összes érdekelteket, és különösen az esperes-kerületi tanfelügylő urakat s to-

[1]) Az idézett 3646/1909. sz. rend. átmeneti jellegü, azert nincs is e munkába felvéve.

[2]) L. az előző 3. jegyzetet s föntebb az 506. lapot.

[3]) A v. és k. m. 59781/1894. sz. rendelete. Circ. XVII. 99.

vábbá azon plebános urakat, kik a javadalmi jegyzőkönyv felvételnél, mint az egyházmegyei főhatóság megbizottjai vannak jelen, hogy azon összegek fentartására, melyek az 1893. évi javadalmi jegyzőkönyvben mint tisztán kántori javadalmak vannak megjelölve, a legszigorubban felügyeljenek s annak megcsonkitását semmi körülmények között meg ne engedjék, mert a mennyiben ilyen esetek előfordulnának, a sok költséggel és fáradtsággal felvett uj javadalmi jegyzőkönyveket jogérvényeseknek el nem ismerem s azok alapján a tanitók számára dijlevelet jóvá nem hagyok.[1]

d) Osztálytanitói állások szervezése, javadalmazása, évközi változtatása.

(1900. évi 2018. sz. püsp. rend. Circ. XI. 77.)

Midőn boldog Mór püspök örökébe léptem, és ezen egyházmegye kormányzatát átvettem, kijelentettem, hogy főpásztori gondoskodásom és figyelmem egyik főtárgyát az elemi iskolai ifjuságnak vallásos és hazafias szellemü neveltetése és oktatása képezendi. — Egyházmegyi tanfelügyelőségem időközi jelentései — sajnos — arról győztek meg, hogy az elemi iskolás gyermekek sikeres- és előmenetelt tanusitó oktatása még sok kivánni valót mutat fel. A sikernek egyik főakadálya az osztály-tanitó állásoknak részben betöltetlen volta, részben pedig az állásoknak iskolai év közben oly sürün előforduló elhagyása és felcserélése. E bajon lehetőleg segiteni, a visszaéléseket megszüntetni célja jelen felhivásomnak. Az osztálytanitói állások betöltetlen voltának, és az állások gyakori felcserélésének első, és fő okaként az mutatkozik, hogy az osztály-tanitói állások nincsenek az 1893. évi 26. t.-c. 1-sö §-a értelmében rendezve, és javadalmazva. Minek folytán kénytelen vagyok ujból elrendelni és egyházmegyém r. k. jellegü iskolafentartóit kötelezni, hogy mindama helyeken, hol osztálytanitói állások immár szervezvék, vagy a jövőben szerveztetnek, azok a fent idézett törvény első szakaszának megfelelőleg rendeztessenek, vagy is: hogy biztositva legyen mindenütt az osztály-tanitónak havi előzetes részletekben fizetendő legalább 600 korona évi készpénz fizetés, két szoba, egy konyha, egy kamarából álló lakás, ¼ hold kert vagy mindezeknek kárpótlásul a helyi viszonyokhoz mérten megfelelő pénzérték, mely pénzérték ott, hol az osztály-tanitó részére egy szoba a szükséges butorral és a fütő anyaggal természetben megvan, — legkevesebb egyszázhusz korona legyen.[2]) —

---

[1]) A tanitói állomásokkal egybekötött javadalmakról 1893-ban jegyzőkönyvek készültek a v. és k. m. 29.751/1893. sz. rend. és 38.072/1893. sz. pótrend. alapján. (Circ. 1893. XII. 91. és XIX. 157.) Az 1907: XXVII. tc. kapcsán szükségessé vált javadalmi jegyzőkönyvek uj felvételéről, illetve a földjövedelem és terménybeli járandóságok esetleg szükseges ujraértékelésének bevezetéséről intézkedett az egyhm. hatóság 879/1908. sz. rendelettel. (Circ. 1908. IV. 36.) E javadalmi jegyzőkönyv tételeivel egyeznie kell a névre szóló dijlevélnek anélkül, hogy a tanitói javadalom javára a kántori javadalmak megcsonkittatnának.

[2]) Tekintettel az 1893: XXVI. tcikket hatályon kivül helyező 1907: XXVII. tcikkre s az u. a. évi 76000. sz. vkm. rendeletre, mely szerint több tanitóval biró iskoláknál a nőtlen tanitók és a tanitónők természetben való lakását, illetőleg lakásbérét a helyi iskolai hatóság a törvénynek idevonatkozó szabályaitól eltérőleg is rendezheti s a hiányzó kert kárpótlásaképp 20 K. fizetendő, a 120 K. kárpótlás uj állomások létesitésénél már nem kötelező. Régibb állomásoknál természetesen a javadalmi jegyzőkönyv irányadó. Inkább jogtörténeti szempontból vétetett fel a rendelet ezen része.

Miután a segédtanitói állások megszüntek, és helyettük mindenütt osztálytanitói állások szerveztettek, felkérem a n. t. esperes urakat, hogy oly helyeken hol a „Visita Canonica" értelmében a kántortanitók kötelesek a segédtanitókat fizetni és teljes ellátásban részesiteni, igyekezzenek az iskolaszék és kántortanitó között, oly egyezséget létesiteni, melynélfogva a kántortanitók a teljes ellátás kötelezettségét pénzértékben váltsák meg és adják ki az osztálytanitóknak, fenmaradván természetesen e mellett emezeknek ama kötelességük, hogy a kántori teendőkben a kántort kisegitsék. — Ha pedig ilyetén megegyezés bármelyik fél vonakodása miatt létesithető nem volna, ezennel hatóságilag havi harminc koronában állapitom meg a teljes ellátásnak váltságdiját. Remélhetőleg az igy rendezett osztálytanitói állásokra fog akadni okleveles pályázó.

Ezen intézkedésem folyó évi julius 31-ig mindazon helyeken, hol osztálytanitói állások vannak és a fizetések az idézett törvény 1-sö §-nak meg nem felelnek — foganatositandó, minek megtörténtéről a ker. n. t. esp. urak jelentéseit f. évi augusztus hó 5-ig elvárom, kijelentvén, hogy csak az igy szervezett osztálytanitói állásokra engedem meg a pályázatok kiirását, — csak az ily értelemben kiállitott dijleveleket fogom jóváhagyni, s csak ily javadalmazásu állásokra fogom az osztálytanitókat kinevezni, illetve állásukban megerősiteni.

Elismeréssel adózom egyházmegyém mindazon hitközségeinek, és iskolafentartóinak, hol az osztálytanitói fizetések a törvényszabta minimumot felülhaladják, — a tapasztalás azt mutatja, hogy az ily helyeken évek során alig fordul elő állásváltozás.

Ha igy biztositva lesz az osztálytanitóknak törvényes fizetése, nem lesz okuk egyszer elfoglalt állásukat évközben más állással felcserélni, és a gyakori osztálytanitó változásoknak is eleje vétetik — Egyébként is a hirdetendő pályázatokban mint feltétel kikötendő lesz ezentul, hogy iskolai év közben az állás mással fel nem cserélhető; s a megválasztott állását iskolai szorgalmi idő alatt egy helyen köteles kitölteni, azon egy esetet mégis kivéve, ha az osztálytanitó valamely anyaegyházhoz kántortanitónak választatnék meg.[1]) — Az osztálytanitóknak most körülirtam lekötöttsége a számukra kiállitandó dijlevelekbe kifejezetten bevezetendő, s a mikor az ilyen dijlevelet a megválasztott osztálytanitó aláirja, a kötelességet is magára vállalja.

9. Tanitói nyugdij.[2])

Egyházmegyei tanitói nyugdijalap.

a) (1877. évi 2309. sz. püsp. rend. Circ. 91.)

Az 1875. XXXII t.-c. (a tanitói nyugdijról) kapcsán a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a pécsegyházmegyei hatósághoz 1877. évben 3786. szám a. átirt oly értelemben, hogy a pécsi egyházmegyei kántortanitói nyugdijintézet

[1]) A dolog nehézségeinél fogva e szabály nem ment át kellőkép a gyakorlatba. Az állás el nem hagyhatása nincs mindig kitéve a pályázatokban, bármennyire óhajtandó volna. A dolog lényege: a gyakori osztálytanitó változások meggátlása, mindenesetre fentartandó, egyébként a tanitói fizetés ujabb rendezése óta kevesebb is az ok az állás-változtatásra.

[2]) A tanitók nyugdijazásáról szoló 1891: XLIII. tc.-et s a végrehajtása tárgyában kiadott v. és k. miniszteri 37.290/1892. sz. rendelet l. Circ. 1892, 92. és 107. l.

továbbra is létezhetik ugyan, de ennek tagjai kötelesek egyszersmind a törvényben meghatározott járulékokat az országos nyugdij és gyámpénztárba évenkint befizetni. Erre a pécsegyházmegyei hatóság 1877. április 8-án (Circ. 1877. 39. l.) 736. számu rendeletével felhivta a kerületi alespereseket, hogy kerületjük lelkészeit és az érdekelt kántortanitókat hivják egybe és vitassák meg, vajjon fenntartandó-e, mint e ministeri rendelet megengedi, továbbra is ezen egyházmegye kántortanitói nyugdijintézet s eddigi tagjai, jóllehet az országos nyugdijintézetbe is kötelesek fizetni, jövőre is kötelezik-e magukat ez intézet tagjai lenni; vagy pedig a ministeri felhivás értelmében e nyugdijintézetnek alaptőkéje átengedtessék-e az országos nyugdijalapba, hol tagjainak eddigi jogai, nyugdijaztatásukkor kellő figyelembe vétetnének s a tanácskozás eredményét jegyzőkönyv alakban beterjesszék.

Zsinkó István, Anker Hugó és Szeifricz István kanonokok és szentszéki megbizottak jelentik, hogy a pécsegyházmegyei kántortanitók legnagyobb része a megyei tanitó-nyugdijintézeti alapnak a magyar kormány által az országos tanitó-nyugdijintézet alapjába óhajtott beolvasztása ellen nyilatkozik; azon különbséggel mégis, hogy az egyházmegyei tanitók egyik része (egy-két kerület) a nyugdijintézet beszüntetését és liquidatiót, a másik sokkal jelentékenyebb része pedig az intézetet fentartatni kéri mindaddig, mig a jelen nyugdijasok és nyugdij-jogosultak élnek, ugy hogy az évi kamatok a nyugdijasok között felosztassanak, ezek kihaltával pedig az intézet tőkéje tanitói vagy iskolai segély-alapot képezzen.

Ez utóbbi nézetet — némi eltéréssel — pártolják nevezett szentszéki megbizottak is, amennyiben a nyugdijintézetet eredeti rendeltetéséhez képest továbbra is fentartani véleményezik, mégis a következő feltételek alatt:

1. hogy uj tagok fel ne vétessenek s az ujabb időben kilépett és tán ismét felvétetni kivánó tagok vissza ne fogadtassanak.

2. az intézet jelenlegi tagjai évi járulékaikat továbbra is fizessék. Az intézet ekként megmaradó tagjainak nyugdijai fedezhetők volnának az intézet összes tőkéinek kamatai s az évi járulékokból azon esetre is, ha a befizetések csak részben teljesittetnének; kihalván pedig idővel mindezen nyugdijintézeti tagok, az összes alap évi kamatjai eredeti rendeltetésükhöz hiven szegény, szorgalmas, elaggodt, de mindenesetre k a t h. t a n i t ó k segélyezésére, özvegyeik s árváik gyámolitására, iskolai vagy más hasonnemü célokra fordittassanak.

Mely vélemény egész terjedelmében elfogadtatván, erről a nmgu vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium, Anker Hugó kanonok mint az intézet igazgatója, végre pedig az egyházmegye lelkészei és érdekelt tanitói körlevél utján értesitendők.

b) (1908. évi 348. sz. püsp. intézv. Circ. II. 14.)

Szives tudomásvétel és az érdekeltek tájékoztatása céljából értesitem a t. egyázmegyei papságot, hogy miután az egyházmegyei alapitványi hivatal kezelésében levő „Egyházmegyei tanitói nyugdijalap" annyira felszaporodott, hogy az évi nyugdijak az 1850. évi május hó 20-án[2]) jóváhagyott alapszabályok III. 17. §-ában megállapitott

[1]) A nyugdijintézet első alapszabályai 1845-ben (625/1845) erősittettek meg.

mérvre emelhetők 1907. évi szeptember 15-ikén 3209. sz. a. kelt intézvényemben elrendeltem, hogy 1907. jan. 1-étől számitva az I. osztályu nyugdijasok 100, a II. osztályuak évi 70, a III. osztályuak pedig évi 40 K nyugdijat kapjanak.

III. Tankötelezettség.

1. A tankötelesek iskolai beiratása.

(1910. évi 1063. sz. püsp. rend. Circ. III. 18.)

Mult évi XVIII. sz. körlevelembn 4661/1909. sz. alatt intézkedtem az iskolai szorgalomidő és iskolai szünetek tárgyában. E rendeletem 2. pontja[1]) szerint: „a beiratás eredményéről az egyházmegyei főtanfelügyelő által kiadandó kimutatási lapon legkésőbb szept 30-ig az isk. igazgatók az esperesi hivatal utján jelentést tesznek.“ E jelentés foganatositása érdekében ugy intézkedtem, hogy a püspöki nyomdában megfelelő lapok nyomattak s azok már ugyanott darabonkint 3 fillérért kaphatók. Felhivom ennélfogva az összes érdekelt iskolaigazgatóságokat, hogy ezen lapokat idejében szerezzék be, nehogy a beiratkozások elérkezte alkalmával vonatkozó rendeletemnek eleget tenni képtelenek legyenek. A jelentéseket a beirást teljesitők valamennyien, ezenkivül a plébános mint iskolaigazgató s végül az esperes-ker. tanfelügyelő irják alá, miért is a beiratást követő napokon a jelentéseket kivétel nélkül az esperes-ker. tanfelügyelő urakhoz kell legkésőbb szept. 25-ig szabályszerüen kiállitva beküldeni. Az esperes urak valamennyit felülvizsgálják, amennyiben meg nem felelnének, azokat visszaküldik, vagy pedig megjegyzéseiket az egyházmegyei főtanfelügyelői hivatalhoz teendő jelentésükben megteszik, s hogy tényleg látták, ezt aláirásukkal igazolják. Az egyházmegyei főtanfelügyelői hivatalt odautasitom, hogy azon jelentéseket, amelyek nem az itt előirt módon kezeltetnek, megfelelő utasitással az illető iskolaigazgatóságoknak küldje vissza. Miután jelen rendeletem is azt célozza, hogy a tankötelezettségi törvény a lehetséges pontossággal végrehajtassék, ez okból óhajtom és elvárom, hogy az összes érdekeltek megfelelő hozzáértéssel és ügybuzgalommal fognak rendelkezéseimnek eleget tenni.[2])

Végül ki kell emelnem, hogy az előző évek iskolai jelentései arról tanuskodnak, miszerint az osztályok szétosztása miatt sokszor törvényt sértő összetorlódások történnek, ugy hogy pl. a négy első osztályban össze van zsufolva egy tanteremben 90—100 növendék, mig az V. és VI. osztályba 50—60 növendék van egy tanteremben elhelyezve. E beosztás anélkül, hogy az összes növendékek száma

[1]) L. alább az 574. l.

[2]) Az 1911. évi Rendszabályok 145 §. h) pontjának és 188. §-ának azon intézkedése, hogy az iskola-igazgató tartozik szept. 15-ig a beiratkozott tanulók számát és az iskola befogadó képességét a kir. tanfelügyelőnek bejelenteni, azonkivül a beiratkozott tanulók névjegyzékét utcák és házszámok szerint rendezve a községi előljáróságnak az utolsó beiratási naptól számitott egy héten belül átadni, nem érinti a fenti rendeletet. (L. a 374/1912. sz. püsp. rendeletet az 506. lapon, s a 45254/1895. sz. vkm. rend. az 556. lapon.)

a törvényes maximális létszámot felülmulná, a hibás beosztás miatt iskolai hiányt idéz elő s a politikai hatóságoknak ad beavatkozásra alkalmat, miért is előre jelzem, hogy a beiratásokról szóló kimutatásokból ugy is ki fog derülni, ha vajjon helyesen vannak-e a növendékek szétosztva, vagy helytelenül s az igy kideritett esetleges hibák hatóságilag fognak helyrehozatni, minélfogva legcélszerübben ugy járnak el a tantestületek és iskolaszékek, ha már előre olyan felosztást állapitnak meg, amely törvénybe nem ütközik. Az egyházmegyei főtanfelügyelői hivatalt pedig odautasitom, hogy amennyiben a kimutatásokból a törvénynek meg nem felelő felosztásokat észlelne, azoknak helyrehozatala iránt a szükséges intézkedéseket még október hó folyamán sürgősen teljesitse.

2. Iskolába járás. Eljárás az iskolamulasztások körül. Szorgalmi idő. Tankönyvek beszerzése.

(1896. évi 1193. sz. püsp. rend. Circ.XI. 91.)

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 1895. évi45254. sz. a. kelt rendeletének egyes pontjai szoros miheztartás végett a következőkben közöltetnek a plébános urakkal, mint iskolaszéki elnökkökkel:

A községi birák kötelességévé tétetik, miszerint a tanév kezdetét megelőzőleg egy héttel adják tudtára a szülőknek gyermekeik iskolába küldésének napját, vagyis a szorgalmi idő kezdetét; egyszersmind ekkor a községben hirdessék ki, hogy az 1868. évi 38. tc. 1—6 §§-ai értelmében minden szülő, gyám és gazda a gondozása alatt levő gyermekeket a 6-ik életévük betöltésétől a 12-ig a mindennapi, életök 13-ik évétől a 15-ik év betöltéséig pedig az ismétlő iskolába feljáratni és ott tanittatni tartozik. Itt megjegyeztetik, miszerint a vallás- és közoktaásügyi m. kir. miniszer 1878. évi 7280. sz. a. kelt rendelete szerint, mindazon tankötelesek, kik a tanév folyama alatt töltik be a 12-ik életévüket, a tanév végéig kötelesek a mindennapi iskolába járni; azon tankötelesek pedig, kik a tanévfolyama alatt 15-ik életévöket elérik, a téli hónapokon át még mindig tartoznak az ismétlő iskolát látogatni. Köteles a községi elöljáróság arra is felügyelni, hogy az 1884: XVII. t.-c. 60. §-a értelmében a községbeli iparosok oly gyermekeket, kik életök 12-ik évét még be nem töltötték, tanonczokul föl ne vegyenek; köteles továbbá a községi elöljáróság teljes szigorral meggátolni, hogy a 12-ik életévet még be nem töltött tankötelesek akár a szülők, akár az érdekeltség által a szorgalomidő alatt pásztorokul ne alkalmazassanak.

Ellenben az 1868. évi 38. t.-c. 3. §. szerint a „ragályos bajban, vagy elmebetegségben szenvedők, avagy tanithatatlan tompa elméjüek az iskolaszék által kizárandók a nyilvános népiskolából"; ugyanazon törvény 2. §-a szerint „a testileg vagy szellemileg gyenge gyermekeket a tiszti orvos bizonyitványára az iskaloszék rövidebb

vagy hosszabb időre felmentheti az iskolába járás kötelezettsége alól."

Szeptember hó 15-ig kötelesek az iskolaszékek a mindennapi és ismétlő iskolába tényleg beiratkozott és feljáró tankötelesek névjegyzékét a közokt. miniszterium által kiadott B. mintáju nyomtatványon (kapható a m. kir. egyetemi nyomdában Budapesten, vagy bármely könyvkereskedésben) kiállitva a községi elöljáróságnak átadni, s egyuttal bejelenteni, mely tankötelesek nem járnak iskolába. Ez utóbbiak szülőit, gyámjait a községi biró haladéktalanul figyelmeztesse gyermekük pontos iskolába járatására, s ha ennek sikere nem volna, azon szülők ellenében a népokt. törvény 4. §-ban megszabott fokozatos pénzbirság alkalmazandó.

A községi és körjegyzők az iskolába tényleg beiratkozott és feljáró mindennapi és ismétlő tankötelesek hiteles névjegyzékét októbe hó 1-ig a kir. tanfelügyelőhöz beterjeszteni kötelesek.

Szeptember hó 15-től az iskolai mulasztási naplót nap-nap után pontosan és felelősség mellett vezessék, feltüntetvén abban ugy az igazolt, mint az igazolatlan mulasztási félnapokat. Iskolamulasztásra engedélyt adni, vagy engedély nem kérése esetén a mulasztást kimenteni a következő esetek bizonyitásával lehet:[1])

1. ha a tanuló oly betegségbe esik, mely miatt kénytelen az iskolából elmaradni ;

2. ha szülője vagy családjának valamelyik tagja annyira beteg, hogy a miatt a tanulónak erkölcsi kötelessége otthon maradni;

3. a család körében történt halál, vagy hasonló családi csapás esetén;

4. a háznál előforduló nagyobb családi ünnepélyek (pl. házasodás) alkalmával;

5. télen a teljes és beigazolt ruhátlanság esetén.

Iskolamulasztást igazolni első sorban a tanitónál, másodsorban az iskolaszéknél lehet

A tanitó a vezetése alatt álló iskolából az igazolatlan mulasztások névjegyzékét a szabályszerü C mintáju nyomtatványon október hó 1-től kezdve minden hó 1-én és 15-én az iskolaszék elnökének átszolgáltatja, vagy ha igazolatlan mulasztás a félhónap alatt nem fordult elő, ezen körülményt ugyancsak a C. kimutatáson felemliti; az iskolaszék elnöke a kimutatást aláirásával ellátva átvételi elismervény mellett a község birájának haladéktalanul átadja.

A községi biró elengedhetetlen kötelessége az első izben kimutatott iskola mulasztó szülőjét az 1868. évi 38. t.-c. 4. §-a alapján irásban meginteni, a másodizben kimutatott gyermek szülőjét 50 krig, harmadizben 1 frtig, negyedizben 2 frtig, ötödizben 4 frtig a kimutatás kézhezvételétől számitott 8 nap alatt megbirságolni, s a birságpénzt az iskolaszék elnökének nyugta mellett átadni. Azon szüléket vagy gyámokat, kik a legnagyobb birság után sem járatják gyermekeiket iskolába, haladéktalanul feljelenti a biró a tanfelügyelőnek,

[1]) L. az 1911. évi Rendszabályok 181. §-át.

hogy az a törvény 4. §-a értelmében az iskolamulasztó gyermek mellé gyámot rendeltessen.

Azon szülő, kin az iskolai birságpénz vagyontalanság miatt a megkisérlett végrehajtás után sem hajtható be, az iskolaépületben vagy annak környékén, vagy végre a faiskola területén közmunkára kényszeritendő, mely esetben egy napi ily munka 50 kr. iskolai mulasztási birság lerovásának felel meg. Az iskolai mulasztások birságolása ellenében csak birtokon kivül engedtetik felfolyamodás és pedig első fokban a közigazgatási bizottsághoz.

A községi és körjegyzők ugy az iskolaszékek által kiadott C. mulasztási kimutatásokat, mint a birságpénzek átvételéről, esetleg a közmunka ledolgozásáról szóló iskolaszéki elnöki nyugtát, illetőleg igazolványt október hótól kezdve a tanév végéig, minden elmult hóról a következő hó 15-ig a kir. tanfelügyelőhöz felelősség mellett beterjeszteni tartoznak. A tanfelügyelő a községi elöljárók jelentéseiről, általában az iskolamulasztások s azok megtorlása felől mellékelt minta szerint hivatalában nyilvántartást vezet.

Az iskolai birságpénzek elsősorban a szegény tanulók könyveinek beszerzésére, azután az iskolai könyvtár gyarapitására forditandók. Ezen birságpénzek felhasználását az iskolaszékek a tanév végén hiteles alakban kimutatják, s ezen kimutatás egy példányát a kir. tanfelügyelőhöz beterjesztik.

A községek kötelesek az iskolai rendtartáshoz szükséges nyomtatványokat (A, B, C minta) a tanév elején beszerezni, s azokkal az iskolát elegendő mennyiségben ellátni.

Ha a községi biró az iskolamulasztások megbirságolását, vagy a jegyző a kimutatások beterjesztését elmulasztja vagy elhanyagolja, a kir. tanfelügyelő erről a járási főszolgabirót értesiti, ki a kir. tanfelügyelő megkeresésére köteles az illető községi elöljáró ellen az 1886. évi XXII. t.-c. értelmében megtorló intézkedést tenni és erről a kir. tanfügyelőt értesiteni.[1])

Tekintettel az 1876. évi XXVIII. t.-c. 13. §-a 2-ik pontjában foglalt rendelkezésre, a tankötelezettség érvényesitése érdekében megállapitott ezen szabályzatot a felekezeti iskolaszékek és tanitók is kötelesek pontosan betartani.

Tekintettel az 1868. évi 38. t.-c. 54. §-ában foglalt rendelkezésre, mely szerint az elemi népiskolai szorgalomidő faluhelyen éven át legalább nyolc, városban legalább kilenc hónapban állapittatik meg, az iskolázás minél sikeresebb ellenőrizhetése céljából a közigazgatási bizottság ezennel elrendeli, miszerint a vármegye területén létező valamennyi népiskolában a mindennapi és ismétlő tanköteles beiratása szeptember 1-től legkésőbb ugyanazon hó 15-ig teljesen befejeztessék, s ezen napon a szorgalomidő, vagyis a tanitás mindenütt kezdetét vegye; a szorgalomidőt legalább nyolc, illetve kilenc hónapig, tehát faluhelyen május 15-ig, városhelyen junius 15-ig mulhatatlanul ki kell tartani. Szabadságukban áll az iskolaszé-

[1]) L. az 1911. évi Rendszabályok 87. §-át.

keknek minden községben teljes 10 hónapi szorgalomidőt megállapitani, de a városokban mindenesetre tiz hónapra terjedjen az iskolázás. A szorgalomidő alatt a 6—12 éves (mindennapi) tankötelesek, a vasár- és ünepnapokat kivéve nap-nap mellett kötelesek iskolába járni; azonban a rendkivüli szorgos munkaidőben az iskolaszék a 10 évnél idősebb tanköteleseket rövidebb időre a mindennapi iskola látogatásától felmentheti s kötelezi, hogy ezen idő alatt csak vasárnapi iskolába járjanak. Erről a királyi tanfelügyelő minden esetben értesitendő. A népoktatási törvény 52. §-a az ismétlő iskolában hetenkint télen 5, nyáron 2 órai tanitást rendel, melyen 13—15 éves tankötelesek megjelenni kötelesek. A nyári vagyis heti 2 órai tanitás szeptember, október, továbbá április és május, esetleg junius hónapokra; a téli vagyis heti 5 órai tanitás november 1-től március végeig terjedő időre állapittatik meg. A nyári 2 órai tanitás vasárnap alkalmas órákban, a téli 5 órai tanitás az iskolaszék által meghatározandó napokon, lehetőleg iskola-szünnapokon és nappali órákban tartandó. Az iskolaszék e részbeni határozata a kir. tanfelügyelőnek szintén bejelentendő.

A szorgalom-időszak a vármegye összes népiskoláira ekként megállapittatván, annak szigoru betartása, a községi elöljáróságnak, a községi iskolaszékeknek, de az 1876. évi 28. t.-c. 13. §-a 2-ik pontja alapján a hitközségi iskolaszékeknek is ezentul kötelességükké tétetik oly kijelentéssel, hogy a nyolc, illetve kilenc hónapi legkevesebb szorgalomidő be nem tartásáért első sorban a községi elöljáróság tétetik felelőssé, s e részbeni hanyagsága avagy mulasztása a törvény teljes szigorával fog sujtatni.

Oly végből, hogy az iskolai növendékek a legszükségesebb tankönyvekkel és iróeszközökkel mindjárt a tanév elején mindannyian elláttassanak, felhivatnak az iskolaszékek, hogy a legszükségesebb tankönyvek és iróeszközök jegyzékét szeptember hó első hetében a községi elöljáróságnak oly felhivással szolgáltassák át, hogy ez az 1868. évi 38. t.-c. 32. §-ban megszabott kötelességéhez képest ezen könyveket és iróeszközöket előre beszerezze, a tanulók között a tanitók által számadás mellett kiosztassa. Ezen szerek vételárát a községi elöljáróság az illető szüléktől köteles rögtön behajtani. A szegény gyermekek ugyanazon törvény 31. §-a alapján könyveket ingyen kapnak az iskolától, s ezek könyveinek ára az iskolamulasztások birságolásából fedezendő. Ha valamely község elöljrósága e részbeli törvényes kötelességét teljesiteni vonakodnék, erről az iskolaszék a könyvjegyzék bemutatása mellett a kir. tanfelügyelőhöz azonnal jelentést tegyen.

Ezen határozat a kir. tanfelügyelőnek, a járási főszolgabiráknak, az állami iskolai godnokságoknak, a hitközségi elöljáróságoknak, a községi iskolaszékeknek, a lelkészeknek, mint a hitközségi iskolaszékek elnökeinek, tudomás és miheztartás céljából kiadandó.

Egyben felhivom és utasitom a plébános urakat, mint iskolaszéki elnököket, hogy a most közölt miniszteri rendelet mellet az illetékes megyei közigazg. bizottságok által a fontosabb iskoláztatás ér-

dekében hozott és más uton tudomásukra jutott külön határozatokat is szem előtt tartsák.

3. Az első osztályban alkalmazandó tanerő. Gazd. ismétlő iskola. Tanterv kidolgozása.

(1902. évi 972. sz. püsp. rend. Circ. II. 14.)

Jelen körlevelem mellékleteként küldöm szoros betatrtás végett különösen *az iskola igazgató plébánosok részére az egyhm. tanfelügyelőségnek rendeletét* a) az első osztályban alkalmazandó tanerők-, b) a gazdasági ismétlő iskolák létesitése- c) havi tanmenet tervszerü kidolgozása tárgyában.

417/1902. isk. Kath. iskoláink fejlődése- és versenyképességének alapfeltételeit képezik a tanitó szakképzettsége, mellyel karöltve jár a hivatalbeli buzgóság és lelkiismeretesség, továbbá a tervszerü eljárás a tanitás terén ugy, hogy a népiskolai tantárgyak mindegyikéből előre megállapitott és az illetékes hatósági közegek, a kerületi tanfelügyelők által jóváhagyott terv szerint havi tanmenet készittetik és az pontosan be is tartatik. Nincs abban kétség, hogy ezen, talán egyesek előtt csekélynek vagy feleslegesnek látszó tényezők, roppant horderővel birnak a népiskola kül- és belfejlődésének elérésében, mert pl. a szakképzettség hiánya egymagában is kiszámithatatlan bajoknak lehet kutforrása; a többek között szabadjon utalnom azon körülményre, hogy népiskoláinkban több helyütt különösen ott, hol több tanitó van, az első osztály vezetését talán épen kényelmi szempontból fiatal és legtöbb esetben a tanitó- vagy tanitónő-képzőből pár hónappal előbb kikerült, tehát tapasztalatokban még szegény tanerőkre bizzák, — minek mulhatlan következménye, ha feltéve, de meg nem engedve — az iletőben az önképzés iránti előszeretet, a hivatalbeli buzgóság és lelkiismeretesség is hiányzanak, vagy erre a káros befolyások és rossz példa által vezéreltetik a tanitó, — hogy az első osztálynak növendékei nem részesülnek olyan vezetésben, miszerint a 2-ik osztályba a siker biztos kilátásával fevehetők legyenek, s azért az első osztályban visszamarasztaltatnak. Szomoru, de tények bizonyitják, hogy több iskola első osztályában ennek folytán nemcsak 7, de 8, 9, sőt 10 éves gyermekeket is találhatni, kik 2—3 évig is járván az első osztályba, korban annyira előrehaladnak, hogy ezzel a mindennapi iskolába járás kötelezettsége rájuk nézve megszünik és sohasem végezhetik el az elemi népiskola V. és VI. osztályát; mi által megfosztatnak attól a jótéteménytől, hogy a gyakorlati életben sokszor annyira szükséges ismeretekben nem részesülnek, sőt ennek következményeként az V. és VI. osztály néptelenné válik. Pedig eltekintve attól, hogy a népiskolai V. és VI. osztályok az 1868. XXXVIII. t-c. intézkedései szerint is a nép gyermekeinek annyira szükséges ismeretek közlésére hivatvák, a közoktatási magas Miniszterium 1899. évi 28.352 szám alatti rendelete értelmében az elemi népiskolák V. és VI. évfolyama és az ismétlő

iskola mindenütt életbe léptetendő.[1]) Ha a tanitóban van a hiba, ezért az idézett rendeletnél fogva fegyelmi eljárás alá is vonható. Nagyon világos, hogy az ilyen szaggatott és ne mondjam hézagos tanitás lehetetlenné teszi az ismétlő iskola sikereit, és elidegeniti a közönséget az ismétlő iskola gyakorlati és korszerü eszméjétől ugy annyira, hogy ilyetén iskolák egyes helyeken vagy nem is léteznek, vagy ha léteznek, hát a tulajdonképeni célnak meg nem felelnek. Pedig a közoktatásügyi magas Miniszteriumnak 1897. évi 5640. számu intézkedése is azt célozta, hogy a mindennapi iskolák mellett az ismétlő iskolák is fejlődjenek, gyarapodjanak és a földmivelésre utalt magyar népünk gyermekeinek alkalom adassék az ismétlő iskolákban, annyira életbe vágó tudnivalók elsajátitására. Azért a gazdasági ismétlő iskolába való járásra kötelezendők az ismétlő tanköteles korban levő iparos- és kereskedő tanoncok, és oly helyeken, a hol kereskedő- vagy iparos-tanonciskola nincs, és az eddigi általános ismétlő iskola helyett, gazdasági ismétlő iskola szerveztetett. Mit szóljak az iskolai vizsgálatokról, melyek némely helyen jelentőségükből kivetkőztetnek azáltal, hogy a tanévet záró vizsgálatokat a törvény szerint kitüzött szorgalmi idő lejárta előtt tartják meg, és ezután legalább a nagyobb gyermekek többé az iskolában nem találhatók?! A szorgalmi idő amugyis, sokszor előre nem látott okokból megrövidül, ha most még a vizsgálatok is korábban tartatnak meg mintsem szabadna, s ezzel ujból megkurtitjuk az iskolai évet, kevés, nagyon kevés kilátást nyujthatunk a törvényben előirt ismeretek kimeritő tárgyalására. A lelkes tanitó az ilyetén eljárással sohasem barátkozhatik meg, neki a szorgalmi idő soha sem hosszu, — ő a vizsgálatokra, mint tevékenységének fokmérőjére sulyt helyez és elkövet mindent, hogy az iskolás gyermekek, még a nagyobbak is, a szorgalmi idő alatt az iskolát pontosan látogassák, az évzáró vizsgálat pedig a maga idejében tartassék meg.

Minden iskola annyit ér, amennyire használni képes. Ehhez eszközök szükségesek, melyek csaknem teljes számban rendelkezésünkre állanak, csak élni kell velük. Egyetlenegy tanitó elől sincsenek elzárva az önképzés és az öntökélyesedés ösvényei. A legutolsó faluban müködő tanitó épen ugy élhet ezen eszközökkel, mint az, aki városban tölti be fontos hivatalát. Ez is, amaz is csak akkor használ igazán a közjónak, ha hivatásos, buzgó és lelkiismeretes tanitó, ha ennek következtében különösen a kicsinyeknél az alsóbb osztályokban gondot fordit azok alapos képzésére, és ezzel lehetővé tévén a felsőbb osztályba való léphetést, elejét iparkodik venni ama visszás és türhetetlen helyzetnek, hogy osztálytorlódás, illetve tulzsufoltság keletkezzék az első osztályban és 4 év alatt ebből kifolyólag az V. VI. osztály egészen vagy részben néptelenné váljék; egyébként ezen fontos körülményre valamint a tantárgyaknak mód-

[1]) L. Circ. 1899. VII. 88. Ugyanezen min. rend. kapcsán 1926/1899. sz. a. az egyhm. hatóság elrendelte, hogy az 5. és 6. osztály és az ismétlő iskola, a hol hiányzik, felállittassék.

szeresen kidolgozott tervek- és menetek szerinti kezelésére, ugyszintén a gazdasági ismétlő iskoláknak ott, ahol még nincsenek és törvény szerint lenniök kell, mielőbbi beállitásra nézve a *nt. kerületi tanfelügyelő urak és t. iskolaszékek becses érdeklődése és közremüködése elkerülhetetlenül szükségesnek mutatkozik;* kiknek ezután gondjuk leszen arra is, hogy az évzáró vizsgálatok a mindennapi és ismétlő-iskolákban a törvényszabta idő előtt megtarthatók ne lehessenek; *szokásos jelentéseikben pedig a fentebbiek iránt az egyh. hatóságot körülményesen tájékozni el nem mulasztják.* Ily kedvező viszonyok beálltával önmaguktól megszünnek mindazon szabálytalanságok és hiányok, melyeket a Tolnavármegyei kir. tanfelügyelő ur orvoslás céljából az egyházmegyei hatóság elé terjesztett f. évi 560 ügyszám alatt keltezett hivatalos levelében.

A jelzett hiányoknak a mondottak szerinti fokozatos és egyszersmind gyökeres orvoslásával emelkedhetik csak kath. népiskoláink szinvonala és versenyképessége, melyek kapcsán mig a hitvallásos iskolák ellenségei kevesbedni fognak, addig szentegyházunk féltékenyen őrzött kincse, — az iskola, és édes hazánk szellemi és anyagi jóléte, örvendetes gyarapodásnak induland! Ezért érdeklődni, ezért fáradozni is, egyike a leghálásabb és legszentebb kulturalis céloknak!

4. Tanterv és órarend. A mindennapi és ismétlőiskola tanfolyamai. Ker. ifjusági egyesületek.

(1902. évi 3157. sz. püsp. rend. Circ. XII. 149.)

A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszterium f. é. 38.966 sz. a. a joghatósága alá tartozó községi és állami elemi népiskolákban a hat évfolyamu népoktatás biztositása tárgyában körrendeletet[1]) bocsájtott ki, s ezt az egyházmegyei hatóságnak is megküldötte, hogy az egyházmegye területén a kivánatosnak mutatkozó intézkedések megtehetők legyenek, s karöltve a magas kormánnyal a hat évfolyamu mindennapi, és a három évfolyamu ismétlő elemi népoktatás fejlesztése végett ugy az 1899-iki április 21-én 28.352 sz. alatt kelt miniszteri körrendeletben,[2]) mint az 1876. évi VI. t.-c. 30. §-ában foglaltakhoz képest az egyházmegye népiskoláiban az 1868. XXXVIII. t.-c. 11. §-ában megszabott kötelezett tantárgyak, valamint az 1879. évi XVIII. t.-cikkben elrendelt magyar nyelvoktatás is, hat évfolyamra felosztva tanittassanak, s a mennyiben szükségesnek látszik, az egyházmegye minden népiskolájában a hároméves ismétlő tanfolyam lehetőleg gazdasági irányban és mielőbb szerveztessék.

A hivatkozott körrendeletek alapján egyhm. tanfelügyelőmnek már a folyó év elején az egyházmegye kerületi tanfelügyelői-, iskolaszéki elnökei-, valamint iskolaszékeihez és tanitóihoz intézett felhivá-

[1]) L. Circ. 1902. XIII. 162.
[2]) L. Circ. 1899. VII. 88.

sának[1]) sikere különösen a magyar nyelv tanitását illetőleg egyházmegyém idegen ajku népiskoláiban kielégit ugyan, mégis a hozzám beérkezett jelentések és tantervekből arról győződtem meg, hogy az egyházmegye több iskolájában az V. és VI. osztály nincs beállitva, s hol az egyik, hol a másik, sőt mind a kettő, vagy ennél több osztály is hiányzik. Az elemi mindennapi és az ismétlő tanfolyamok viszonyos kapcsolata és összefüggése, roppant kihatással van a népiskolának céljára, miért is ismételten figyelmükbe ajánlom az illetékes hatósági közegeknek, különösen a kerületi tanfelügyelő uraknak, hogy elemi népiskoláink mindegyikében a népiskolai kötelezett tantárgyak hat évfolyamra felosztva tanittassanak. A biztosság és fokozatos fejlesztés céljából elrendelem, hogy mindazon iskolákban, melyeknél a két felső osztály nincs még szervezve, ez isk. évben az V., a jövő 1903/4. iskolai évben pedig a VI. osztály is mulhatatlanul beállitassék, hogy igy az egyházmegye népiskolái a törvény kivánalmát nemcsak kielégitsék, hanem főpásztori jogos várakozásomnak mindenben megfeleljenek. Magától értetődik, hogy az a szerves összefüggés, mely az elemi mindennapi népiskolákat az ismétlő iskolákhoz kapcsolja, főleg abban alakuljon ki, hogy a gyakorlati élet, különösen földmivelő népünk érdekeit tartva szem előtt, ismétlő iskoláink gazdasági irányban vezettessenek, s ott, a hol ilyeneknek beállitása a törvény értelmében elő van irva, de még nem történt volna meg, mielőbb megtörténjék, hat évfolyamu elemi népiskoláinkhoz szeryesen kapcsoltatván a három évfolyamu gazdasági ismétlő iskola. Ennek kapcsán felkérem a nagyontisztelendő kerületi tanfelügyelő urakat, hogy kerületük iskoláit személyesen meglátogassák és az egyes iskolák beállitott, vagy beállitandó osztályainak számáról, valamint a gazdasági iskolák szervezéséről,[2]), sulyt fektetvén arra, hogy az ismétlő iskolák vezetői a *helyi tantervet* elkészitsék, és tekintettel legyenek a csoportositásoknál az egyes gazdasági ágakra, a végzendő tananyagot pedig ugy állapitsák meg, a mint azt az illető község viszonyai követelik, — hivatalomhoz kimeritő jelentést tegyenek. Igy fog érvényesülni a szerves egységbe olvadt elemi népiskolák amaz ideális célja, hogy magyar népünknek nemcsak szellemi, de anyagi jóléte is előmozditassék.

De ezen idealis cél csak ugy érhető el igazán, ha a népiskola kellő gondozásban részesül, és minden törvényes eszköz felhasználásával azon leszünk, hogy a gyermekek azt szorgalmasan látogassák, a szülők érdeklődését felébresszük, és ők is belássák az iskolalátogatás szükségeségét, minélfogva elnéptelenedett iskoláink, főleg

[1]) L. az előző számot.

[2]) A gazdasági ismétlő iskola uj szervezéséről és tantervéről szóló min. rendeleteket l. Circ. 1902, XIII. 164. — A Kath. Gazdasági Iskolák részére a Kath. Tanügyi Tanács által kiadott tanitástervnek egy-két példányban való beszerzését előirta az egyhm. hatóság 2320/1903. sz. rendelete. (Circ. 1903, IX. 96.) — Az általános és gazdasági ismétlő iskola tantervéhez utasitást és mintatantervet a pécsegyházmegyei főtanfelügyelőség 2200/1910. sz. rendeletével adott ki. — Az általános és gazdasági ismétlő isk. közigazgatásának szabályait l. a legujabb Rendszabályokban 209. s kk. §-ok.

pedig a felsőbb osztályok ismét benépesüljenek, és ezzel egyházmegyém több iskolájában sajnosan tapasztalható ilyetén hiányokon alaposan segitve legyen. Hogy e hiányok nálunk is észlelhetők, annak egyik főoka abban rejlik, mert az iskolakötelezettséget szorgalmazó törvény lanyhán hajtatik végre, mert a tantervben előirt tananyag rendszertelenül vagy csak ugy dolgoztatik fel, hogy az alsóbb osztályokban, különösen pedig az elsőben a gyermekek nem részesülnek olyan oktatásban, mely alapjául szolgálhatna a további haladásnak, sőt mint statisztikai adatok bizonyitják, az olyan gyermekek száma, kik a hatodik életévet már régen tulhaladták, az emlitett hiányok következtében még mindig az első osztályban vanak, miáltal természetesen a mindennapi iskolábajárás kötelezettsége rájuk nézve megszünvén, soha sem kerülnek fel a felsőbb, legkivált pedig az V. és VI. osztályokba. Nem kevesebb hátránnyal van a mindennapi iskoláztatásra és e szerint népiskoláink felsőbb osztályainak elnéptelenedésére az 1868. XXXVIII. t.-c. 53. §-ának tulhajtott értelmezése, a mennyiben a népiskolai hatóságok az ebben nyujtott kedvezményeket tulzott mértékben igénybe venni engedik és kiterjesztik a szorgalmi idő oly jelentékeny részére, hogy teljes lehetetlenség a két vagy három hónapra összezsugorodott szorgalmi idő alatt az alsóbb osztályokban annyit és oly alaposan végezni, a mennyi a felsőbb osztályokban a további haladást biztositathatná. Azt nem is emlitem, hogy ezen kedvezmények főleg a felsőbb osztályokba járó növendékekre vonatkozván, ezen viszaélések mind az általános hátramaradásnak, mind az V. és VI. osztályok elnéptelenedésének egyik veszedelmes okozóiul tekintendők

Mindezen hiányok, ne mondjam visszaélések, ellensulyozása okából elrendelem, hogy

a) Az illetékes iskolai hatóságok szigoruan ellenőrizzék a gyermekek iskolába járását, és az igazolatlan mulasztások megtorlása iránti törvényes intézkedéseket megtenni lelkiismeretbeli kötelességüknek ismerjék.

b) A tervszerü eljárás a siker biztositásának feltétele lévén, egyhm. tanfelügyelőm már mult alkalommal elrendelte, hogy a népiskolai tárgyak mindegyikéből előre megállapitott, és az illetékes hatósági közegek által jóváhagyott terv szerint havi tanmenet készittessék, mit, hogy félre ne értessem, most azzal egészitek ki, hogy a hónapról-hónapra való részletes tanterv készitését csak ideiglenesen az első évben, mintegy bevezetésül óhajtottam életbe léptetni, hogy igy a második évben már kész s csak a szorgalmi idő keretébe beilleszthető anyag álljon egyházmegyém tanitóinak rendelkezésére, egy állandó természetü részletes tanterv készitéséhez. Midőn ezeket egyházmegyém tanitóságának figyelmébe ajánlanám és a részletes tantervek elkészitését a fentebbi értelemben szivökre kötném, egyben felhivom őket, hogy a tantervvel szoros összefüggésben levő és tőle ugyszólván elválaszthatlan órarendről is gondoskodjanak, melynek szabályszerüsége és kifogástalan volta befolyásolja a tanitónak működését, és nagyban elősegiti az iskolában elérendő sikereit. E végből minden év julius havának első felében a jelzett szempontok szoros betartásának kötelezettsége mellett a következő iskolai évre készült tanterveket

és órarendeket hivatalomhoz bekivánom, és kérem a kerületi tanfelügyelő urakat, hogy e tekintetben is kezemre járni sziveskedjenek, hogy az általuk beterjesztett tantervek- és órarendekre nézve észrevételeimet megtehessem; vagy pedig az esetleges hiányok pótlása céljából azokat még idejekorán, még az iskolai év megkezdése előtt egyhm. tanfelügyelőségem utján nekik vissza szolgáltathassam azon biztos reményben, hogy az imigyen jóváhagyott tantervek és órarendek szigoru betartását e fontos ügy iránti lelkesedésük egész melegével sürgetni és pontosan ellenőrizni fogják.[1])

c) Az 1868. XXXVIII. t.-cikk 53. §-ának félremagyarázásából keletkezett abbeli törvénytelen állapotok ellensulyozása és sikeres megszüntetése végett, hogy t. i. a felnőtt mindennapi iskolás gyermekek rendesen nem látogatták az iskolát, vagy mi szintén előfordult, hogy a felsőbb osztályok ennek következtében egészen elnéptelenedtek: mi sem ajánlatosabb, mint az idéztem törvényben foglalt intézkedések olyatén foganatositása, hogy a rendelkezésünkre álló szorgalmi időnek téli szakában a tanitás sulyának intensivebb érvényesitése főleg a 10 éven felüli, tehát az V. és VI. osztályok tanulóival szemben alkalmaztassék; mig ugyanaz a nyári szakban a 10 éven aluli gyermekekre, tehát az alsóbb osztályok növendékeire irányoztassék. Miután az V. és VI. osztályu tanulók a törvény idézett szakaszában biztositott kedvezmény kihasználása mellett is a törvény 54. §-ában foglaltakkal megegyezőleg legalább nyolc, illetőleg hat hónapi szakadatlan iskolába járásra köteleztetnek, ezeknek intensiv oktatása és az iskolába való berendelése oly időben történjék, midőn a mezei munkák szünetelnek, és az iskolábajárás elé akadályok már nem gördülnek, tehát legcélszerübben minden év október havának 15-étől egészen április hó 15-ikéig terjedő időszakban, mely idő alatt a tanitás intensivebb mértékben a 10 éven felüli mindennapos iskolásokra irányul, de e mellett a 10 éven aluli mindennapi iskolások tanitása sem hanyagoltatik el, mert haladnak ezek is, de lasabban azért, hogy a felnőttekre, kik már a tavasz kinyiltával elhagyják az iskolát, több

---

[1]) A tanterv és órarend elkészitésére és beküldésére vonatkozó mindezen rendelkezés már hatályon kivül van. A mai érvényes jogot a köv. szám tartalmazza. Mindamellett felvettem e rendeletet, mert ezen érvénytelen b) pontja mellett van több ma is érvényes intézkedése, továbbá mert épen ezen b) pont volt megnyitója ama nagyszabású tanterv-akciónak, melyet az egyházmegyei főtanfelügyelőség később végrehajtott A tanterv-kérdéssel foglalkoztak már az egyhm. tanfelügyelőség 740/1903. és 2190/1903. sz. körrendeletei (a fent közölt (560. l.) 972/1902. sz. rendeleten kivül.) 1904-ben a nm. püspöki kar a kath. iskolák számára uj tantervet fogadott el. Egyházmegyénkben az 1905/6. tanévtől kezdődőleg fokozatosan, 6 egymásután következő tanévben vezették be az iskolákba. Az egyhm. főtanfelügyelőség minden évben terjedelmes körlevélben kiadta a tantervet, hozzá Utasitást és a tanterv alapján készitett mintatantervet s elrendelte, hogy ezek szemmeltartásával minden tanitó részletes tantervet dolgozzon ki s terjessze be felülbirálás végett. E körlevelek (1800/1905., 1300/1906., 2100/1907., 2300/1908., 1400/1909. és 220/1910.) közlésétől el kellett tekintenem több okból. Egyebek mellett azért is, mert minden iskola úgy is köteles a hivatalosan megküldött példányt megőrizni. Hogy a jövőben hogyan és mikor kell a tantervet elkésziteni és beterjeszteni, (a mintatanterv lemásolása semmikép sem elegendő), arról az egész tanterv-akciót lezáró 3014/1911. sz. püsp. rendelet (l. a köv. pontot) intézkedik.

idő fordittathassék s a szükséges tudnivalókat megtanulhassák; a kisebbek ellenben, kikre a törvény 53. §-ának kedvezménye nem vonatkozik, tovább járnak iskolába, s a tanitó a rendelkezésére álló többi időt immár ezekre köteles forditani, s tevékenységének sulyát a törvényben körvonalazott igények szerint, ezek minden oldalu kiképeztetésére irányitani olyformán, hogy a szorgalmi idő alatt iskolába járt mindennapi iskolások, ugy a kisebbek mint a felnőttek a népiskola mind a hat osztályát szorgalmasan látogassák és sikerrel el is végezzék. Hogy pedig a fentebbiek szabatos keresztülvitelére segédkezet nyujtsak s a magas kormány által kifogásolt törvénytelen állapotok lehetőleg gyors megszüntetését a magam részéről is elősegitsem és ezzel az illető tanitó urak helyzetén könnyitsek, tájékozásul, és esetleges miheztartásul közlöm mind a két t. i. a nyári és a téli időszakban vezérfonalul szolgálandó órarendet[1]) is, természetesen osztatlan iskolák számára, mint a melyek egyházmegyém népiskoláinak igen nagy százalékát képezik és a melyekben bár több nehézségekkel jár a tanitás mint az osztott iskolákban, — ilyetén beosztáson alapuló órarendek normalis viszonyok között nagy sikerrel alkalmazhatók, s oly eredmény érhető el, mint az osztott iskolákban, melyek a vázolt törvénytelen állapotok szempontjából kevésbbé esnek annyira kifogás alá mint osztatlan iskoláink.

Magától értetődik, hogy ezen órarendek életbeléptetése az illető iskolák tantervében feltüntetendő leszen, ehm. tanfelügyelőm multkori rendeletének a vizsgálatokra vonatkozó azon módositásával, hogy az V. és VI. osztályu tanulók is, mielőtt elbocsájtatnának, nyilvános vizsgálatot tenni tartozzanak, éppen ugy mint a kisebbek, kik az iskolai év végén oszolnak szét.

Egyházmegyém nem magyar ajku hivei között, az iskolákban a magyar nyelv sikeres tanitása oly örvendetes haladást mutat, hogy tanitóimnak e téren tapasztalt buzgóságát szives készséggel itt nyilvánosan is elismerem és köszönöm. Teszem pedig ezt a feltünő siker feletti őszinte örömtől indittatva azért, hogy tanitóim pásztorleveleimben és bérmautaim alkalmával élőszóval kifejezésre juttatott atyai szándékom szerint járjanak el továbbra is, és igy a magyarositás nagy nemzeti feladatának megoldásában velem együtt müködjenek.

Az eddig mondottak és a népoktatás keretében méltó helyet foglalnak el a „Keresztény ifjusági egyesületek“ — melyeknek szervezésével az iskolából kikerült ifjuság további nevelését és gondozását biztositathatjuk. Nemcsak kiváló pedagogusok, hanem mások is, kiket pedig e téren laikusoknak mondanak a szakemberek, államférfiak és nemzetgazdászok, ifjuságunk testi és lelki életének irányitását az iskola falain kivül is *igen fontos szükségletnek tartják*, mert minden bajnak és erkölcsi hanyatlásnak legfőbb okát a vezetés hiányának és népünk elhagyatottságának szomoru következményei-

[1]) Ez órarendet, mely még a régi tanterv alapján készült, elhagytam.

ben látják. A keresztény ifjusági egyesületek messze kiható befolyását vallási, erkölcsi, társadalmi, magyar nemzeti fejlődésünkre senki sem tagadhatja. Az anyaszentegyház kebelén sarjadoztak és nőttek ezek terebélyes fává, áldást árasztva az egész emberiségre. Egyházmegyémben is megelégedéssel tapasztalhatjuk a keresztény ifjusági egyesületek terjedését, hasznát és nemesitő hatását. Az iskolaigazgatók és tanitók hasznos szolgálatokat tehetnek a tanügynek, népünk anyagi és erkölcsei érdekeinek, ha ilyetén ifjusági egyesületeket alakitanak, azokat lelkesen felkarolják, gondosan ápolják s ifjuságunkat az élet csábjai és megpróbáltatásai közepette sem hagyják magukra, hithü és katholikus gondolkozásu gyermekeivé nevelik egyházunknak és hazánknak, kikre minden időben számithatunk! Itt önkénytelenül is eszembe jutnak a „Mária Congregátió-k", melyek hála az Istennek, oly szépen terjednek, s mindkét nemü ifjuságunk valláserkölcsi és társadalmi irányitásában oly kiváló szerepük van! Ott a hol apácák müködnek az iskolában, csaknem mindenütt léteznek a „Mária-Congregatió-k", — nem volna-e cél és időszerü ilyeneknek alakitása másutt is, főleg a fiuknál, s ezzel is megkönyiteni, előkésziteni vagy akár egyelőre pótolni az ilyen egyesületeket?! A kétségtelen eredmények, melyek a Mária-Congregatiók sikereit mutatják, ugy hiszem másutt is megjelennének, ha az iskolai igazgatók és tanitók kezet fogva latba vetnék befolyásukat az ifjuságra, és a legnemesebb cél iránti szeretetből nem riadnának vissza a nehézségektől, melyek minden jó ügynek, ugy ennek is utjába gördülnek. Egyébként a fődolog nem zárkózni el ezen fontos kérdés elől, hanem mérlegelni az eszme kivitelének módozatait, hogy mielőbb testet öltsön, a mi minden iskolaigazgatónak és tanitónak feladata a serdülő ifjusággal foglkozni, azt a keresztény ifjusági egyesületek által nemcsak a jóra oktatni és nevelni, hanem a jóban meg is erősiteni! Tájékozásul és szoros miheztartásul, miután a vallás-erkölcsi alapot nélkülöző ilyetén egyesületek romboló hatását tagadni nem lehet, mi több azok káros következményeit sajnosan tapasztaljuk is, — elrendelem a keresztény ifjusági egyesületk megalakitását, és felhivom kath. népiskoláim igazgatóit és müködő tanitóit, *hogy ebbeli munkásságukban a magyarországi katholikus egyesületek országos szövetségének a kath. ifjusági egyesületek számára kidolgozott „alapszabály"-ait vegyék kiindulási pontul,* melyek hasznos szolgálatokat tehetnek még akkor is, ha azokat a helyi körülményeknél fogva csak részben vagy megfelelő változtatásokkal lehetne életbe léptetni. Hogy pedig a keresztény ifjusági egyesületek nagy horderejü és sürgős beállitását elősegitsem, jelen körlevelem kapcsán a plébánosoknak, mint iskolaigazgatóknak egy-egy példány „alapszabályt" ezennel rendelkezésükre bocsájtok, kérve kérvén őket, hogy a keresztény ifjusági egyesületeket, mint az igazi vallásosság és hazafiság melegágyait karolják fel, mint a melyek egyszersmind legfontosabb eszközei lehetnek lelkipásztori gondjaikra bizott ifjuság vallás-erkölcsi tökélyesedésének. Gondolják meg,

hogy a keresztény ifjusági egyesületekben ápolt két legmagasztosabb erény, a vallásosság és hazafiság ama legerősebb kapocs, mely bennünket magyar katholikusokat egyesiteni és lelkesiteni képes! Mi magyarok vagyunk és mert szeretjük hazánkat, azért kell lelkesedve megragadnunk minden kinálkozó alkalmat, hogy őseink hagyományos vallásosságával létesitett társadalmi rendnek és a keresztény magyar állameszmének a keresztény ifjusági egyesületek megteremtésével az egész vonalon védelmére keljünk, vagy mitől Isten óvjon, ha keresztény hazafias jellegünkből kivetköztünk volna, azt ujból visszaszerezni és szent István koronáján ragyogó kereszt árnyékában szent egyházunk és édes magyar hazánk javára kamatoztatni iparkodjunk! Ezen és hasonló gondolatok lelkesitő hatása alatt tette magáévá a magas püspöki kar *a keresztény ifjusági egyesületek egyöntetü és egyetemes életbeléptetésének szép és napjainkban annyira gyakorlati eszméjét*, ez inditott engem is arra, hogy a keresztény ifjusági egyesületeknek egyházmegyém területén leendő szervezését és beállitását jelen körrendeletem erejével népiskoláim igazgatói- és tanitóinak kötelességévé tegyem. E végből megengedem, hogy a kath. népiskolák tantermei akkor mikor tanitás nincs, és a körülmények sem akadályozzák, a keresztény ifjusági egyesületek részére felhasználhatók legyenek, és utasitom a kerületi esperes-tanfelügyelőket, hogy a keresztény ifjusági egyesületek körül érdemeket szerzett emberbarátok, különösen tanitók müködéséről évi jelentéseik fonalán méltóképen megemlékezzenek, nekem ezáltal kedvező alkalmat szolgáltatva arra, hogy egyházmegyém eme buzgó napszámosait a keresztény ifjusági egyesületek zászlóvivőit és fáradhatlan munkásait különösen is megismerjem.

Mindezeknek jóakaratu megszivlelése, és a mi a fő, a gyakorlatba való átültetése, remélnem engedik, hogy iskoláztatásunk hiányai elenyésznek s egyházmegyém népnevelési ügye felvirágozik.

Tisztelendő papságomnak és tanitóimnak az imént rajzolt magasztos szempontokból meginditandó készséges munkássága szolgáljon Isten nagyobb dicsőségére, a hazának és egyházmegyém tanügyének tartós javára!

5. Utasitás elemi iskolák tanterve ügyében.

(1911. évi 3014. sz. püsp. rend. Circ. XI. 85.)[1])

Egyházmegyém területén az elemi népiskolák részletes tantervének ügye az 1800/1905., 1300/1906., 2100/1907., 2300/1908., 1400/1909. és 220/1910. sz. egyházmegyei főtanfelügyelői körleve-

[1]) 1911. évi Rendszabályok az órarendnek és részletes tantervnek — e rendelkezéstől eltérőleg — évenként való beterjesztését kivánják ugyan, a pécsegyhm. hatóság azonban 374/1912. sz. rendeletében a tantervek ügyében továbbra is ezen utasitást jelentette ki érvényesnek. Az órarendeket azonban évenként kell elkésziteni és felterjeszteni. (L. az 508. lapon.)

lekkel mult évben befejeztetvén, a jövőre nézve e tárgyban a következőket rendelem:

1. A fenthivatkozott számu tantervek s a reájuk vonatkozó utasitások, mint mintatervek további intézkedésig érvényben maradnak s egyházmegyém összes tanitói iskolájuk vagy osztályaik részletes tantervét ezekhez alkalmazkodva tartoznak elkésziteni.

2. Az egyházmegyei főtanfelügyelői hivatal által „alkalmazható"-nak jelzett részletes tantervek, amennyiben tanitó- vagy tankönyvváltozás időközben nem történt, vagy nem történik, a mindennapi iskolára nézve 1912. augusztus 1-ig, az ismétlő iskolákra nézve 1913. augusztus 1-ig érvényesek.

3. Ahol tanitó vagy tankönyvváltozás történt, avagy történik, ott a részletes tantervet minden egyes esetben ujból kell késziteni. Tankönyvváltozás esetén a beküldés határideje minden év augusztus 1-je, tanitóváltozás esetén a beküldés határideje azon naptól számitva, amikor a tanitó állását elfoglalta 15 nap.

4. Osztott vagy részben osztott iskolák tanitói, valahányszor osztályokat cserélnek, a fent emlitett határidőre mindig uj részletes tantervet tartoznak késziteni. Más által készitett tantervet senki sem használhat.

5. 1912. auguszus 1-től, illetőleg 1913. augusztus 1-től számitva minden „alkalmazható"-nak jelzett részletes tanterv három tanéven át bir érvénnyel. A plébános vagy esperes-ker. tanfelügyelő urak kötelesek ellenőrizni, hogy a három tanév leteltével az illető tanitó megcsinálta-e uj részletes tantervét s ennek megállapitása az egyházmegyei főtanfelügyelői hivatal jóváhagyása és felülbélyegzésének kelte alapján történik. Csonka tanévek egész tanévnek tekintendők.

6. A tantervek beküldésére s kezelésére nézve a fenti számok alatt jelzett egyházmegyei főtanfelügyelői utasitások[1]) irányadók. Mégis röviden jelzem, hogy milyen eljárás követendő. Az illető tanitók a fent leirt határidőkön belül részletes tanterveiket plébánosaiknak átadják, akik azokat csoportositva s megjegyzéseikkel ellátva, augusztus 1-ig az esperes ker. tanfelügyelőségeikhez beküldik. Az

[1]) „Az eddigi tapasztalás szerint a tantervek beküldése körül többféle nehézség és hiányosság mutatkozott. A tanitó urak és a tanitónők gyakran egyenesen hivatalomhoz küldötték tanterveiket. Az is megesett, hogy az iskolaigazgató urak nem az esperes-ker. tanfelügyelőség utján, hanem közvetlenül küldötték hivatalomhoz azokat. Továbbá az esperes urak közül többen ugyan csoportositották s meg is birálták a tanterveket, de mégis hivatalomhoz olyanokat is beküldöttek, amelyek szerintük nem voltak alkalmazhatók. Ismételten kérem az összes érdekelt tanitó urakat és tanitónőket, hogy tanterveiket az iskolaigazgatóságnál közvetlenül nyujtsák be s az iskolaigazgató urakat pedig arra kérem, hogy ne hozzám, hanem az esperes-ker. tanfelügyelő urakhoz küldjék azokat, hogy az esperes uraknak alkalmuk legyen csoportositani, rendezni s azok alkalmazhatósága tekintetében összefoglaló rövid előterjesztésüket nálam megtenni. Ha pedig az esperes-ker. tanfelügyelő urak nem alkalmazható tanterveket találnak, azokat hozzám be se küldjék, hanem legfölebb 8 napi határidő kitüzése mellett az illetőknek származtassák vissza és pedig azon utasitással, hogy megfelelő tantervet készitsenek. Az alkalmazhatók beküldése alkalmával pedig a táblázatos kimutatásban a visszaszármaztatásról és annak okáról engemet értesiteni sziveskedjenek." 1400/1909. sz. főtanfelügyelői körlevélből.

esperes ker. tanfelügyelő urak az igy összegyült tanterveket augusztus hó 10.-ig az egyházmegyei főtanfelügyelői hivatal elé terjesztik, honnan azok legkésőbb szeptember 10.-ig ugyanezen uton az illető tanitóhoz visszaküldetnek, hogy ennek alapján a tanitást meg lehessen kezdeni.

7. Az esperes ker. tanfelügyelő urak iskolalátogatásaik alkalmával ellenőrzik, hogy az egyházmegyei főtanfelügyelői hivatal által fenti számok alatt kiadott nyomtatott tantervek és utasitások meg vannak-e, továbbá ellenőrzik, hogy jelen rendelkezésemnek megfelelő részletes tantervet a tanitó készitett-e vagy sem, s minderről az iskolai évi jelentésekben megfelelő rovatban emlitést tesznek.

8. Ott, ahol szervezett tanitótestületek vannak, a szeptemberi tanitói értekezleten az igazgató számonkéri s a tanácskozmány jegyzőkönyvébe foglaltatja, hogy rendben vannak-e a részletes tantervek s az igy jegyzőkönyvbe foglalt jelentést az egyházmegyei főtanfelügyelői hivatal elé terjeszti.

9. Amely iskolában vagy osztályban az egyházmegyei főtanfelügyelői hivatal által kiadott részletes tanterv és utasitás meg nem lenne, annak tanitója tartozik ezt az egyházmegyei főtanfelügyelői hivatalnak bejelenteni s onnan a szükséges példányt kérelmezni.

10. Óhajom, hogy tanitóim módszertani szempontból a tantervek szerint való haladást figyelemmel kisérjék, tapasztalataikról jegyzeteket készitsenek s igy szerzett adataikat három évenkint felhasználják.

6. Kath. Polgári Leányiskolák uj tanterve.

(1910. évi 3385. sz. püsp. rend. Circ. XIII. 90.)

A nm. püspöki kar az 1909. november hó 17-én tartott tanácskozmányában elfogadta a kath. tanügyi tanács által a kath. polgári leányiskolák részére készitett tantervet. Midőn erről az érdekelt intézeteket értesitem, egyuttal elrendelem, hogy ezen tanterv az 1910—1911. iskolai évtől kezdve egyházmegyém kath. polgári leányiskoláiban életbeléptettessék.

A polgári leányiskolák tanterve, az illetékes tanügyi tényezők véleménye szerint, két *okból* szorult revizióra. Az egyik, az előrehaladottabb paedagogiai követelmények, melyeknek az eddigi tanterv már nem felelt meg; a másik azon törekvés, mely a nőnevelés összes intézményeit a szociális élettel s a női hivatással kivánja szoros kapcsolatba hozni, hogy a polgári iskola az életnek neveljen.

I. Ehhez képest az uj tanterv életbeléptetésénél a következő szempontok irányadók:

a) *A katholikus vallás és erkölcsi* szempont, mely nemcsak a tananyag kiválasztásánál s elrendezésénél tekint ezen elsőrangu kivánalomra, hanem a tanitás menetében is, hogy a növendék hitéhez hüen, a keresztény erkölcsi elveknek megfelelően élni tudjon és akar-

jon is lelkének erős meggyőződésével ezen erények szerint cselekedni.

b) *A női hivatás szempontja,* mely az előbbivel szorosan összefügg s arra törekszik, hogy a növendéket a lelki s testi nevelésre nézve oly ismeretekkel lássa el, melyekre neki a családi otthon s a háztartás terén szüksége lesz. Mivel a polgári leányiskola a vezető polgári osztály leányait neveli, ezért indokolt, hogy a háztartási, nevelési s egészségtani ismeretek ne olvasztassanak be más tárgyak anyagába, hanem önállók legyenek.

c) *A nemzeti szempont* azon mélyreható elvet valósitja meg, hogy a nő a maga életét s törekvéseit tekintse a nemzeti élet egy részének, ennek multjához kegyelet, jövőjéhez odaadás és hit vezérelje. Ezért Magyarország földrajza a tanterv szerint egy egész évre terjed ki s a történettanitás gerincévé a nemzeti történetet teszi, melybe az egyetemes történetből csak annyit olvaszt be, amennyi a világtörténeti vonatkozások megértésére szükséges.

d) *A gyakorlati* szempont, mely a szociális céllal kapcsolatos, megköveteli, hogy a növendék annyi s oly müveltséget vigyen magával az életbe, amit hasznára fordithat. Ez a szempont nemcsak a reális s technikai tantárgyakban jut kifejezésre, hanem a tanterv művelődési elemeiben is és e mellett minden tárgyból befejezett kerek egészet ad, tekintettel arra, hogy a polgári leányiskolák növendékeinek nagyobb része a polgári iskolával befejezi tanulmányait. A gyakorlati irányhoz hiven a tanterv a nőt illető szociális vonatkozást, amennyiben lehetett, minden tárgyba beviszi, főkép az élet-egészségtannál, a háztartási s nevelési ismereti tárgyaknál oly módon, hogy a növendék annak idején otthonában s háztartásában a modern keresztény szociális élet berendezkedését könnyebben megvalósithassa. A gyakorlati szempontnál érvényesül a tanitás anyagának a növendékek értelmi fejlettségéhez mért megválogatása és egymásra való vonatkozása.

II. Az uj tanterv *a megjelenését követő tanévvel az I. osztályban lép életbe.* Fokozatosan a rá következő években a többi osztályokban, ugy, hogy három tanév alatt a tanitás már mind a négy osztályban az uj tantervnek megfelelően fog haladni.

III. Figyelmébe ajánlom a tantestületeknek, hogy tanitási eljárásuknál mindenkor szem előtt tartsák a polgári leányiskolák általános céljait, a nevelési főladatokat s azon szempontokat, melyeket a tanterv alapján föntebb hangsulyoztam. Ennek reményében elvárom, hogy a tantestületek szakszerü s lelkes munkásságot fognak kifejteni az uj tanterv sikeres végrehajtása s a polgári leányiskolák tovább fejlesztése érdekében.

A róm. kath. polgári leányiskolák tantervét a nm. püspöki kar utasitására a Szent-István-Társulat adta ki, amelynek könyvkiadó hivatalában az 60 fillérért megszerezhető. Tudomásomra jutott, hogy ezen tantervet — időközben — az Atheneum s a Lampel-cég könyvkiadó részvénytársaság saját hatáskörében szintén kiadta s azt a

kath. tanintézeteknek saját kiadványainak ajánlásával több példányban szétküldte. Tekintettel pedig arra, hogy a nm. püspöki kar utasítása szerint a tantervnek kiadására csak a Szent-István-Társulat illetékes s az Atheneum s a Lampel-cég a tantervhez oly tájékoztatót füz, amiben a nagyméltóságu püspöki kar által nem tett intézkedés foglaltatik; ezennel meghagyom, hogy az egyházmegye kath. polgári leányiskoláinak igazgatói a tantervet megfelelő számban a Szent-István-Társulatnál rendeljék meg s csak kath. iskolai használatra engedélyezett könyveket léptessenek életbe.

7. Polg. leányiskolai magánvizsgálatok.

(1909. évi 179. sz. püsp. rend. Circ. I. 5.)

Egyházmegyém kötelékébe tartozó polgári leányiskolák magánvizsgálatai tárgyában a vallás- és közoktatásügyi nagyméltóságu magyar királyi miniszternek 1908. évi 145100. sz. körrendelete következtében szükségesnek látom a következőket miheztartás céljából elrendelni:

1. Magánvizsgálatok polgári iskoláknál ezentul évenként csak kétszer, u. m. decemberben és a tanév végén tarthatók, még pedig a decemberi határidőben csupán a szabályszerü karácsonyi szünidő alatt, amikor a rendes tanitás szünetel, a juniusi határidőben pedig a rendes tanulók vizsgálatai után.

2. Elemi iskolai V. vagy VI osztálybeli bizonyitvány alapján a polgári iskola II., illetve III. osztályainak tantárgyaiból magánvizsgálat ezentul nem engedélyezhető. Az ily bizonyitvánnyal biró folyamodók feltétlenül kötelesek a polgári iskola I. és II. oszt. tantárgyaiból szabályszerü s a követelményeknek megfelelő magánvizsgálatot tenni.

3. Két osztály tantárgyaiból összevont vizsgálatra engedélyt az egyházmegyei főtanfelügyelő ezentul csak rendkivüli körülmények által indokolt esetben adhat. Ilyen összevont vizsgálatot ugyanegy folyamodó egy tanévben csak egyszer tehet.

Magánvizsgálatot ezentul is ugy mint eddig, csak az egyházmegyei főtanfelügyelő által adott engedély alapján lehet tenni. A magánvizsgálat engedélyezése végett a kellően felszerelt kérvényeket az illető iskola igazgatója a tantestület véleményének közlésével a vizsgálat határideje előtt legalább 6 héttel köteles az egyházmegyei főtanfelügyelőséghez felterjeszteni. A később beadott kérvények a következő határidőben vehetők figyelemben. Ez okból a karácsonyi határidőben november 10-ike és a juniusi határidőben május 1-je azon utolsó határnap, melyeken tul magánvizsgálati kérvények el nem fogadhatók.

5. A magánvizsgálatokon mindenkor az egyházmegyei főtanfelügyelő jogosult elnökölni, de el nem hárítható akadályok felmerülése esetén az egyházmegyei főtanfelügyelő legjobb belátása szerint magát az illető iskolaszéki elnökkel vagy iskolaigazgatóval helyettesitheti.

6. A fenhivatkozott miniszteri rendelet 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14. 15. pontjai tekintetében a szükséges intézkedéseket és utasitásokat a püspöki rendszabályok megfelelő alkalmazása mellett mindenkor az egyházmegyei főtanfelügyelő adja meg azzal, hogy a vizsgálat menete, tartalma s a vizsgálat lefolyása körüli egyéb intézkedések a fenhivatkozott miniszteri rendelettel mindenkor összhangzásban legyenek.

8. Fogyatékosok oktatása.

(1907. évi 4735. sz. püsp. intézv. Circ. XVIII. 168.)

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter ur már több izben irányitotta az illetékes körök figyelmét a fogyatékos értelmü tanulók iskoláztatásának fontosságára ugy közmüvelődési, mint humanisztikus és nemzetgazdasági szempontból.

Hogy ezen érdeklődést minél jobban serkentse, s a figyelmet a társadalom eme szerencsétlen tagjaira állandóan ébren tartsa, ujabban a magyarországi gyógypaedagógiai oktatásügy általános tájékoztatást szerkesztett, melyben rámutat ezen szerencsétlenek iskoláztatását hátráltató okokra, s egyuttal felhivja az érdekelt körök figyelmét ezek törvényhatóságuk szerinti számarányára, valamint a rendelkezésre álló nevelési intézményekre, amelyekbe az egyes vidékek ily fogyatékosai megfelelő körzeti beosztás szerint utalva vannak.

Ezen ismertetést minden egyes kerületi nt. esperes tanfelügyelő ur számára azon felhivással csatolom 3 példányban jelen körlevelemhez, hogy ezeket a kerületi t. papság közt köröztetni a t. egyházmegyei papság pedig az ebben foglaltakat minél szélesebb körben terjeszteni, a hozájuk fordulóknak kellő tájékoztatást nyujtani s egyáltalán a fogyatékosok oktatásügyét szeretettel felkarolva azok iskoláztatását minden rendelkezésre álló eszközzel elősegiteni sziveskedjék.

9. A magyar nyelv tanitása.

(1893. évi 2568. sz. püsp. rend. Circ. XVII. 140.)

Egyházmegyém népiskoláinak látogatása alkalmával személyes tapasztalatból győződvén meg azon örvendetes jelenségről, mily meglepően szép a magyar nyelv tanitásának eredménye még oly más ajku vidékek iskoláiban is, hol a társadalmi érintkezés a tanitó e részbeni törekvéseinek segélyére nincs, ha maga a tanitó hivatását átértve kellő ügyességgel és buzgalommal teljesiti a magyar nyelv tanitásában nemes kötelességét; viszont pedig félre nem ismervén azt, hogy azon nehézségek legyőzése, melyek a magyar nyelv tanitásának sikeresbitésénél bénitólag hatnak, a tanitók ügyességén kivül lankadatlan szorgalmukat teljes mértékben igényli, a nagyméltóságu Vallás- és Közoktatásügyi m. kir. Miniszteriumnak

e tárgyban alább következő intézvényeit utalással az erre nézve 1885. évi julius hó 2-án 1022. sz. alatt közrebocsátott rendeletemre és oly meghagyással közlöm, hogy a lelkészek az igazgatásuk-, a kerületi tanfelügyelők pedig a felügyeletökre bizott népiskolákban a magyar nyelv tanitásának minél sikeresebbé tételére a legkiválóbb gondot forditsák, ott hol elég buzditással, a hol kell erélyesebb fellépéssel, de sőt netáni mulasztások estében a kötelességmulasztóknak az egyházmegyei tanfelügyelőségnél való feljelentésével e fontos ügy előbbre vitelét biztositani törekedjenek.[1])

10. Magyar helyesirás.

(1903. évi 1305. sz. püsp. rend. Circ. IV. 45.)

„A magyar iskolai helyesirás" cimü füzetet minden egyházmegyei r. k. népiskola számára szoros alkalmazkodás végett az ehm. tanfelügyelőség 589/1903. isk. sz. alatt a kerületi esperes tanfelügyelők utján már megküldötte.[2])

11. Szorgalmi idő és szünetek.

a) Szabályzat a szorgalmi időnek és évközi szüneteknek egységes rendezése tárgyában a pécsi egyházmegyei hatóság alá tartozó rk. iskolákban.[3])

(1909. évi 4661. sz. püsp. rend. Circ. XVIII. 155.)[4])

Az 1868. évi XXXVIII. t.-c. 54. §-a elvileg kimondja, hogy a „szorgalomidő faluhelyen éven át legalább 8, városban legalább 9 hónap legyen," a nagym. vallás- és közoktatásügyi miniszterium 1875. szeptember 2-án kiadott utasitása, mely a hitvallásos iskolák akkori berendezéséhez szintén zsinórmértékül szolgált, megállapitja az iskolai szüneteket. Ezeken kivül különféle egyházhatósági rendelkezések és helyi érdekü figyelembe vett szokások alapján megállapodott a tanévnek, mint szorgalomidőnek tartama, valamint a bevett iskolai szünetek ideje is. A népoktatási törvény négy évtizedes élete alatt azonban iskoláink rendkivüli fejlődésen mentek keresztül, valamint a kulturális és gazdasági igények is lényegesen megváltoztatták a 40 év előtt gyakorlatba vitt elvek érvényesülésének mód-

[1]) Mindkét hivatkozott rendelet ma már elavult. A magyar nyelvnek nem magyar tanitási nyelvü iskolákban való tanitásának mai jogalapja az 1907: XXVII. tc., a v. és k. m. 76.000/1907 és 120.000/1908. sz. rendelete.

[2]) A v. és k. m. 862/1903. eln. sz., a magyar iskolai helyesirás szabályai tárgyában az egyházi főhatóságoknak megküldött körrendelete kapcsán.

[3]) Ezt megelőzőleg a 2620/1905. sz. egyhm. tanfelügyelői rendelet volt érvényben.

[4]) Az 1911. évi Rendszabályok 148. §-a ugyanezen tárgyról szól. Mind a kisebb, mind a nagyobb szünetek dolgában úgyszólván teljesen megegyezik e Szabályzat a Rendszabályokkal. Épen ezért, és különösen a Szabályzat többi intézkedéseinek fontossága és célszerüsége miatt azt egész terjedelmében továbbra is érvényesnek mondta ki a 374/1912. sz. püsp. rend. (L. az 506. l.)

jait. Legelőször is felemelkedtek a tanitási igények ugy, hogy 8 hónapos tanév alatt a nagym. vallás- és közoktatásügyi miniszterium által kiadott s az ennek figyelembevételével készült katholikus tantervek ma már tekintettel az iskolák benépesitésére is, keresztül nem vihetők. Itt figyelembe kell venni, hogy a 10 hónapos tanidő mellett is csupán 200—210 munkanap van, mert vasárnapok, ünnepnapok, heti szünetek s egyéb kisebb szünetek alakjában 150—160 nap alatt nem történik tanitás, holott e számokba még a karácsonyi, husvéti és az esetleg előforduló szüreti szünnapokat belé sem számitottam, amik pedig a 210 napos munkaidő rovására esnek. A szünetekre nézve pedig épen egyházmegyém területén az a tapasztalás merült fel, hogy vannak teljesen indokolatlan hosszu szünetek, pl. két heti szüreti szünet, más őszi munkálatok alkalmával kiadott szünetek, farsangi és „Fresskirchwei"-féle szünetek stb., amelyek a legnagyobb összevisszaságban adatnak a különféle szokásu, gazdasági állapotu és fekvésü községekben anélkül, hogy ezek valamikor a hatóságok részéről engedélyeztettek volna, avagy a nevelés- és oktatás-ügy érdeke azokat szükségessé tenné. Ezekből első pillanatra láthatni, hogy a szorgalomidő és a szünnapok egységes alapon való rendezésének ideje elérkezett. Már a népoktatási törvénynek a tankötelezettségről szóló 1. §-a is arra utal, hogy a tanév teljes rendezése megfelelő beiratásokkal és szigoru ellenőrzéssel hatóságilag hajtassék végre, miért is a fentiek figyelembevételével a tanévet és szünnapokat a következőkben álapitom meg, illetőleg ezekre vonatkozólag szigoru miheztartás végett következőket rendelem:

1. Tanév alatt mindenkor a szeptember 1-től junius hó 29-ig tartó 10 hónapnyi idő értendő s ezen általános elvi rendelkezés alól sem a falusi, sem a városi iskolák nem képeznek kivételt. Az iskolai beiratkozásoknak falun vagy városon egyformán mindenkor szeptember eső napjaiban kell megtörténni, és pedig akként, hogy a tanitás legkésőbb szeptember hó 15-ig megkezdhető legyen. Az évzáró vizsgálatoknak idejét mindenütt csak junius hó 15-e utáni időre lehet kitüzni.[1])

2. Egyházmegyém területén a tanév kivétel nélkül minden iskolában szabályszerü beiratással veszi kezdetét. A beiratás a szülő vagy gyám és a beirandó növendék jelenlétében az iskolaigazgató által megállapitott napon és helyen szabályszerü beiratási napló felhasználásával, a község által megejtett összeirási lajstrom adatainak figyelembevételével legfölebb három napi idő alatt történik. A beiratás eredményéről az egyházmegyei főtanfelügyelő által kiadandó kimutatási lapon legkésőbb szeptember hó 30-ig az egyházmegyei főtanfelügyelőnek az iskolaigazgató az esperesi hivatal utján jelentést tesz. Ott, hol tantestületek vannak, e jelentés a tantestület szeptember havi jegyzőkönyvéhez csatolható, de önállóan is

[1]) Az évi nagy szünidőt jul. és aug. hónapokra tette az egyhm. hatóság 1946/1875. sz. rendelettel. Circ. 39.

beküldhető. Tekintettel jelen intézkedésem uj mivoltára célszerünek mutatkozik, hogy a nagy szünidő utolsó két hetében e rendelkezésemet a szószékről a népnek mindenütt kihirdessék és kellőképen megmagyarázzák.[1])

3. Az iskolaszékeknek a népoktatási törvény 53. §-ában biztositott ama jogának gyakorlására nézve, hogy a földmiveléssel foglalkozó községekben a szünidőn kivül még a 10 évnél idősebb gyermekeknek két hónapi szabadságot engedélyezhessenek, ezennel rendelem, hogy azt az iskolaszékek mindenkor csak az egyházmegyei főtanfelügyelő engedélye alapján gyakorolhatják, miért is ha ilyen épen nem várt esetek merülnek fel, az iskolaszék tartozik e tárgyban megtartott iskolaszéki ülésen kellő indokolással határozatot hozni s a 15 napi felebbezési idő betartásával a jegyzőkönyvet felülvizsgálás és jóváhagyás céljából az egyházmegyei főtanfelügyelő elé terjeszteni. Óhajtandó azonban, hogy a közmüvelődés és az ismeretek minél intenzivebb terjesztése érdekében az iskolaszékek e jogukkal minél kevesebb akalommal éljenek, mert kivánatos, hogy az ismeretterjesztést s a gyermekek nevelését és oktatását minél tökéletesebben foganatositsák. Egyházmegyei főtanfelügyelői engedély nélkül a gyermekeket az 53. §. alapján szabadságolni semmi körülmények között sem szabad s amig az engedély meg nem érkezik, az 1868. évi XXXVIII. t.-c. 1. §-a terjedelmében érintetlenül marad.

4. A szorgalomidő alatt a törvényen alapuló jelen rendeletem alapján kisebb és nagyobb szünetek engedélyezhetők, de itt hangsulyozom, hogy sem a helyi szokások, sem bevett gyakorlat, sem semmi más indok a szünetek engedélyezésének jogalapjául nem szolgálhat s egyházmegyém területén szünetet adni csak e rendeletem szigoru szemelőtt tartásával lehet.

A) *Kisebb szünetek:*

a) A hétnek két fél napja (pl. szerda és szombat délután, vagy egy egész nap, pl. csütörtök). Ezenkivül a mindennapi tanitás vasárnapokon és parancsolt egyházi ünnepeken, valamint a május vagy juniusban megtartandó „Madarak és Fák napjá"-n szünetel. Itt különösen kiemelem, hogy a tanitás napját és a heti szünnapot, mint ez gyakran előfordul, önkényüleg egymással felcserélni nem szabad s ha netán ilyesmi előfordulna, arról az iskolaigazgató, mint fegyelmi esetről az egyházmegyei főtanfelügyelőnek haladéktalanul tegyen jelentést.

b) Az Oltáriszentség imádásának napja.

c) A község védőszentjének, a bucsu napja, de szigoruan csak egy napig.

d) Halottak napja délelőtt.

e) Április 11-ike, mint az 1848. évi törvények szentesitésének évfordulója.

---

[1]) Erre vonatkozólag l. még az 1063/1910. évi püsp. rendeletet az 555. lapon. A jelentés beküldésének határidejét illetőleg az az érvényes.

f) A buzaszentelés (szent Márk) napja, április 25-én, valamint a három keresztjáró napokon délelőtt. A mennyiben a buzaszentelés vagy körmenet helye nagyon messzire esnék, ugy hogy a gyermekek kifáradnának, e napon délután is szünet adható.

g) Ő felsége a király és a királyné névnapja, mely napon az ifjuság a szent misén részt vesz és utána iskolai ünnepélyt tart legalább egy óra hosszat.

h) Községi oly fogadalmi ünnepek, melyeken a nép a szolgai munkától tartózkodik és melyek a visita canonicában, mint fogadalmi ünnepek jelezve vannak.

i) Az iskolaigazgatók, tehát a rendszabályok értelmében az illető plébános urak feljogositttatnak, hogy az egész tanéven át jól megválasztva három egymástól távol eső napon szünetet engedélyezzenek. E szünnapok közül az egyik lehet az igazgató névnapja, a másik két napot pedig a tanév különböző szakaiban legjobb belátása szerint maga az igazgató választhatja meg; de kiadni nem tartozik, esetleg csakis egy félnapra korlátozza.

j) A farsangi és „Fresskirchwei"-féle szüneteket jelen rendeletemmel a legszigorubban eltiltom s amig egyrészt az iskolaigazgatóságokat és tanitókat utasitom, hogy az iskolai fegyelem eszközeivel a gyermekekkel szemben e rendeletemnek érvényt szerezzenek, másrészt az iskolaszéki elnökségeket utasitom, hogy ahol szükségesnek látják s e rendeletemet másképen nem érvényesithetik, a közigazgatási hatóságok, esetleg megfelelő karhatalom segédletét is igénybe vegyék. Azonban egyelőre megengedem, hogy ott, ahol botránytól félhet az igazgató, igazgatói szünnapját ekkor engedélyezze; de csakis átmenetképen pár éven át.

k) Az esperes ker. tanfelügyelő iskola látogatásai alakalmával egy évben egyszer egy félnapi szünnapot engedélyezhet.

l) E pontokban felsorolt napokon kivül a helyi hatóság más szüneteket nem engedélyezhet.

B) *Nagyobb szünetek:*

a) Karácsonykor december hó 23-tól január hó 2-ig bezárólag ott, hol az eddig is szokásban volt; ott azonban, ahol a szorgalmi idő 9 hónapon tul nem terjed, a jelzett időre eső hétköznapokon előadás tartandó, illetve ahol e hétköznapokon eddig is volt előadás, ott e jó szokás továbbra is föntartandó.

b) Husvétkor virágvasárnapját megelőző szombaton déltől husvét utáni keddig bezárólag. Ott, ahol szentgyakorlatot nem tartanak s az egész évi szorgalmi idő 9 hónapnál rövidebb ideig tart, a husvéti szünidő csak nagycsütörtökön kezdődhetik. Itt kiemelem, hogy olyan intézetekben, avagy népiskolákban (pl. tanitó- és tanitónőképzők, polg. leányiskolák stb.) ahol szent gyakorlatok rendszeresen tartatni szoktak, lehetőleg akként kell intézkedni, hogy a szent gyakorlatok virágvasárnapot megelőző szombaton kezdődjenek s a rendes elmélkedésekhez megkivántató ideig tartsanak ugy,

hogy a szünidő nagykedden vagy nagyszerdán vegye kezdetét, ami azonban a szünidő fennebb meghatározott végét nem befolyásolja.

Amennyiben a nagyobb szünetek kezdő és befejező napja vasárnapra esnék, nehogy a növendékeknek vasárnap vagy ünnepnapon kelljen utazniok, a szünet kezdetét megelőző napon bocsájtandók el és a szünetet követő napon való visszautazásra kötelezendők.

Nagyobb szünetekre a növendékeknek semmiféle leckét nem szabad feladni, tehát sem könyv nélkül való tanulás, sem feladat, sem rajzok vagy kézimunkák készitése fel nem adható és különösen is hangsulyozom, hogy ilyeneknek adása a növendékek megbüntetése céljából szigoruan tilos.

Vasárnap és más egyházi ünnepeken csak a tanitás szünetel, de nem egyuttal a gyermekek nevelése, miért is e napokon a tankötelesek a tanitó vezetése alatt az isteni tiszteleten megjelenni tartoznak s ez alól csak az iskolaigazgató adhat indokolt kérelem alapján felmentést. A hol vasárnap több szent mise is van, ott az ilyen felmentés kevésbbé indokolható, ott azonban, ahol a gyermekek mint házőrzők, mialatt szüleik istentiszteleten vannak, otthon maradnak, indokoltnak tekinthető s ez esetben a plébános urak az isteni tiszteleten való megjelenés alól a gyermekeket felmenthetik. Tanitóképzőkben s polg. iskolákban a növendékeket az osztályfőnökök vezetik az isteni tiszteletre. A szorgalom idő folyamán ugy a délelőtti, valamint a délutáni isteni tiszteleteknél, szent misénél, vecsernyénél, valamint a körmeneteknél, amikor a tankötelesek is felvonulnak, a tanitószemélyzet, illetőleg az osztályfőnökök kötelesek azokon részt venni s a növendékekre felügyelni. Ahol a vecsernyék hosszabb idő óta szokásban vannak ott azok továbbra is fenntartandók, a hol azonban e szokás fenn nem forog, annak szorgalmázásától el lehet tekinteni. Indokolt esetben, midőn a tanitónő férjes nő s férje ugyanott tanitó, a tanitónő részére a plebános iskolaigazgató előterjesztésére az egyházmegyei főtanfelügyelő felmentvényt adhat.

C) *Az egyházmegyei főtanfelügyelő által engedélyezhető szünetek:*

a) Jelen rendeletem első pontjának a tanévet meghatározó rendelkezése s az ez által elért tanév-kibővités lehetővé teszi, hogy ott, ahol a gazdasági viszonyok szükségszerüleg megkivánják, szüreti szünet engedélyeztessék. Az ilyen engedélyek elhatározását és megadását mindenkor tisztán és kizárólag, az egyházmegyei főtanfelügyelő hatáskörébe utalom és pedig azzal, hogy a szüreti szünidőt az illetékes iskolaszék e tárgyban tartott ülésén legalább 15 nappal előre jegyzőkönyvi határozatban kellő indokolással az egyházmegyei főtanfelügyelőtől kérelmezi, de a vonatkozó jegyzőkönyvet mindenkor annyira megelőző időben beterjeszti, hogy az egyházmegyei főtanfelügyelőnek módjában legyen esetleg a kérdést megfelelő elővizsgálat utján tanulmányozni is s a szünet csak akkor adható meg, ha az iskolaszékek vonatkozó határozatát az egyházmegyei

főtanfelügyelő jóváhagyta és jóváhagyhatja több évre is kiterjeszthetőleg. A szüreti szünnapok számát és határidejét illetőleg a beérkezett iskolaszéki előterjesztés alapján mindenkor az egyházmegyei főtanfelügyelő állapitja meg. Megfelelő engdély nélkül kiadott szüreti szünidő kiadása fegyelmi esetet képez s ilyen estben ugy az iskóla vezetősége, valamint az iskolaszék ellen eljárás inditandó.

b) Vásáros napok alkalmára is mindig az egyházmegyei főtanfelügyelő engedélyezi a szünetet, de azon megszoritással, hogy szünetet csak azon községben szabad adni, amely községben vásár tartatik, más községbeli helyi hatóságnak ilyen irányu kérvénye mindenkor határozottan visszautasitandó. Vásári szünetek engedélyezéséért elegendő az iskolaszéki elnök egyszerü előterjesztése.

Ezen rendelkezésem ugy az iskolaszéki, valamint, — ahol ilyen van,— a tantestületi tanácskozmányokon szoros miheztartás végett, egész terjedelmében való felolvasás utján kihirdetendő azzal, hogy *1910. január 1-én lép életbe.*[1])

b) Szeptemberben kimutatás küldendő a kir. tanfelügyelőnek az évi iskolai szünetekről.

(1911. évi 3013. sz. püsp. rend. Circ. XI. 84.)

Utasitom az összes hatóságom alá tartozó iskolaigazgatóságokat, hogy „Szorgalomidő és Szünetek" cimü 4661/1909. sz. rendeletem alapján minden tanév szeptemberében előre állapitsák meg, hogy mely napokon lesznek az év folyamán iskolai szünetek s az erről szóló röivd kimutatást az illetékes kir. tanfelügyelői hivatal nak küldjék be. Emlitett rendeletem s a naptár összehasonlitása lehetővé teszi, hogy a szünnapok előre megállapithatók legyenek. Amennyiben pedig vásárok vagy valamely más rendkivüli körülmények olyan szünet keletkezését hozzák magukkal, amelyek szeptemberben meg nem állapithatók, mivel ilyen szünet legfölebb 1—2 fordulhat elő, azt külön is az illetékes kir. tanfelügyelői hivataloknak előre jelentsék be.

A kir. tanfelügyelőnek szóló bejelentésben különösen azt kell *kiemelni*, hogy a *heti kis szünetek* kedd-csütörtök délután, szerda-szombat délután, avagy egész napon, pl. csütörtökön tartatnak-e? A többi szünet-kérdés tekintetében a naptár irányadó.

b) Polgári leányiskolákban, a tanitó- és tanitónőképzőben a tanév 2 félévre osztandó.

(1903. évi 3265. sz. kápt. helynöki rend. Circ. XV. 162.)

A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszterium fenti körrendelete[2]) alapján ezennel elrendelem, hogy az 1903—1904. tan-

[1]) Az egyházi ünnepi szünetekről az állami iskolákban l. a v. k. min. 115,218 1910. sz. körrendeletét Circ. 1911. V. 31.

[2]) 43542/1903. Circ. 1903. XV. 159. s kk.

évtől kezdve a pécsi egyházmegye területén levő polgári leányiskolákban, valamint a tanitó- és tanitónőképző intézetben szintén két félévre osztassék a tanév. Az első félév végével január hó 31-én *Értesitőt* kapnak a tanulók és a tanév végén rendes bizonyitványt.

12. Tankönyvek és eszközök.

a) A Sz.-István-Társulat kiadványai használandók. A használt könyvek jegyzéke okt. 31-ig beterjesztendő.

α) (1907. évi 4733. sz. püsp. rend. Circ. XVIII. 168.)

A nmélt. püspöki kar a kath. szellemnek iskoláinkban megtartása és megerősitése céljából helyesen és üdvösen intézkedett akkor, midőn kötelezőleg előirta, hogy a kath. népiskolákban, polg. és felsőbb leányiskolákban, valamint a tanitó -és tanitónőképzőkben kizárólag az orsz. tanügyi tanács kebelén működő tankönyvvizsgáló bizottság által kath. iskolákra engedélyezett és a Szent-István-Társulat által megjelenitett s minden iskolának megküldött hivatalos könyvjegyzékben foglalt és ezek között első sorban a Szent-István-Társulat által kiadott tankönyvek használtassanak.

Minthogy azonban az emlitett tankönyvvizsgáló bizottság sajnálattal azt tapasztalja, hogy a nmélt. püspöki kar eme rendelkezésének sok iskola és intézet nem tesz eleget, szükségesnek tartom annak betartását ujból és nyomatékosan előirni.

β) (1909. évi 3645. sz. püsp. rend. Circ. XIII. 99.)

A magyarországi latin szertartásu püspöki kar által elfogadott s a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter által megerősitett fegyelmi szabályzat 4. §-ának o) pontja értelmében minden olyan tanitó vagy tanitónő, aki az egyházmegyei hatóság által nem engedélyezett tankönyveket vagy tanszereket használ, fegyelmi vétséget követ el. Ugyanezen fegyelmi szabályzat 10 §-ának a) pontja értelmében ezen fegyelmi vétség a tanitónak állásából való felfüggesztésével jár.

A püspöki kar az egyházmegyei főhatóságok tankönyv és tanszer engedélyezési jogát, egyöntetüség s egyszerübb eljárás céljából az orsz. kath. tanügyi tanács kebeléből kinevezett tankönyvbiráló bizottságra ruházta át s eme bizottság által engedélyezett tankönyvek hivatalos jegyzékéül mindenkor a Szent-István-Társulat által kiadott hivatalos tankönyv-jegyzék tekintendő, amely ugy külön füzetben, mint a „Népnevelő"-ben és a „Tanitók Évkönyvé"-ben évről-évre kiigazitva szokott megjelenni.

Felhivom ennélfogva az egyházmegyém területén működő összes tanitókat és tanitónőket, hogy már az 1909/10. tanévtől kezdve tisztán és kizárólag csak a *Szent-István-Társulat kiadásában* megjelent tankönyveket használjanak, nehogy a fenthivatkozott

szabályok értelmében szigorubb eljárás foganatositása váljék szükségessé.[1])

Félreértés kikerülése céljából megismétlem, hogy egyházmegyém területén a Szent-István-Társulat *kiadványaihoz* ragaszkodom s tehát más kiadók által elfogadtatott tankönyvek használatát meg nem engedem.

Az esperes ker. tanfelügyelő és iskolaigazgató urakat kérem, hogy ezen rendeletemnek szerezzenek érvényt s amennyiben attól eltérés történik, azt az egyházmegyei főtanfelügyelői hivatalnak haladéktalanul jelentsék.

Jelen rendeletem első és általános részét megindokolja az érvénybe lépett fegyelmi szabályzat. Hogy pedig a fegyelmi szabályzat e határozmányának létre kellett jönni, az következett abból a nagy üzleti és sajtóharcból, amely a kereszténytelen és a keresztény irodalom között kifejlődött s ma a legnagyobb hévvel folyik. A kereszténytelen sajtó a nyomtatványokat, igy a tankönyveket is, árucikknek tekinti, amelynek belső tartalma kevésbbé lényeges, a fő, hogy vegyék, sőt a kelendőség kedvéért sokszor a belső tartalom különösen vallás-erkölcsi szempontból a leghatározottabban káros és veszedelmes. Nyilvánvaló, hogy ilyen ellenféllel szemben az elvi alapon álló s nem üzleti érdeket, hanem magasabb vallás-erkölcsi célokat szolgáló keresztény sajtó, pusztán üzleti verseny eszközeivel sikerhez nem juthat, saját felfogását, nevelési elveit, bölcseletét, világnézletét sajtó utján sem a nyilvános életben, sem az iskolákban nem érvényesitheti, mert az emberi szenvedélyeknek, vágyaknak s a materiális szempontoknak nem hizeleghet, ellenkezőleg azok ellen fel kell vennie a harcot s igy az ugynevezett „népszerüség"ről, mint a verseny egyik főtényezőjétől elesik. Ezen hiányon akar és fog segiteni a hivatkozott fegyelmi szabályzat idézett két szakasza, midőn a sajtónak egyik ágát, ez iskolafentartásából folyó jogok keretében felkarolja s ez által lehetővé teszi, hogy keresztény kath. irodalmi és nevelési felfogásunk kellő apparátussal tért foglalhasson. Ne higyje senki, hogy amint sokszor hallani lehet, — a Szent-István-Társulat ezzel üzletet akar csinálni. Épen nem. Hiszen e társaság ezen irányban jóformán veszteséggel dolgozott, de a fenti célra áldozott, mert a keresztény irányu irodalomnak üzleti alapját is meg akarta menteni. És mivel a társulat nagy áldozatok árán is kivivta, hogy most minden könyvet nyujthat a kath. iskoláknak s egyazon könyvfajból nagy választékkal rendelkezik, vagyis valóban megteremtette a keresztény kath. népiskolai tankönyvirodalmat, a kath. iskolai hatóságok s az egész püspöki kar a legnagyobb hibát követnék el, ha a fentemlitett versenyeszközöknek a Szent-István-Társulatot továbbra is kiszolgáltatnók. Sajnos, hogy ezt nemcsak megmagyarázni, de még elrendelni is kell, de a körülmények azt mutatják, hogy erre szükség van.

[1]) Az 1911. évi Rendszabályokat az egyházmegyei joggal összeegyeztető 374/1912. sz. püsp. rendelet (l. az 506. l.) továbbra is érvényesnek mondja ezen intézkedést.

A rendelet azon különös része, hogy egyházmegyémben csupán a Szent-István-Társulat kiadványai használhatók, az én külön álláspontom, amelyhez elejétől fogva ragaszkodtam, ami a fentebbiekben már magyarázatát is leli. De különösen is kiemelem, miszerint a Szent-István-Társulat, mint kiadó is feltétlenül versenyképessé teendő; ami pedig az apobrálással könnyen kijátszható. A többi kiadók kiadnak és aprobáltatnak a vallást nem sértő könyveket s ezek utján versenyképességre lépnek a Szent-István-Társulattal, sőt apró üzleti fogásokkal, ajándékokkal, percentekkel stb. kiszoritják a társulat kiadványait s lehetetlenné teszik ennek a további müködést. Ez az oka, hogy én egyenesen a Szent-István-Társulat kiadványaihoz ragaszkodom s egyházmegyém területén ezeknek használatát rendelem el. A társulat kiadványai a nagy nyilvánosság előtt feküsznek, módjában van mindenkinek azokat betenkinteni s e müvek ellen sem a tudomány sem a didactika és paedagogia elvei szempontjából soha semmi fel nem hozatott; ellenben a biráló bizottság nemcsak azok jósága, hanem valláserkölcsi szempontból vett kifogástalan mivolta tekintetében is garantál; minélfogva semmi ok nincs e kiadványokat közönséges üzleti fogásokból álló versenynek kitenni. Versenyezzenek egymás között a mi iróink s ez bizonyos igy is van és itt a tanitóságnak a tankönyv megválasztása tekintetében szabadkeze van. Sőt e szabadsága fokozódik majd, ha a Szent-István-Társulat megerősödvén, kiadványai számát szaporithatja. Ezen indokok hozták létre ugy a fegyelmi szabályzat idézett határozmányait, valamint jelen rendeletemet s midőn végül rendelem, hogy iskolája tankönyv-jegyzékét[1]) minden tanév elején, legkésőbb október hó 31-ig minden tanitó az *egyhm. főtanfelügyelői hivatalhoz* a plébánia és esperes-ker. tanfelügyelői hivatal utján terjessze be, egyuttal jelzem, hogy az egyhm. főtanfelügyelőséget e rendeletem szigoru ellenőrzésére s a már jóváhagyott részletes tantervekkel való összhangba hozatalára, valamint a Szent-István-Társulattal való e tárgybeli szükséges érintkezésre utasitottam.

b) Utasitás az isk. irófüzetek tárgyában.

(1894. évi 1461. sz. püsp. rend. Circ. VIII. 69.)

A vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter a népiskolákban most használatos *iró-füzeteket* egészségügyi és paedagogiai követelményeknek meg nem felelő voltuk miatt az iskolákból ki akarván küszöbölni, az iró-füzetek szerkezetét, minőségét és kiállitását illetőleg szabályzatot adott ki, s az ezen szabályzat szerint készült füzetek használatát a rendelkezése alatt álló népiskolákban kötelezővé tette. Egyben felkérte az egyházm. Főhatóságot, hogy a kath. iskolákra vonatkozólag e szabályzatot esetleg figyelembe venni sziveskedjék. Ennek kapcsán felhivom a plébános urakat, hogy az igazga-

[1]) A tankönyvjegyzék elkészitéséhez kitölthető nyomtatott ivek használhatók.

tásuk alá tartozó kath. iskolákba a *miniszteri szabályzat szerint készült irófüzeteket* szintén bevezessék. E füzetek arról ismerhetők meg, hogy mindegyiknek boritékán rajta kell lenni azon kijelentésnek, hogy a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter által 1893. évi 33.868 sz. a. kiadott szabályzat szerint készültek. Egy darab ára 5 fillér.

c) Külföldi tanszerek beszerzéséhez engedély kérendő.

(1907. évi 2306. sz. püsp. rend. Circ. X. 80.)

. . . . . Tudomásvétel céljából kijelentem, hogy a hatóságom alatt álló iskolák részére külföldi tanszerek beszerzéséhez engedélyem kikérendő.[1])

d) Az 1907: XXVII. t. c. által megkövetelő taneszközök.

(1907. évi 4417. sz. püsp. rend. Circ. XVII. 156.)

XIII. számu pásztorlevelemben a 112-ik lapon a következők foglaltatnak:[2]) Miután ezen utasitás a hatóságom alatt álló róm. kath. iskolák elvi szempontjait egyáltalán nem, vagy csak előnyösen érinti, ennélfogva célszerünek látom, hogy ez utasitás egyházmegyém iskoláinak vezetése és müködése tekintetében vezérfonalul szolgáljon, miért is azt *egész terjedelmében magamévá teszem.*" Ebből kindulva az utasitás 105. lapján „IV. függelék" az elemi népiskolák kötelező tanszerbeli fölszerelésének jegyzéke cim alatt előforduló rendelkezésekre vonatkozólag a következőket tartom szükségesnek elrendelni. Figyelembe véve e függelék szövegét, mely igy szól: „Már az 1868. évi XXXVIII. t. c. 11. §-a midőn felsorolja azon feltételeket, melyek mellett a hitfelekezetek iskolát fenntartanak, elrendeli, hogy az iskolák kellőképen bebutoroztassanak és taneszközökkel fölszereltessenek. Az 1907. évi XXVII. t. c. 15. §-a pedig az államsegélyezésének föltételéül a törvényszerü fölszerelést egyenesen előirja." „Szükségessé vált tehát azon taneszközök jegyzékének tüzetes megállapitása, melyek nélkül valamely iskola törvényszerüen felszereltnek nem tekinthető, tehát a törvényben megszabott joghátrányt viselni tartozik." „Nehogy azonban ezen taneszközök egyszerre való beszerzése az iskolafentartókat érzékenyen megterhelje, a jegyzék két részre oszlik s az első részbe azon taneszközök foglalvák, melyek az 1907. évi XXVII. t. c. életbeléptétől, azaz 1907. julius 1-től 1910 .szeptember hó 30-ig okvetlenül beszerzendők." „A második rész a nélkülözhetetlen taneszközök második csoportját foglalja magában, melyeknek beszerzése további három év alatt eszközölhető", utasitanom kell az iskolaszékeket, hogy az ismételten hivatkozott utasitás 106. lapjától 117. lapjáig foglaltató butor, tanszer és egyéb jegyzékeket szem előtt tartva, azoknak beszerzéséről 1908 ,1909. és 1910. évi költségelőirányzatukban az iskolai költség-

[1]) A v. és k. min. 8886/1907. sz. átirata kapcsán hozatott e rendelkezés.
[2]) L. e könyv 548. lapján.

vetés keretében gondoskodjanak. Szükséges pedig e rendelkezés azért, mert az iskola és hitközségi költségvetések leginkább november és december hó folyamán készülnek s igy a felmerülő költségek fölvétele már e napokban elodázhatatlan. A mindinkább terjedő és népszerüségre jutó természettudományi felszerelések beszerzése nemcsak eme rendelkezés folytán indokolt, hanem azon körülménynél fogva is, mert néhány év alatt a tudományoknak a felnőttek körében való terjesztése országosan szervezve lesz s eme szervezkedésben a pécsegyházm. tanitóegyesület utján magam is részt akarok venni. Óhajtom ugyanis, hogy a felnőttek előtt lefolyó tudományos előadások megtartásában tanitóim is lehetőleg minél nagyobb számban részt vegyenek s ezen előadások keretében a fizikai, vegytani és természetrajzi eszközöket szintén nem nélkülözhetik. Ez okból tehát azok beszerzése kétszeresen indokolt. Különösen kiemelem, hogy főkép természetrajzi és földrajzi előadások megtartásánál a tanitó ugy a gyermekek, valamint a felnőttek oktatásánál a vetitőképeket nagy sikerrel használhatja s előadásait ezek segitségével igen vonzóvá s érdekessé teheti. Célszerü tehát egy képvetitő szerkezetet (laterna magica) mindazon iskolák számára beszerezni, a melyek nagyobb számu tankötelesekkel rendelkeznek s ahol a község lakossága nagyobb számu. A müvelt külföldön, Angliában, Németországban s az Egysült-Államokban ma már alig van iskola, a mely ilyen vetitő szerkezettel felszerelve nem volna, mint olyan eszközzel, mely az ismereteket szemlélet utján terjeszti. Mivel pedig, mint fentebb is emlitém, az ugynevezett szabadiskolák maholnap mindenfelé szerveztetni fognak, célszerünek vélem intézkedni, hogy a kath. tanitóság minden más szervezetet megelőzve, a keresztény- és nemzeti irányzatu szabadiskolák szervezését előkészitse. Ez irányban egyházmegyei főtanfelügyelőm mint a „Pécsegyházmegyei Róm. Kath. Tanitóegyesület“ elnöke az egyesület utján is megfogja tenni javaslatait s igy célszerü lesz, ha a szükséges eszközök beszerzése az iskolaszékek által előkészittetik. A beszerzés módozataira nézve következőket jegyzem meg. Az egyhm. főtanfelügyelőség utána tudakozódott, hogy melyik volna azon tanszerszállitó cég, a mely a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur ő nagyméltósága intenciőihoz képest, magyar gyártmányu és mégis minden tekintetben kielégitő tanszereket tudna szállitani. Több irányból jött ajánlatok egybevetéséből a végleges megállapodás az, hogy a Szent-István-Társulat könyvkiadó és tanszerszállitó válalata felel meg leginkább a kitüzött célnak. Figyelemmel vagyok arra, hogy a szállitmányok kizárólag magyar gyártmányok legyenek, magyar munkás kéz által készitve s e tekintetben s a Szent-István-Társulat részéről kaptam a legmegnyugtatóbb ajánlatot, mert innen biztositást nyertem, hogy a szükséges eszközök magyar gyárakból fognak beszereztetni.

Különösen ki kell emelnem, hogy a tanszerek megőrzése, romlástól való megvédése a használhatóságuknak biztositása nélkül az egész beszerzési akciónak semmi értelme sem volna. Mindaddig te-

hát, a mig a tanitó alkalmas elzárt hellyel nem rendelkezik, hova a tanszereket elrakhassa, addig sehol egyetlenegy eszközt sem szabad beszerezni. Ez okból szakértői véleményt kértem arra nézve, hogy a 76000. sz. utasitásban megjelölt tanszerek elhelyezésére mekkora szekrény szükségeltetik, miért is az alább megjelölt méretü szekrények beszerzését ezennel elrendelem. Erre nézve a következő adatokban történt megállapodás. Osztatlan iskolák tanszereinek elhelyezésére kivántatik egy 40 cm. mély, 80 cm. széles és 2 m. magas szekrény, osztott iskolákban pedig a szekrény az előbbitől csak annyiban különbözik, hogy szélessége 1 m. 20 cm. legyen. A szekrények ajtaja 120—130 cm.-ig alsó részében fából, 120—130cm.-en felül üvegből készülhet, ugy, hogy ugyanazon ajtó felül üvegablakkal látandó el. Ez utóbbi, t. i. az üveg rész csupán azért némileg indokolt, hogy az iskolateremnek diszitésére is szolgáljon, de lényegileg nem szükséges s készülhet az egész ajtó tisztán fából is. A hol az iskolaépületben egy alkalmas szertár helyiség is van, ott a szekrények esetleg mellőzhetők is, de ez esetben a szertár helyiséget egyáltalán semmi más célra használni nem szabad. Az eszközökre nézve megjegyzem, hogy azokról pontos leltár veendő fel s leltár mellett a tanitónak anyagi felelősség terhe alatt adatnak át, a tanitó lesz a szertár őre s eltávozása esetén akár az iskolaszéki elnöknek, akár utódjának leltár mellett tartozik az eszközöket átadni.

Végül megjegyzem, hogy a Szent-István-Társulat ezen szállitmányokat 3 egymásutáni évben is szállithatja s a fizetést havi részletekben is elfogadja, vagy esetleg az összest egyszerre szállitja s a fizetést 3 év alatt lehet teljesiteni. Erre nézve a „Népnevelő“ ismételten ádott felvilágositásokat és tájékoztatót.

Hogy az iskolaszékek e tárgybeli intézkedései kellőleg ellenőrizhetők legyenek s nehogy fölösleges eszközök rendeltessenek, célszerü lesz a megrendelendő tárgyak két példányban kiállitott jegyzékének egyikét felülvizsgálat céljából az egyhm. tanfelügyelőséghez beküldeni. Az egyhm. főtanfelügyelőség megjegyzéseit megtéve, azokat az iskolaszéknek visszaküldi és a megrendelést ennek alapján az iskolaszék eszközölheti. Utasitottam az egyhm. főtanfelügyelőséget azon irányban is, hogy a beérkező 1908. évi költségvetéseket azon szempontból is vizsgálja felül, hogy vajjon a szóban forgó tanszerek abban szerepelnek-e vagy nem. S tekintettel azon körülményre, hogy az államsegélyek kiutalása a felszerelésektől is függ, ha valamelyik iskolaszék a költségvetésbe ezen évi körülbelül 60 koronányi összeget fel nem venné ,a költségvetés jóváhagyását az egyhm. főtanfelügyelőség csak azon esetben eszközölheti, ha a tanszerek beszerzésére felveendő összeg kimaradása az iskolaszék által külön is indokoltatik.

Miután az 1868. évi XXXVIII. t. c. életbelépte tehát közel 40 év óta országos intézkedés arra nézve, hogy az iskolák különösen a természettudományok terjesztéséhez szükséges eszközökkel fölszereltessenek, nem történt, ma már indokolt s az állam fizetésjavitó

akciójával szemben méltánvos is, hogy eme nagynak nem mondható terhet a községek 6 évre felosztva miként ezt az utasitás előirja, magukra vállalják.

13. Iskolai ünnepélyek.

a) Iskolai ünnepély április 11-én.

(1898. évi 1049. sz. püsp. rend. Circ. IV. 21.)

A nagymélt. vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter urnak fentebb közölt rendelete[1]) kapcsán meghagyom, hogy az 1848. évi törvények megalkotásának emlékére egyházmegyém összes r. k. népiskolái s egyéb tanintézetei is szentmise hallgatásával egybekötött ünnepélyt rendezzenek; elvárom egyuttal az iskolaigazgatók- és tanitóktól, hogy ezt akként szervezzék, miszerint a növendékek azon mindenkor igazi hazafias lelkesedéssel vegyenek részt. Megjegyzem mégis, hogy ez ünnepélyt azon években, mikor április 11-ike a nagyhét valamely napjára esik, usvét után egyik nap tartsák meg.

b) Iskolai ünnepély b. Erzsébet királyné emlékére.[2])

(1898. évi 4392. sz. püsp. rend. Circ. XVI. 181.)

Az istentelen gonoszság, mely átdöfte a legnemesebb, a csak magasztosat érezni tudó szivet, mely ellankasztotta a folyton áldást osztó kezet, a melynek érintésére megüvegesedett a csak jóságot ragyogó szem, a mely elragadta felséges urunk-, apostoli Királyunktól drága hitvesét, hazánkat pedig megfosztotta védőjétől küzdelmeiben, vigasztalójától szomoruságában, jóságos anyjától, a mely megölte Erzsébet királyasszonyunkat, sokkal mélyebb fájdalomba boritotta nemzetünket, a rettenetes büntett sokkal megdöbbentőbb intelmeket és tanulságokat tartalmaz, hogysem azokat elfeledhetnők, elfelednünk szabad lenne.

De nemcsak mi magunk őrizzük meg dicsőült királynénk emlékét és megrenditő elhunytának komoly intelmeit és tanulságait lelkünkben, hanem azon legyünk, hogy azok hazánk ifjusága minden szép és nemes iránt fogékony szivébe bevésessenek s abban el nem halványodva megmaradjanak, tovább éljenek.

E végből elrendelem, hogy — miután ez esztendőben már megtartottuk gyászünnepélyeinket — ezentul évről-évre november hó 19-én, dicsőült királynénk védőszentjének ünnepén, vagy, ha az vasárnapra esik, az utána való napon egyházmegyém összes iskoláiban emlékünnepélyek tartassanak.

---

[1] 13724/1898. Circ. IV. 20.

[2]) Sem a szorgalmi időt és szüneteket szabályozó 4661/1909. sz. püsp. rendeletben (l. az 576. l.), sem az 1911. évi Rendszabályokban nem szerepel e szüneti nap

Az ünnepség istentisztelettel, szentmisével kezdődik, a melyről az illető község összes tanintézeteinek igazgatói értesitendők.

Az istentisztelet után az iskolába gyül az ifjuság, hol az igazgató vagy a tanitói testület valamely más tagja kegyeletes és lelkesült szavakban emlékszik meg az ünepély jelentőségéről s dicsőült királynénkat, mint a vallásosság, hazaszeretet s a felebarát iránti legszebb erények követésre méltó példaképét állitja az ifjuság szemei elé.

Ha a körülmények engedik az ünnepség programmjába oly szavalat vagy ének is vétessék fel, mely a dicsőült királynéról szól vagy a mely alkalmas emlékezetét fentartani s nemes tulajdonainak követésére serkenteni.

Hogy emez ünnepségek annál maradandóbb benyomást tegyenek az ifjuságra, azok napján szünetelnek az előadások az iskolákban.

c) Erzsébet királyné emlékének megünneplése Slavoniában.

(1901. évi 4017. sz. püsp. rend. Circ. XIV. 179.)

Amint 1898. évi XVI. sz. körlevelemben 4392. sz. a. az egész egyházmegyére elrendeltem, hogy I. b. Erzsébet királyné Ő Felségének áldott emlékére nov. 19-ikén, dicsőült királynénk védőszentjének ünnepén egyházmegyém összes iskoláiban emlékünnepélyek tartassanak, akként most előbbi rendeletemnek egész terjedelmében való érvényben maradása mellett, a Horvát-Slavon-Dalmát nmélt. kir. országos kormány vallás- és közoktatásügyi osztályának f. évi okt. 31-én 15410. sz. a. kérelmére egyházmegyém Slavónia területén működő plébánosainak meghagyom, hogy a fentjelzett iskola ünnepélyen kivül dicső Erzsébet királynénk halálozási évfordulóján, szept. 10-ikén, vagy ha ez vasárnapra esik, az utána való napon, évenkint ünnepélyes Requiemet tartsanak és ennek idejéről ugy a hatóságokat, mint az iskolai elüljáróságokat eleve értesitsék.

d) Hazafias ünnepélyek jun. 8., okt. 4., május 3.-án.

(1897. évi 4556. sz. kápt. helynöki rend. Circ. XXII. 197.)

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter f. évi 66542. sz. a. kelt körrendeletében értesitette az egyházm. hatóságot, hogy a hazaszeretet ápolása, folytonos élesztése, a nemzeti összetartás erősbitésére elrendelte, miszerint az állami, államilag segélyezett községi és községi elemi, polgári, iparos és kereskedő tanonc iskolákban tartatni szokott ünepélyek a jelzett hazafias célnak megfelelő irányban tartassanak meg, s egyszersmind felkérte az egyházm. hatóságot, hogy a kath. iskolákban is hasonló ünnepélyek rendezése iránt intézkedjék. Enek folytán elrendelem, hogy a hazafias nevelés érdekében mindazon iskolákban, melyekben a szorgalmi idő 10 teljes hónapig tart, minden év junius 8-án, mint Ő Felsége megkoronáztatásának

évfordulóján, a többi iskolákban pedig vagy október 4-én, mint Ő Felsége névnapján, vagy május 3-án, mint az ezredévi ünnepe hivatalos kezdetének évfordulóján hazafias, vallásos hazaszeretetre buzditó beszédekkel és szavalásokkal egybekötött ünepélyek tartassanak, az iskolaszéki elnököket tevén felelőssekké, hogy jelen rendeletemnek évenként elég tétessék.

e) A madarak és fák napja.

(1906. évi 1815. sz. püsp. rend. Circ. IX. 69.)

Az Országos Állatvédő Egyesület azzal a kéréssel fordult a közoktatásügyi m. kir. kormányhoz, hogy két oly intézményt honositson meg hazánk népoktatási tanintézeteiben, mely az Amerikai Egyesült Államokban már évek óta kiváló eredménnyel gyakorlatban van és folyton fejlődik .

Az egyik a *Madarak Napja* (Birds day), a másik a *Fák Napja* (Arbor day) intézménye.

Az Egyesült Államok minden iskolájában ugyanis évenkint egy nap kizárólagosan a madaraknak van szentelve akként, hogy a tanitó azon a napon tanitványainak fölfogásaihoz mérten szép és behatható előadást tart a madarak életéről s jelentőségéről a természet háztartásában és az embernek nemcsak gazdaságában, de lelkületében is.

És ugyancsak minden iskolában az évnek egy bizonyos napja a fáknak van szentelve. E napon az oktató a fák jelentőségét fejtegeti. A fősuly azonban arra van fektetve, hogy minden gyermek valamely alkalmas, kopár helyen egy pár csemetét ültet el, mely azután magával a gyermekkel növekszik s igy a gyermek lényéhez füződik.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumnak a szóban forgó intézmény meghonositása céljából folyó évi április 27-én 26120. szám alatt kelt körirata kapcsán ezennel elrendelem, hogy a főhatóságom alá tartozó elemi népiskolákban — a mennyiben lehetséges — már a folyó 1906. tanévben, de mindenesetre a jövő tanévtől kezdődőleg május vagy junius hóban egy előre meghatározandó külön nap szenteltessék minden évben kizárólag arra a célra, hogy azon a napon a tanitó a hasznos madarak természetével, jelentőségével, a madarak védelmének és szaporitásának szükséges voltával, az erre szolgáló módokkal és eszközökkel az iskolai ifjuságot megismertesse; — és ugyanazt a napot felhasználja arra is, hogy a fáknak és cserjéknek a hasznos madarak fészkelésére és szaporodására való befolyását megvilágositván, a fák és a befásitás nagy jelentőségét is megmagyarázza és a hol ezt a helyi viszonyok megengedik és indokolják, hasson arra is, hogy a gyermekek a vidéki viszonyokhoz képest legtöbb előnyt szolgáltató fák és csemeték ültetésével tegyék a madarak és fák napját emlékezetessé és állandóan hasznossá.

Az elemi népiskolai tanitók addig is, mig a madarak és fák napján tartandó előadásra nézve külön utmutatások és vezérfonalak

adatnak ki, *Hermann Ottónak, a „Madarak hasznáról és káráról"* szóló munkájából merithetik a szükséges adatokat.

Minthogy pedig e munka nem áll minden elemi néptanitó rendelkezésére, az Országos Állatvédő Egyesület évről-évre pályázatot fog hirdetni a madarak és fák napjára alkalmas előadások irására és a dijazott pálymunkákat dij nélkül fogja az összes, bármily jellegü iskoláknak a szükséges mennyiségben rendelkezésére bocsátni.

A madarak és fák napjának a befásitásra vonatkozó részét illetőleg első sorban a selyemtenyésztéshez szükséges szederfák jelentőségének ismertetésére és terjesztésére kell a fősulyt fektetni és csak másodsorban a gyümölcsfákra és pedig azért, mert a szederfáknak és az ezek által feltételezett selyemtenyésztési iparnak az országban igen nagy gazdasági és szociális jelentősége van.

Közgazdasági azért, mert oly iparágról van szó, melynek viszonyaink az ország tulnyomó nagy részében kedveznek; mely fejlődésképes és ma már 140000 tenyésztő családot és hét gyárban több ezer munkást foglalkoztat. Szociális jelentősége pedig abból áll, hogy extensiv gazdasági viszonyaink mellett a szegényebbsorsu munkás családokban pénzt juttat abban az évszakban, midőn ez a legnagyobb jótétemény, t. i. az aratás előtt. Továbbá azért fektetendő fősuly a szederfák terjesztésére, mert a „madarak és fák napján" az iskolai ifjuság, ugy mint az az Egyesült Államokban történik és amint az a dolog természetéből is folyik, csemetéket és fákat csakis közterületeket képező kopár helyekre, utak mellé stb. ültethet. Ezeken a területeken pedig a gyümölcsfák elhelyezése a kártételek szempontjából mindenhol célszerünek nem mondható.

Meg vagyok arról győződve, hogy ezen a nép javának előmozditására irányuló rendeletet a néptanitók buzgón és lelkiismeretesen végre fogják hajtani és igyekezni fognak, hogy a fa s a bokor szeretete elterjedjen a nép között, mert annak megóvásával és ápolásával együtt önként föltámad és gyökeret ver a nép szivében s értelmében egyaránt a hasznos madarak védelme is.

Felhivom az egyházkerületi esperes tanfelügyelőket, iskolaigazgatókat és iskolaszékeket, hogy a *fák- és madarak napját* már ez évben tartsák meg és ez iránt haladéktalanul intézkedjenek. Egyben elrendelem, hogy a madarak és fák napjának megtartásáról, a napnak, melyen tartatott és az ünnepély lefolyásának rövid megemlitésével, az egyházmegyei tanfelügyelőségnek tegyenek jelentést.

f) Alkoholellenes nap.

(1912. évi 560. sz. püsp. rend. Circ. IV. 32.)

Midőn a vallás- és közoktatásügyi nmélt. m. kir. miniszterium alábbi rendeletét[1]) további szigoru miheztartás céljából az esperesker. tanfelügyelő urakkal s az iskolaszéki elnökségekkel és iskolaigazgatóságokkal, valamint az egyházmegyém kötelékébe tartozó összes tanitókkal és tanitónőkkel közlöm, egyuttal elrendelem, hogy minden évben farsang utolsó napja, vagyis hushagyó kedd alkohol-

[1]) 3182/1911. eln. szám. Id. Circ. 33. s k. l.

ellenes napnak tekintessék s e napon a fent közölt miniszteri rendeletnek megfelelő alkoholellenes előadás tartassék. Az alkoholellenes napon az iskolában való programmszerü megjelenés minden tankötelesre, tehát mindennapi és ismétlő iskolásra egyaránt kötelező s az e napon történt mulasztások az 1868. évi XXXVIII. t. c. 4. §-ában megszabott módon itélendők meg. Az alkoholellenes nap egész programmjáról s annak teljes lefolyásáról az egyházmegyei főtanfelügyelőhöz jelentés küldendő. Jelen rendeletem már a folyó 1912-iki évre életbe lép, minélfogva a folyó évi február 20-ika alkoholellenes napnak tekintendő. Az egyházmegyei főtanfelügyelői hivatalt utasitottam, hogy a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszterium által kiadott előadásokból egy-egy példányt minden iskolának küldjön meg. Ezen előadások egyelőre alkalmasak az alkohol ellenes nap programmjának részben való kitöltésére, a jövőre nézve pedig jó mintául szolgálnak arra, hogy a tanitóság az alkoholellenes napot milyen irányu előadásokkal töltse ki. Amennyiben lehetséges, minden községben gondoskodni kell, hogy az alkoholellenes nap egész programmja a szülők érdeklődését is felköltse s hogy az iskolai előadásokon a szülők is jelen legyenek.

14. A madarak védelme.

a) (1906. évi 3544. sz. püsp. rend. Circ. XV. 116.)

A hasznos madarak védelme ugy erkölcsi, mint gazdasági okból az iskola nemes feladatai közé is tartozván, ugy az összes kerületi ntiszt. esperes-tanfelügyelők, tiszt. iskolaigazgató-plébánosokat, valamint az egyházmegyém hatósága alá tartozó tanitókat felhivom, hogy az iskolaszékek közremüködésével igyekezzenek odahatni, miszerint az iskolák udvaraiban és kertjeiben madár-etetők és fészkelő-odvak állittassanak fel s ahol csak lehet a madarak védelmében, gondozásában, téli etetésében az iskolás gyermekek is részt vegyenek, azt megszokják s ezáltal a madarak megbecsülését tanulják.

b) (1907. évi 1457. sz. püsp. rend. Circ. VII. 42.)

A vallás- és közoktatásügyi nagym. m. kir. miniszter ur 26120/1906. sz. a „Madarak és Fák" napjára vonatkozó rendeletre való hivatkozással az alább egész terjedelmében következő rendeletet bocsátotta ki. Minthogy a mezei gazdaság, kertészet és erdőnevelés szempontjából, de a gyermekek erkölcsi nevelése céljából is, eme rendelet az iskolára nézve nagy jelentőséggel és fontossággal bir, ez okból azt egész terjedelmében magamévá téve, felhivom egyházmegyém összes kerületi tanfelügyelőit, iskolaigazgatóit és a tanitókat, hogy eme rendelet gyakorlatbavétele érdekében minden hatáskörükbe eső lehető módon befolyásukat érvényesitsék.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1906. évi 112508. számu körrendelete a madárirtás meggátlása tárgyában. Valamennyi kir. tanfelügyelőnek

és tanfelügyelőségi kirendeltségnek. Hermann Ottó, a „Magyar Ornithológiai Központ' igazgatója az országban duló madárirtás ellen intézkedést kér. Minthogy a szerte divó madárirtás, fészekdulás és tojásszedés nemcsak leghasznosabb madaraink eltünedezését vonja maga után — hanem mert ez az általános madarászati szenvedély az iskolás gyermekek jellemképzésére is nagyon káros hatásu: hivatkozással a mult évi 26120. sz. a. kelt és a „Madarak és Fák' napja tárgyában kiadott rendeletemre, felhivom a Cimet, utasitsa a tankerületébe tartozó tanitókat, hogy különösen a gumipuskák és a parityák használatát, és az ezekkel üzött madárirtást a legszigorubban tiltsák az iskolás fiuknál és egyáltalán tegyenek meg mindent az észszerü madárvédelem érdekében.

15. A templom kövezett padlója télen befödendő.

(1878. évi 329. sz. püsp. rend. Circ. 114.)

Physicus Comitatus Tolnensis in sessione Commissionis administrationalis die 7-a Februarii c. a. habita, retulit, permultos scholares tenerioris aetatis morbo affici ex eo, quod acri hiberno tempore ad ecclesiam ducti, ibidem in strato lapideo stantes missae sacrificio interesse cogantur.

Quo officiose ad meam notitiam perlato, ut malo huic medelam adferre velim, hisce committo DD. Parochis, ut tempore acris hyemis stratum lapideum ecclesiae, in quo scolares stare solent, sive tabulis, sive storeis tegi curent.

16. Ingyen konyhák szegény iskolások számára.

(1903. évi 1617. sz. püsp. rend. Circ. IV. 71.)

Az elemi iskolai szegény tanulók részére társadalmi uton létesitendő ingyen konyhák tárgyában a vallás- és közoktatásügyi nagyméltóságu m. kir. miniszter urnak körrendeletét[1]) alább egész terjedelmében közlöm a tisztelendő egyházmegyei papsággal, egyben felkérem a tisztelendő *iskolaigazgató plébánosokat,* hogy hivatásukhoz képest ezen igazán áldásos emberbaráti intézménynek a vezetésök alatt álló iskolákkal kapcsolatban való létesitése érdekében saját hatáskörükben, a körülményekhez és helyi viszonyokhoz mérten valamely megfelelő alakban szintén buzgólkodjanak.

17. Iskolai egészségügy.

(1888. évi 935. sz. ált. helynöki intézv. Circ. V. 26.)

Ut nimiae, cui victima cecidisse, et paulo abhinc in dies plurimi succumbere vel e flore iuventutis conspiciuntur, regnicolarum mortalitati, in quantum licet, materies subtrahatur, Exc. R. Cultus et publ. Instit. Ministerium ad rem publicae valetudinis tutandam congruos, quibus primarie scholasticae pubis, secundarie regnicolarum valetudini consuleretur, publicavit ordines et quidem: decrevit

1) ddto 23-ae Martii a. c. sub nr. 5926: ut pubes scholastica, sicubi moris esset funera cantilenis scholasticae iuventutis cele-

[1]) 13449/1903. Circ. IV. 71 s kk.

brari, a funeribus ad sepulchrum ducendis praeprimis brumali tempore dum ex aëris intemperie detrimentum valetudini imminet, prorsus arceatur;[1])

2) ddto 20-ae Martii a. c. sub nr. 4232: ut stili e lapide fissili ad scribendum parati, qui venenosis coloribus obducti venduntur, ne puerili levitate, ut fieri solet, in ore scholarium saliva mixti, venenosum colorem in tenellorum corpusculorum viscera diffundant, e scholis removeantur;

3) ddto 6-ae Apr. a. c. sub nr. 14277: ut aër, principale vitae hominis nutrimentum servetur per crebram ventillationem praecipue scholarum, sed etiam privatarum domuum purus, sed et aqua in puteis sit salubris, munda, percolationibus sterquilinii, seu fimeti non adulterata, parochorum vigilantia provocatur, quo ventillationis necessitatem, utilitatem rudes edocere, ac ut e vicinia puteorum sterquilinia, seu fimeta, quo fieri poterit, procul locentur, suis fidelibus persuadere contendant.

Quae cum DD. parochis, ceu scholarum directoribus pro directivo statu notitiae communicantur cum eo, ut suos etiam docentes eatenus instruere et inviare velint.[2])

IV. Irodai ügykezelés.

1. Bizonyitványok és oklevelek másodlatai.

(1896. évi 165. sz. püsp. rend. Circ. I. 3.)

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztertől. 3038. eln. szám. A vezetésem alatt álló vallás- és közoktatásügyi miniszterium ügyforgalma évről-évre növekszik s a lezáruló évvel már oly nagymérvü ügyforgalom mutatkozik, hogy szükségét érzem egyfelől az ügymenetnek gyorsitása, de másfelől az egyöntetüségnek megvalósitása céljából némely eddig a központban ellátott ügyeknek ezentuli elintézését közvetlenül az intézeti elöljáróságok hatáskörébe utalni. Egyelőre az oklevelek és bizonyitványok másodlatainak és másolatainak egyöntetü elintézhetése céljából további szives intézkedés végett van szerencsém a főtiszt. Főhatóságot tiszteletteljesen felkérni, hogy 1) a főtiszt. Főhatóság főhatósága alatt álló középiskolákban, felső kereskedelmi-, ipari-, felső nép- és polgári-, felsőbb leányiskolákban, továbbá tanitó-, tanitónő- és kisdedóvónőképezdékben az osztálybizonyitványi másodlatok kiállitását és kiadását ezentul közvetlenül az illető intézet igazgatójára ruházni méltóztassék azzal, hogy a kiállitó igazgató ügyeljen, nem forog-e fenn a visszaélés gyanuja; ha fennforog, a bizonyitvány elvesztésének igazolását követelje.

---

[1]) Megismétli ezt a 33645/95. sz. min. rend. Circ. 1896. VIII. 45.

[2]) A védhimlőoltásról szóló 29,370/1887. sz. v. és közokt. min. rendeletet l. Circ. 1887. XIII. 56. 1861/1887. — iskoláknak járvány esetére történendő bezáratásánál követendő eljárásról Circ. 1892. XXI. 123 (v. és közokt. min. 11536/1892.) — a trachoma elleni óvó és gyógyintézkedésekről Circ. 1904. X. 127 (v. és közokt. min. 12886/1904.) — a tüdővész elleni védekezésről Circ. 1899. V. 59 (v. és közokt. min. 62986/1898.)

Egy-egy ilyen osztálybizonyitvány-másodlat kiállitásáért a bélyegen kivül az igazgató részére járó dij megállapitását a főtiszt. Főhatóság bölcs belátása szerint megállapitani méltóztassék.

A vezetésem alatt álló, most jelzett intézeteknél az osztálybizonyitványok másodlatáért 2 korona dij fizetendő.

Van szerencsém a főtiszt. Főhatóságot tisztelettel felkérni, hogy az elemi iskolai bizonyitványok másodlatainak az igazgató, illetőleg a helyi iskolai hatóság hozzájárulása mellett az osztálytanitó által leendő, s a főtiszt. Főhatóság belátása szerint megállapitandó dijért való kiállitása iránt is intézkedni méltóztassék. A vezetésem alatt álló elemi iskolai bizonyitvány másodlatáért 1 korona illeti meg a kiállitót.

2) A középiskolai-, felső kereskedelmi iskolai érettségi-, végbizonyitványok, indexek, szigorlati- s egyéb főiskolai bizonyitványok másodlatait szintén közvetlenül az igazgatók, illetőleg dékánok állitják és adják ki, de a vezetésem alatt álló miniszterium „Hivatalos Közlöny"-ében ugy az eredeti bizonyitvány, mint a másodlat kelte és száma, az illető tanuló megnevezésével közzéteendő. A kiállitás óvatosságára nézve az előző pontban jelzettek irányadók.

Ugy az érettségi, mint a főiskolai bizonyitványok kiállitási dijának megállapitása a főtiszt. Főhatóság hatáskörét illeti. A főiskolai bizonyitványok másodlatainak kiállitási dijat a vezetésem alatt álló intézeteknél 4 koronában állapitottam meg.

3) Tanképesitő okmányok, főiskolai oklevelek, államvizsgálati bizonyitványok másodlatainak kiállitását azok eszközölhetik, a kik az eredetit is jogositva vannak kiállitani, köteleztetnek azonban a kiállitók mind az eredeti okmány, mind a másodlat keltét és számát az illető tulajdonos megnevezésével a Budapesti és a vezetésem alatt álló miniszterium Hivatalos Közlöny-ében közzétenni. A kiállitás óvatosságára nézve a már jelzettek itt is irányadókul szolgálnak.

Képesitő okmányok és főiskolai oklevelek másodlatainak dijat a főtiszt. Főhatóság saját hatáskörében méltóztassék megállapitani. A felsőbb képesitő okmányok és főiskolai oklevelek másodlatainak dijat 10 koronában, az alsóbb fokozatu oklevélmásodlatokért pedig a vezetésem alatt álló intézeteknél 5 koronában állapitottam meg.

4) Másolatokat kiállithatnak mindazok, kik másodlatokat állithatnak ki. A hitelesitési dij megszabása a főt. Főhatóságot illeti.

Fogadja a főtiszt. Főhatóság kiváló tiszteletem őszinte nyilvánitását. — Budapest, 1895. december hó 8. Wlassics Gyula.

Ezen miniszteri leirat értelmében meghagyom az illetőknek, a kik az iskolai bizonyitványok és tanképesitő oklevelek másodlatai- és másolatainak kiállitására feljogosittattak, hogy az utasitáshoz mindenben szigoruan ragaszkodjanak. A másodlatok kiállitásáért a leiratban felsorolt összegek, a másolatok cimén pedig 1 korona lesz fizetendő.

2. Bizonyitvány tanulóknak a vallásbeli kötelességek teljesitéséről.

(1908. évi 2347. sz. püsp. rend. Circ. VIII. 90.)

A nm. püspöki kar 1900. évi január hó 29-én tartott közös tanácskozása határozatából „a magyarországi középiskolai katholikus vallástanitás részére“ kiadott tanitási terv és utasitások 4. fejezet 15. §. b) pontja szerint „a közös istentisztelet alól csak ritkább és fontosabb esetekben adhat a vallástanár felmentést, ugy, hogy az illető növendékek a lehetőség szerint más helyen vagy időben hallgassák meg a szent misét, amiről azután rendszerint a szent misét végző áldozópaptól aláirt igazolást kell bemutatniok.“

Ugyanigy rendelkezik a nm. püspöki kar a tanitó- illetve a tanitónőképző tanulókra vonatkozólag is. Miért is fölhivom a T. Papságot, hogy valahányszor, akár az iskolai év alatt, akár pedig a nagy szünidő végével valamelyik tanuló a szentmisehallgatásról vagy esetleg más előirt vallásbeli kötelesség teljesitéséről igazolványt kér, ezt készséggel és azonnal kiállitsák, vagy ha az illetőnek ily igazolvány adható nem volna, ennek okáról az illető hittanárt (hitoktatót vagy felsőbbséget) azonnal irásban értesitsék.

3. Iskolai értesitők beküldése.

(1907. évi 2139. sz. püsp. rend. Circ. IX. 68.)

A nagyméltóságu vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszterium megkeresése alapján felhivom és utasitom a fenhatóságom alá tartozó iskolák és tanintézetek igazgatóit, hogy ahol az értesitők kiadása eddig is szokásban volt, a vezetésük alatti intézet, iskola összes eddig megjelent értesitőinek 1—1 példányát most az „Országos Paedagogiai könyvtár és tanszermuzeum“ elnökségéhez (Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 47.) —, a jövőben megjelenő értesitők 1—1 példányát pedig mindenkor az illető tanév végén: a m. kir. közp. Statisztikai hivatal (Budapest), Országos Nemzeti Muzeum (Budapest), valamint a m. kir. tudományos Akadémia, orsz. paedagogiai és tanszermuzeum és a m. kir. tudomány-egyetem könyvtárainak — három példányát pedig a vallás- és közokt. m. k. Miniszterium V-ik ügyosztályának küldjék meg

4. Iskolaügyi okmányok kiállitása.

(1909. évi 426. sz. püsp. rend. Circ. II. 14.)

Számos felmerült eset folytán az egyházmegyei főhatóság által jóváhagyandó jegyzőkönyvek, tanitói dijlevelek, s egyéb az iskolaügyre vonatkozó okmányok kiállitására nézve a következőket rendelem:[1])

[1]) Az 1911. évi Rendszabólyok 75. §. 3. bekezdése helyett (egyházhatósági jóváhagyást igénylő iskolaszéki jegyzőkönyveknek vagy azok kivonatainak az egyhm. hatósághoz terjesztendő példányszámáról) továbbra is ezen kimeritőbb s minden eshetőségre kiterjeszkedő rendelet marad érvényben: 374/1912. sz. püsp. rend. (L. az 506. l.)

Minden olyan iskolaügyre vonatkozó okmány, amely püspöki vagy egyházmegyei főtanfelügyelői jóváhagyást igényel, jelen rendeletem vétele után kizárólag csak **eredeti** *példányban terjeszthető elő s* **másolatokra** *jóváhagyás többé nem adatik* s amennyiben ilyenek terjesztetnének fel, az illetékes közegeket utasitom, hogy azokat az iskolaszéki elnökségekhez helyes kiállitás céljából küldjék vissza.

Bár a hivatalos eljárás fonalán többféle jóváhagyandó okmány fordulhat elő s jelen rendeletem valamennyire vonatkozik, mégis alábbiakban felsorolom a leggyakrabban jóváhagyás alá kerülő okmányokat s ezek a következők:

1-ször tanitói dijlevelek, amelyek mindenkor 4 eredeti példányban állitandók ki.

2-szor iskolai és hitközségi költségvetések, melyek 2 eredeti példányban állitandók ki.

3-szor az iskolaszékek megválasztásáról és megalakulásáról szóló kettős folytatólagos jegyzőkönyvek, amelyek 2 eredeti példányban küldendők be.

4-szer a tanitói fizetések különféle rendezéséről szóló jegyzőkönyvek, melyek mindig 2 eredeti példányban terjesztendők fel.

5-ször épitkezési és adásvevési szerződések, amelyek 3 eredeti példányban állitandók ki.

6-szor az iskolák fejlesztéséről, uj tanitói állások szervezéséről és az államsegélyek igénybevételéről szóló jegyzőkönyvek, amelyek mindig 2 eredeti példányban álitandók ki.

7-szer mindennemü olyan okmányok, melyek a felsoroltak közé nem tartoznak, de mégis jóváhagyást igényelnek, mindig legalább 2 eredeti példányban küldendők be.

Végül kiemelem, hogy a tanitói dijleveleket és az iskolaszékek megválasztásáról és megalakulásáról szóló jegyzőkönyveket kivéve, valamennyi itt felsorot okmány 15 napi közszemlére kiteendő s ennek lejártával az okmány minden eredeti példányára a következő záradékot kell rávezetni: „Jelen okmány (jegyzőkönyv, szerződés, kötelezvény) 15 napi közszemlére ki volt téve azzal, hogy ellene jelzett időben a plébánia hivatalban naponként délelőtt lehet felebbezni s ellene felebbezés adatott be (nem adatott be) Kelt . . . . .“ Ezen záradék az iskolaszéki elnök és jegyző által épugy aláirandó és a plébánia pecsétjével ellátandó, mint maga a jegyzőkönyv.

A tanitói dijlevelek, mint ilyenek, meg nem felebbezhetők, mert azok eredményei valamely iskolaszéki jegyzőkönyvnek s amennyiben a dijlevél kiállitását megelőzőleg ilyen jegyzőkönyv felvétele válik szükségessé, a felebbezés ezen jegyzőkönyv ellen adható be. Amennyiben pedig valamely tanitói dijlevél mégis magában felebbezés tárgyát képezhetné, azt az iskolaszékhez kel benyujtani s az iskolaszéknek e tárgyra nézve határozatát provokálni, mely határozat sérelmessége esetén ez ellen lehet felebbezéssel élni. Az iskolaszékek ujjászervezéséről szóló jegyzőkönyvek ellen a felebbezési határidő a rendszabályok értelmében nem 15, hanem csak 8 nap s itt

a záradék rávezetése nem szükséges, mert ezen jegyzőkönyveknek jogérvényessége a rendszabályokon alapszik. Eredeti okmányokon javitás, törlés és változtatás meg nem engedhető, miért is ilyenek figyelembe nem vétetnek. Minden jóváhagyás céljából felterjesztendő, iskolaügyre vonatkozó okmányt, kivétel nélkül és kizárólag az esperes, ker.-tanfelügyelői hivatalok utján kell beküldeni, kinek hatásköréhez tartozik, hogy amennyiben ezen okmányok jelen rendeletemmel nem egyeznének, azokat helyesbités céljából az iskolaszéki elnökségekhez visszaküldje.

5. Iskolai rendeletek közlendők a tanitókkal.

(1910. évi 1064. sz. püsp. rend. Circ. III. 19.)

Ismételten fölmerült már azon panasz, hogy az egyházmegyei körrendeletekben megjelent tanügyi közlemények, iskolai határozatok és rendeletek s általában olyan ügyek, melyek a tanitókat is érdeklik, nem lettek egyik-másik helyen a tanitókkal közölve. Miután a tanitóknak az őket is érdeklő iskolai s esetleg egyéb közleményekről is föltétlenül tudomást kell szerezniök, mert különben az ily közlemények nem érik el azon célt, amiért közölve lettek, ezennel fölhivom a T. Papságot, hogy valahányszor iskolai, tanügyi közlemények s esetleg más, a tanitókat is érdeklő dolgok jelennek meg körleveleimben, az illető körleveleket a tanitókkal közöljék, mert ellenkező esetben valamely intézkedés be nem tartása miatt, nem a tanitókat, hanem a plébános, illetve lelkész urakat fogom felelősségre vonni.

6. Iskolaügyi felterjesztések az egyhm. tanfelügyelőség cimére küldendők.

(1901. évi 3152. sz. püsp. rend. Circ. X. 135.)

Az iskolai ügyekre vonatkozó felterjesztések és kimutatások tulnyomó részben az egyházmegyei hatóság cimére küldetnek, holott azokat külön hivatal-, egyhm. tanfelügyelőség által intézem el. Utasitom azért a tiszt. papságot, hogy a jövőben az ügykezelés egyszerüsitése szempontjából *minden, iskolai ügyre vonatkozó felterjesztést és kimutatást az egyhm. tanfelügyelőség cimére küldjenek.*[1])

7. Az iskolai évi jelentések uj alakja.

(1908. évi 4364. sz. püsp. rend. Circ. XV. 167.)

Az iskolai évi jelentések, melyek eddig tanév végével kitöltetni és az egyházmegyei főtanfelügyelői hivatalhoz beküldetni szoktak, elévülteknek tekinthetők. Az elévülés oka abban van, hogy az 1907.

[1]) Tanügyi hatóságoknak kézibélyegzők használata tilos. V. közokt. min. 55/1907. Circ. 1907. X. 79.

évi XXVII. tc. s az ennek alapján kiadott 76000 sz. miniszteri utasitás olyan ujabb törvényes szempontokat állitanak fel, melyekre a most használatban volt iskolai évi jelentések rovatokat nem is tartalmaznak. Mivel pedig az 1907. XXVII. t.-c. egyenesen a nem állami iskolák jogi helyzetét szabályozza, a tanhatóságnak álandóan ellen kell őriznie, hogy vajjon az iskolák megfelelnek-e a törvényes követelményeknek, mert amennyiben a törvények betartásában hézagok mutatkoznának, egyenesen iskoláink vannak veszélyben. Ez okból a pontosabb ellenőrzés és a tökéletesebb adminisztráció keresztülvitele céljából az egyházmegyei főtanfelügyelői hivatalt egy ujabb és a változott viszonyokhoz teljesen alkalmazkodó részletes és kimeritő iskolai jelentés formula készitésére utasitottam s egy ilyen bemutatott formulát elfogadva, annak a püspöki nyomda utján való kiadását elrendeltem. Ezek alapján a mostanig használatban levő iskolai évi jelentéseket hatályon kivül helyezve, elrendelem, hogy a most folyó 1908/9 tanév végével már az uj iskolai évi jelentés formulák vétessenek az illetékes iskolaigazgatóságok és esperes, ker. tanfelügyelők által használatba, valamint utasitottam az egyházmegyei főtanfelügyelői hivatalt, hogy csak az uj formulákon történő iskolai évi jelentéseket fogadjon el, a régieket pedig, ha netalán ilyenek beküldetnének, ujakkal való pótlás céljából küldje vissza. A nyomtatványok a püspöki nyomdában beszerezhetők. Egyben az illetékes iskolaigazgatókat a jelentések pontos kitöltésére s az esperes, ker. tanfelügyelőségeket ezek szigoru ellenőrzésére hivom fel.[1])

8. Iskolai schematismusi adatok.

(1869. évi 403. sz. kápt. helynöki rend. Circ. 1861—9. 284.)

Ut data Schematismi Scholaria pro posse fide digna colligantur ac typis imprimantur: cuncti DD. Parochi fraterne requiruntur, ut nomina docentium ac Subdocentium Sholae parochialis, nec non filialis, porro numerum Scholarium scholas tam quotidianas, quam dominicales frequentare obligatorum non minus, quam effective frequentantium rite conscribant submittantque absque nectanda mora Do. VADno Districtuali, qui subministrata taliter data ad tabellam iuxta schema, quod Schematismus in conspectu Sholarum Distr. VADiaconalium exhibet, in unum pro suo Districtu collecta subministranda habebit Officio Dioecesano. Quod exinceps annue, dum data Schematismi horsum promoventur, ad facilitandum rei negotium DDi VAni observare velint.

---

[1]) Ezen iskolai zárójelentések az 1911. Rendszabályok 36. és 156. §-ai alapján évenként a plebános-igazgatók által a ker. tanfelügyelő utján jul. 31-ig terjesztendők fel az egyhm. főtanfelügyelőhöz. (L. a 374/1912. sz. p. rendeletet az 506. lapon.)

9. Népiskolai statisztikai kimutatások. Felvételi-, előmeneteli- s mulasztási napló. Osztálykönyv. Tanitónők alkalmazása.

(1898. évi 2454. sz. püsp. rend. Circ. IX. 92.)

. . . E miniszteri iratot és a hozzá mellékelt körrendeletet[1]) oly felhivással közlöm a plébános urak, mint iskolaszéki elnökökkel, hogy annak értelmében a körrendeletben foglaltakat az 1898/9. iskolai év kezdetén, azaz f. évi szeptember 1-én minden kath. elemi iskolában életbe léptessék, annak keresztülvitelét pontosan ellenőrizzék; megjegyzem, hogy a szükséges nyomtatványtáblázatok — felvételi-, előmeneteli- és mulasztási napló-ivek ivenként 2 krjával itt Pécsett, a püspöki Liceum nyomdában, augusztus elejével kaphatók lesznek. — Egyházmegyém területén legtöbb helyen csak az a) és b) minta s ezek mellékletei fognak szükségeltetni, a c) minta és melléklete nem. Különben a d) minta és annak melléklete csak azon helyeken lesznek szükségsek, hol róm. kath. tanonc-, illetve róm. kath. iparossegédek továbbképzésére tanfolyamok vannak rendezve.

E körrendelet közlésével egyetemben elrendelem, hogy minden elemi iskolában meglegyen a jövő tanév kezdetével az osztálykönyv, melybe ugy a tanitó, mint a hitoktató-lelkész pontosan bejegyezze a feldolgozott tananyagot, — ezzel kapcsolatosan az iskola-igazgató által jóváhagyott órarend kifüggesztve — és az iskolai naplókönyv a tanitó asztalán, melybe az iskolát időközönkint látogató ker. esperes és iskolaszéki tagok bejegyezzék látogatásuk napját és netáni észrevételeiket az iskolában tapasztaltak felöl.

Még egy fontos körülményre hivom fel a t. plébánosok, mint iskolaszéki elnökök figyelmét; ugyanis az 1868. évi 38. törvény 29. §-a kimondja, hogy amenyire lehet, a fiuk a leányoktól elkülönitve, külön tantermekben oktatandók; tekintettel arra, hogy a pécsi püspöki tanitóképző intézetből az 1898/9. tanév végén 30 tanképesitett okleveles tanitónő kerül ki, óhajtandó, hogy oly hitközségi iskoláknál, melyekben több osztály van, a törvény eme kivánalma keresztülvitessék és ha csak egy tanitónő alkalmazható, akkor a III—IV. osztályu leányok, hol pedig kettő alkalmazható, az I. és II. oszt. leánykák is külön tantermekben, tanitónőkre bizassanak; ezzel kettős célt akarok elérni: a leánykák szivképzését és azoknak a szükséges női kézi munkákban és a háztartásban leendő sikeres oktatását.

10. Az 1896. évi tanitói névtár.

(1896. évi 4797. sz. kápt. helynöki intézv. Circ. XXII. 141.)

Folyó hóban veszik kézhez a plébános urak az egyházm. tanitók uj alakban megjelent névtárát. E munka kiadásával az egyházm.

[1]) A v. és k. min. 2365/1898. eln. sz. a. minden egyházmegyei főhatóságnak megküldte a kir. tanfelügyelőknek, a közigazgatási bizottságoknak ugyanolyan szám alatt kiadott körrendeletét a népoktatási intézetek által vezetendő rendtartás és az általuk szolgáltatandó statisztika tárgyában. E körrendelet végrehajtásáról intézkedik fenti püsp. rend. A körrendeletet l. Circ. 1898. IX. 90 s kk.

hatóság régtől fogva érzett hiányon óhajtott segiteni. Igen sok kérdés merült fel s merül fel folytonosan az iskolai ügyek intézésénél, melyek helyes megoldásához feltétlenül szükséges ismerni ugy az országos tanügyi törvényeket, mint a püspöki rendszabályokat és egyes felsőbb hatósági döntvényeket, melyek hasonló esetek előfordulása alkalmával irányadók. Mindezen törvényeket, rendszabályokat és döntvényeket, melyek eddig, minhogy együttesen, egy könyvbe egybegyüjtve nem jelentek meg, nehezebben voltak hozzáférhetők, összegyüjtve foglalja magában a *tanitók névtára*, mely egyszersmind az egyhm. r. kath. iskoláknak dióhéjbe szoritott történetét is tartalmazza.

Egy másik cél, mely az egyházm. hatóságot e névtár kiadására inditotta, az volt, hogy a r. kath. tanitók, kik szük anyagi körülményeiknél fogva — bár szükségük van rá — nem szerezhetik meg maguknak az iskolai törvényeket és a püspöki rendszabályokat magukban foglaló sokszor drága kiadványokat, a felsőbb hatósági döntvényekről pedig egyáltalán alig szerezhetnek tudomást, kapjanak egy munkát, mellyel kezükben könnyen megismerhetik kötelességeiket s megvédelmezhetik jogaikat.[1])

Végre még egy harmadik cél is lebegett az egyházm. hatóság előtt. Az idők parancsolta szükség folytán ujabban elrendeltetett, hogy a zsinati vizsgálaton jelentkező áldozópapok vizsgálatot tegyenek a tanügyi törvényekben és szabályokban való jártasságukból is. Ámde eddig nem állott rendelkezésükre oly munka, melyből rendszeresen készülhettek volna, hanem ugy kellett a szükséges tudnivalókat innen is, onnan is összeszedegetniök; hogy pedig ez mily fáradságos és mennyi idővesztességgel jár, mindenki tudja, ki tanulással foglalkozott. Az egyházm. hatóság tehát a tanitói névtárral oly munkát akart a zsinati vizsgálatra készülő lelkészek rendelkezésére bocsájtani, melyet mint tankönyvet használhassanak.

E munka azonban csak ugy fog megfelelni céljának, ha a lelkész és tanitó urak szorgalmasan olvasgatják s ép azért lelkökre kötöm, hogy ugyan egyébkor is, de különösen, ha valamely elintézendő tanügyi kérdés kerül napirendre, üssék fel e munkát, hogy ennek utmutatása szerint helyesen és mindenkit kielégitő módon oldhassák azt meg, a zsinati vizsgálatra készülők pedig csak saját érdekükben cselekszenek, ha a névtárban foglaltakat szorgalmas tanulmány tárgyává teszik. . . .

---

[1]) Az 1891: XLIII. tc. és természetesen az ujabb törvények (1907: XXVII. és 1908: XLVI.) és rendeletek nincsenek meg a Névtárban. Ellenben mindezeket tartalmazzák az 1911. Rendszabályok. Épen azért e Rendszabályok mellett jórészt értéket vesztette a Névtár.

11. A r. k. népiskolák és kisdedóvók közigazgatásának segédeszközei.

a) (1906. évi 4072. sz. püsp. rend. Circ. XVI. 129.)

A győregyházmegyei főtanfelügyelőség kiadásában az egyházmegyei hatóság előzetes irányitása és jóváhagyása mellett megjelent: „A r. k. népiskolák és kisdedóvodák közigazgatása" c. munka. Hézagpotló e könyv, mert az évtizedek folytán felszaporodott törvények, rendeletek és döntvények tömegéből rendszerbe foglalva nyujtja mindazt, ami a r. kath. jellegü népiskola ügyének kezelésére vonatkozik, mint igen célszerü kézikönyvet és vezérfonalat, mely még iratmintákat is tartalmaz, az egyhm. tiszt. papság, különösen pedig a tiszt. lelkészkedő papság figyelmébe melegen ajánlom. S mivel e könyv, a kath. iskolák fejlesztésének és megmentésének munkájában jelentékeny segitséget nyujthat a tiszt. lelkészkedő papságnak, azért szegényebb ellátásu plébánosoknak megengedem, hogy a plébániakönyvtár részére a templompénztár terhére is beszerezzék, de ezen esetben tartoznak a könyvtár leltárában nyilvántartani. Ára 2 K. 50 f. Kapható Győrött az egyházmegyei főtanfelügyelői hivatalban.

b) (1907. évi 3783. sz. püsp. rend. Circ. XIV. 136.)

„A róm. kath. népiskolák és kisdedóvók közigazgatása" cimü kézikönyv az 1907. évi XXVII. t. c. végrehajtása tárgyában kiadott rendeletek és utasitások alapján egy *pótló füzettel nyert* kiegészitést s mint ilyen 4072/1906. sz. rendeletem 4-ik bekezdése értelmében s az ott előadott indokok alapján már azért is beszerzendő, hogy ne többféle, hanem egy azon munka legyen egyházmegyémben használatban. E könyv ára 1 kor. 50 fil. Könyvkereskedői uton 1 kor. 90 fill. Kapható az egyházmegyei nyomdában Győrött. E könyv beszerzését valamennyi plébánia hivatalnak, illetőleg iskolaszéki elnökségnek ajánlom.